

CPBP-III-5

TEMAT: Kształtowanie struktur przestrzennych
zagospodarowania turystycznego
w obszarach o walorach turystycznych
na tle procesów urbanizacji

KIEROWNIK TEMATU: dr arch. ANDRZEJ ROMISZEWSKI

A-1017

CPBP 08.06-III-5

CPBP-III-5

TEMAT: Kształtowanie struktur przestrzennych
zagospodarowania turystycznego
w obszarach o walorach turystycznych
na tle procesów urbanizacji

KIEROWNIK TEMATU: dr arch. ANDRZEJ ROMISZEWSKI

PRACA NAUKOWO - BADAWCZA CPBP - III - 5

TEMAT: KSZTAŁTOWANIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH
ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO
W OBSZARACH O WALORACH TURYSTYCZNYCH
NA TŁE PROCESÓW URBANIZACJI

III ETAP BADAŃ

PRACĘ WYKONANO W ZESPOLE AUTORSKICH
PRACOWNI PROJEKTOWYCH „PROJEKT”
PRZEWODNICZĄCY RADY NADZORCZEJ PROF. DR RYSZARD KARŁOWICZ

I I II ETAP PRACY WYKONANO W INSTYTUCIE URBANISTYKI
I PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO NA WYDZIALE ARCHITEKTURY
POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ
DYREKTOR INSTYTU PROF. DR RYSZARD KARŁOWICZ

KIEROWNIK TEMATU

DR ARCH. ANDRZEJ ROMISZEWSKI

MGR INZ. ARCH. ALICJA GOTOWT-JEZIORSKA
MGR INZ. ARCH. Cezary GŁUSZEK

WSPÓŁPRACA PRZY
BADANIACH I ANALIZACH
I I II ETAPU PRACY

DR RYSZARDA CENDROWSKA
DR ARCH. ZYGMUNT HOEMAN
MGR INZ. ARCH. KRZYSZTOF FUCHAŁSKI
MGR INZ. ARCH. KRZYSZTOF TRYBON
MGR INZ. ARCH. JULITA TURCZYNOWICZ

KONSULTACJE

PROF. DR STEFAN TWORKOWSKI

S P I S T R E Ś C I

WSTĘP. ZAKRES BADAŃ I ANALIZ III ETAPU PRACY

I. CHARAKTERYSTYKA ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO OTWOCK - SOBIENNE JEZIORY

1. Analiza i charakterystyka przestrzennych uwarunkowań oraz możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych w rejonie
2. Osadnictwo i miejscowości o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych w rejonie
3. Komunikacja i szlaki turystyczne rejonu
4. Problemy ochrony środowiska i infrastruktura techniczna rejonu
5. Zagospodarowanie turystyczno-wypoczynkowe rejonu.
Inwentaryzacja i obserwacje lipiec - wrzesień 1989

II. PRZEGLĄD PRAC PLANISTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO OTWOCK-SOBIENNE JEZIORY

1. Koncepcje przestrzennego zagospodarowania obszaru "Świder Biały"
2. Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Józefowa - część WZWi "Świder Biały" z roku 1983
3. Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Józefowa - aktualizacja z roku 1989

III. CHARAKTERYSTYKA ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO JEZIOR GOSTYNIŃSKICH

1. Analiza i charakterystyka przestrzennych uwarunkowań oraz możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych w rejonie
2. Osadnictwo i miejscowości o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych w rejonie

3. Komunikacja i szlaki turystyczne rejonu
4. Problemy ochrony środowiska i infrastruktura techniczna rejonu
5. Zagospodarowanie turystyczno wypoczynkowe rejonu.
Inwentaryzacje i obserwacje lipiec - wrzesień 1989

IV. PRZEGLĄD PRAC PLANISTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH REJONU

TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO JEZIOR GOSTYNIŃSKICH

1. Ustalenie planu zagospodarowania przestrzennego województwa płockiego
2. Plan zagospodarowania przestrzennego Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego
3. Plan ogólny zagospodarowania gminy i wsi gminnej Łąck

V. KSZTAŁTOWANIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH ZAGOSPODAROWANIA

TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH OBSZARÓW, REJONÓW, MIAST I MIEJSCOWOŚCI W STREFIE WYPOCZYNKOWEJ WARSZAWY. PODSUMOWANIE BADAŃ I ANALIZ PRACY. WNIOSKI

1. Funkcje wypoczynku i tereny zieleni publicznej w układzie planu ogólnego Warszawy
2. Przyrodnicze wartości przestrzeni strefy wypoczynkowej Warszawy
3. Szczególne wartości krajobrazowo kulturowe systemu fortyfikacji nowożytnych w strefie wypoczynkowej Warszawy
4. Wybrane rejony turystyczno-wypoczynkowe i miejscowości strefy wypoczynkowej Warszawy.

WSTĘP. ZAKRES BADAŃ I ANALIZ III ETAPU PRACY

Badania i analizy III etapu pracy są zgodne z przyjętymi założeniami tematu 5 III grupy wykonywanymi w latach 1986-1989 w ramach CPBP 08.06. Zakres przeprowadzonych prac badawczych jest także wynikiem efektów, uzyskanych z dwóch etapów, prac wykonanych w Instytucie Urbanistyki i Planowania Przestrzennego Politechniki Warszawskiej a zakończonych w 1987 i 1988 roku. Charakterystyka zakresu badań przestrzennych oraz naświetlenie podstawowych problemów pracy zostały przedstawione we wstępie do opracowania I etapu. Założenia tam prezentowane dają podstawę dla formułowania problemów badawczych i zakresu analiz dwóch kolejnych etapów pracy.

W ramach trzeciego etapu pracy zgodnie z wcześniejszymi założeniami wykonano badania uzupełniające. Część prac dotyczyła zagospodarowania przestrzennego w skali regionu funkcjonalnego Warszawy jak również wybranych rejonów. Wykonane w poprzednim etapie pracy badania zagospodarowania przestrzennego rejonu turystyczno wypoczynkowego Zegrze - Nowy Dwór /Zalew Zegrzyński/ uzupełniono o analizy dwóch charakterystycznych typów terenów strefy wypoczynkowej Warszawy. Analizie poddano zagospodarowanie przestrzenne rejonu Jezior Gostynińskich w tym gminy i miejscowości Łąck oraz obszaru związanego z rejonem Otwock - Sobienie. Jezioro wraz z terenami nadwiślańskimi "Świder BIS" i miasta Józefów. Trzeci etap pracy, jest kontynuacją badań i analiz o charakterze poznawczym diagnozujących rzeczywistość przestrzenną dla oceny istniejącego zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego. Wybór terenów stanowi zestaw zróżnicowanych typów obszarów wypoczynkowych okolic Warszawy, jej aglomeracji i regionu

/Turystycznego Obszaru Mazowsza/. Rejony turystyczno-wypoczynkowe położone są w trzech charakterystycznych strefach odległości od centrum aglomeracji warszawskiej.

Rejon Otwock - Sobienie Jeziory położony jest w strefie najbliższej Warszawy /przymiejskiej/. Część jego terenów jest w granicach administracyjnych miasta. Obszar rejonu ma strukturalne powiązania przestrzenne z miejskimi terenami wypoczynku.

Rejon turystyczno-wypoczynkowy Zegrze - Nowy Dwór leży w strefie bliskiej miasta /podmiejskiej/. Tereny rejonu są w znacznym stopniu zaінwestowane i intensywnie wykorzystywane w funkcji turystyki i wypoczynku cotygodniowego.

Rejon turystyczno-wypoczynkowy jezior Gostynińskich jest położony na granicy strefy dojazdów cotygodniowych do obszarów wypoczynkowych dla aglomeracji warszawskiej i Łodzi. Jest natomiast w strefie bliskiej /podmiejskiej/ Płocka.

Wybrane do analiz typy rejonów charakteryzują się odmiennieścią położenia w strefach oddalenia od centrum aglomeracji warszawskiej jak również zróżnicowaniem cech środowiska, walorów i atrakcyjności dla wypoczynku, stopnia zaінwestowania i wykorzystania oraz potencjalnych możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej.

Układ pracy i prezentowane wyniki III etapu związane są z przyjętą sekwencją badań. Część pierwsza pracy nawiązuje i uzupełnia badania wykonane w II etapie. W rozdziałach I-IV prezentowane są charakterystyki i analizy zagospodarowania wybranych rejonów. Przedstawiono również inwentaryzacje - obserwacje /listopiec - wrzesień 1989/, jak również poddano analizie opracowania planistyczne i zatwierdzone plany zagospodarowania przestrzenne-

go dla wybranych terenów turystyczno-wypoczynkowych.

Wykonane w 1987 i 1988 roku dwa etapy badań zakończone były wstępnym podsumowaniem i wnioskami. Część druga pracy zawierała podsumowanie i wnioski ogólne jak również wnioski szczegółowe związane z kształtowaniem się struktur przestrzennych zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego w strefie rekreacyjnej Warszawy.

Ostatnia część pracy jest podsumowaniem przeprowadzonych badań i analiz. Jednym z głównych celów podjętego tematu było sformułowanie wniosków metodycznych i praktycznych dla planowania przestrzennego i projektowania. Celem było również ustalenie zależności między stopniem i rozwojem procesów urbanizacji a stanem zagospodarowania turystycznego.

I. CHARAKTERYSTYKA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO OTWOCK - SOBIEŃ JEZIORY

Wybrany do badań i analiz przykładowy rejon turystyczno-wypoczynkowy położony jest na granicy administracyjnej miasta stołecznego Warszawy. Tereny rejonu Otwock - Sobień Jezioro^{x/} obejmują rozległe obszary prawego brzegu Wisły. Od północy sięgając granic intensywnej zabudowy mieszkaniowej dzielnicy Warszawy-Południe z osiedlami Gockawia do miejscowości Sobień Jezioro na południu i lasów Garwolińskich. Od wschodu rejon ogranicza zabudowa i tereny leśne pasma Otwockiego od zachodu rzeka Wisła. Obszar ten leży niejako "wewnątrz" terenów aglomeracji warszawskiej, a zarazem związany jest z unikalnymi wartościami przyrodniczymi lasów pasma otwockiego i uzdrowiska Otwock oraz doliny Wisły. Wybór tego obszaru do badań dopełnia zestaw charakterystycznych wybranych typów terenów strefy rekreacyjnej Warszawy.

1. Analiza i charakterystyka przestrzennych uwarunkowań oraz możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej

Największe wartości krajobrazowe i przyrodnicze Rejonu Otwock - Sobień Jezioro są związane z dolinami rzecznyymi Wisły i Świdra. Szczególną atrakcyjność, a zarazem przydatność dla funkcji turystyczno-wypoczynkowej przedstawia obszar dolnej części rzeki Świdra i jej ujście do Wisły. Teren ten ma jeszcze szereg cech naturalności krajobrazu. Wisła na tym fragmencie płynie szerokim korytem rzecznyym z dużymi łachami piaszczystymi. Świder w

x/ Problem rejonów turystyczno-wypoczynkowych analizowano w pierwszym etapie badań str. 38.

końcowym swym przebiegu ma malownicze zakola rzeczne i wraz z otaczającą zielenią stanowi atrakcyjny obszar dla rekreacji. Wąłory i przydatność dla organizacji funkcji wypoczynku i turystyki na tym terenie wiąże się z pozytywnymi cechami środowiska przyrodniczego - ukształtowaniem terenu, klimatem lokalnym. Wody powierzchniowe, rzeki i jeziora oraz roślinność tego obszaru sprzyjają rozwojowi funkcji rekreacji. Ukształtowanie terenu związane jest z dwoma tarasami nadrzecznymi Wisły. Taras zalewowy pokryty jest głównie dużymi zespołami łąkowo pastwiskowymi wraz z rozproszonym zadrzewieniem łągowym. Zadrzewienie tego terenu to cenne niekiedy okazy topoli nadwiślańskiej i olchy. Brzeg tarasu zalewowego wyznacza 2-3 metrowa skarpa ukształtowana przez wody Wisły. Niektóre fragmenty skarpy są silnie niszczone przez prąd rzeki płynącej nieregulowanym korytem. Na Wiśle tworzą się rozległe odsypy piaszczyste, łachy - wyspy aluwialne /tzw. kępy wiślane/ porośnięte bujną roślinnością krzewiastą - wikliną. W wyższych partach tarasu zalewowego pojawiają się wierzby i topole. Strefa krawędziowa tarasu nadbudowana jest wydrami o wysokościach do 5 m. Obszar ten należy do Kotliny Warszawskiej, której część tarasu Otwocko - Karcewskiego położona jest na wysokości od 90 do 120 m n.p.m.

Tereny leśne tego rejonu należą do kompleksu lasów otwockich. Panującymi typami siedliskowymi lasu są: bór świeży /63%/, bór wilgotny 17%, bór mieszany świeży 7% i bór mieszany świeży 7%. Obszary leśne związane są z licznymi utworami wydramymi, na dolnym tarasie na torfowiskach występuje bór wilgotny. Zbiorowiska leśne tego terenu to monokultury sosnowe 95% w przewadze młodziaki na wydramach natomiast sosny starszych grup przekraczają 40 lat. Pozostałe gatun-

ki drzew to głównie olsza, brzozy, osika, grab, robina, dęby i świerki. Lasy stanowią około 1/3 ogólnej powierzchni tarasu górnego lecz są w znacznym stopniu zdegradowane funkcją osiedleńczą. Lasy podzielone są na małe działki. Przykładem jest teren wokół Otwocka gdzie 970 ha lasów należy do 1606 właścicieli.

W pasie przyskarpowym w Świdrach Małych i Dębince występują skupiska zadrzewień dębowo sosnowych o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Do obiektów chronionych zaliczone zostały drzewa pomniki przyrody. Są to kilkusetletnie dęby występujące w dużym skupieniu w Miedzeszy, nie Wsi. Dla zespołów leśnych duże zagrożenie stanowi każde naruszenie warunków gruntowo-wodnych przy prowadzeniu robót ziemnych - /uzbrojenia terenu/. Klimat tego rejonu ma swoje zróżnicowania lokalne.

Dolina Wisły w okresie bezwietrznym stanowi rynną grawitacyjnego spływu powietrza w kierunku północnym. Obszar ten odznacza się intensywnym nawietrzaniem i wymianą powietrza. Pozytywną rolę w prawidłowym kształtowaniu się klimatu nadrzeczego odgrywa bryza wiślana, która w dni upalne wpływa na temperaturę i wilgotność powietrza. W podskarpowych obniżeniach terenu występują zastoiny powietrza i inwersja termiczna. Tereny nadzalewowe znajdują się w zasięgu oddziaływania strefy bioklimatycznej Pasma Otwockiego. Wody powierzchniowe to rzeka Wisła i Świder oraz jezioro Łacha. Możliwości wykorzystania na cele rekreacji wskutek pogarszającego się stanu czystości wody stają się coraz bardziej ograniczone. Dominujący wpływ na istniejący układ wód powierzchniowych i gruntowych ma rzeka Wisła. Okresowe stany powodziowe wywołują podniesienie poziomu wód gruntowych oraz zalanie części dolnego tarasu nawet kilka razy w roku, zwłaszcza w okresie wios-

ny. Przy wysokich stanach powodziowych woda dochodzi do skarpy tarasu głównego, przelewając się do jeziora Łacha. ~~Woda~~ Następnie cofanie się wody w górę doliny rzeki Świder. Jezioro Łacha w starorzeczu Wisły jest zbiornikiem naogół czystym i jest atrakcyjnym kameralnym akwenem o dużych wartościach krajobrazowych.

Gleby analizowanego terenu mają swoje zasadnicze zróżnicowanie wynikające z położenia. Na tarasie nadzalewowym występują piaski wydymowe i gleby piaszczyste V i VI klasy bonitacyjnej. Na tarasie zalewowym występują gleby pochodzenia rzecznego /mady, piaski, zatorfienia/ o zróżnicowanych klasach bonitacyjnych III i IV oraz V i VI klasy. Około 70% powierzchni tego tarasu to gleby podlegające ochronie.

Walory środowiska przyrodniczego analizowanego obszaru a w szczególności walory krajobrazowe i klimatyczne doliny Wisły jak również bliskość i powiązania przyrodnicze istniejących masywów leśnych pasma otwockiego: lasów Celestynowskich stwarzają dogodne warunki dla wypoczynku i turystyki. Walory rekreacyjne tego obszaru dostrzegane były również w przeszłości jak również obecnie. Zagrożeniem dla podstawowych wartości środowiska przyrodniczego na tym terenie jest stale zwiększająca się intensywność wykorzystania rekreacyjnego bez właściwego zagospodarowania i przystosowania.

Konieczność radykalnych zmian wymusza fakt bliskiego sąsiedztwa terenów intensywnej urbanizacji. Dominuje natomiast obecnie "spontanizacja" wykorzystania tych terenów dla różnych form turystyki, wypoczynku nadwodnego, sportu i rekreacji. Przeważa intensywność wykorzystania głównie w dni świąteczne jak również dla wypoczynku codziennego mieszkańców południowo wschodnich re-

jonów Warszawy, Józefowa i Otwocka. Stanowi to określone zagrożenie dla środowiska przyrodniczego i jego walorów.

2. Osadnictwo i miejscowości o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych w rejonie Otwock - Sobienie Jeziory

Tereny na południowy wschód od Warszawy a zwłaszcza prawy nizinny brzeg Wisły dostrzegane były od dawna jako wyjątkowo atrakcyjne dla organizacji funkcji wypoczynku mieszkańców miasta. Funkcję wypoczynku pełniły już od XVIII wieku tereny dzisiejszej Saskiej Kępy. Lasy podwarszawskie, których właścicielami byli posiadacze większych majątków ziemskich, w okresie koniunktury tworzenia tzw. miast-ogrodów na przełomie XIX i XX wieku zostały w szybkim czasie rozparcelowane na działki letniskowe i osadnicze. Wybudowanie nadwiślańskiej linii kolejowej w 1877 roku stworzyło szczególną atrakcyjność okolic Otwocka. Wybudowanie na terenach leśnych obiektów stacyjnych Otwocka, oraz dzisiejszego Świdra, Józefowa, Michalina, Falenicy, Miedzeszyna, Radości, Międzylasia i Anina przyspieszyło proces parcelacji terenów i dynamicznie rozwijającą się urbanizację, wynikało to z możliwości szybkiego dojazdu do stolicy. Jeszcze w XIX wieku porosłe sosnami wydmy ciągnące się od Wawra do Kauszyna nazywano Wielkim Borem. Intensywna urbanizacja tych obszarów na początku naszego wieku powodowała że funkcje wypoczynku za miastem przejmowały dalsze atrakcyjne tereny leśne w kierunku południowym pasma otwockiego.

Otwock jest najważniejszym ośrodkiem analizowanego rejonu turystyczno-wypoczynkowego. Miejscowość powstała w otoczeniu lasów

sosnowych, a specyficzne, bardzo korzystne walory klimatyczne sprzyjały rozwojowi funkcji wypoczynku w tym rejonie. Twórcą idei wypoczynku na tym terenie był założyciel pierwszych osiedli letniskowych - rysownik i ilustrator Michał Elwiro Andriolli^{x/}.

Powstało wówczas podwarszawskie osiedle letniskowe zwane Willami Otwockimi a następnie Otwockiem Stacyjnym lub Kolejowym, ^{Osiedle} [zawdzięcza swój szybki rozwój budowie linii kolejowej i stacji. Funkcje uzdrowiskowe miejscowości wiążą się natomiast z powstaniem pierwszego zakładu leczniczego w 1890 roku, którego założycielem był dr Józef Gelsler. Zakład ten jeden z pierwszych ośrodków leczenia gruźlicy przekształcił się obecnie w duży zespół leczniczo-sanat-
^{jest to obecnie} ryjny, + główny ośrodek leczenia chorób płuc i dróg oddechowych na terenach nizinnych. Otwock prawa miejskie uzyskał w 1916 roku. W okresie międzywojennym było to największe letnisko podwarszawskie. W 1917r. funkcjonowały w Otwocku 22 pensjonaty, 3 sanatoria, 157 zakładów handlowych. W roku 1936 został zelektryfikowany jako pierwszy w Polsce odcinek linii kolejowej Warszawa - Otwock przyczyniając się do dalszego rozwoju miasta.

Największą inwestycją okresu międzywojennego była budowa w 1934 roku kasyna gry według projektu arch. Władysława Horodeckiego. W 1939 roku Otwock liczył ok. 19 tys. mieszkańców. W okresie drugiej wojny światowej miasto zostało znacznie zniszczone. W latach pięćdziesiątych odbudowywano funkcje sanatoryjno-lecznicze. W 1952r. przyłączono w granice Otwocka osiedle letniskowe Świder /o pow. 11 km²/ i ~~miasto~~ ok. 10 tys. mieszkańców.

- - - - -
x/ M.E.Andriolli zakupił teren płaszczystych wydm po obu stronach rzeki Świder i wybudował osiedle Brzegi według własnego projektu składające się z 14 domków letniskowych.

Świder to tradycyjne miejsce wypoczynku letniskowego dla rodzin z małymi dziećmi. W późniejszym okresie do Otwocka włączono również okoliczne tereny wiejskie wraz z miejscowościami: Świdry Wielkie, Jabłonna, Mładz, Świerk i Wólkę Mładzką. W miejscowościach tych oprócz funkcji typowo rolniczych istotną rolę pełnią funkcje wypoczynku letniskowego. Obecnie Otwock liczy 44,7 tys. mieszkańców /pow. 47,3 km²/ z czego ok. 10 tys. dojeżdża do pracy w Warszawie.

Sobienie Jeziory położone są w południowej części analizowanego rejonu turystyczno-wypoczynkowego. Walory przestrzenno funkcjonalne okolic tej miejscowości powodują zaliczenie tego obszaru do rejonu turystyczno-wypoczynkowego otwockiego. Na południe od tej miejscowości rozprzestrzeniają się tereny lasów Garwolińskich związane z rejonem turystyczno-wypoczynkowym Wilgi.

Sobienie Jeziory są starą wsią wymienianą już w przywilejach książąt mazowieckich. Położenie tej miejscowości na tarasie nadrzecznym Wisły przy szlaku komunikacyjnym Warszawa - Dąblin określało jej rangę w układzie osadniczym tego obszaru. Historycznie wieś ta pełniła rolę osady targowej. Interesujący układ urbanistyczny, kwadratowy rynek z ulicami rozchodzącymi się z pierzei rynkowej świadczy o dawnej świetności tej miejscowości. W sąsiedztwie tej miejscowości położone są wsie Sobienie Biskupie, Sobienie Szlacheckie i Sobienie Kiełczewskie. W miejscowościach tych wytwarzane są przedmioty sztuki ludowej związane z zanikającym już folklorem tego obszaru. Walorem turystyczno-krajoznawczym tych terenów jest również malownicze położenie wsi w dolinie Wisły. Na obszarze tym zwanym także Powiślem Garwolińsko-Otwockim znajduje się szereg wsi jak: Glinki, Ostrówek, Kępa Pijarska

mających znaczenie dla obsługi ruchu turystycznego. Tereny te położone na żyznych ziemiach nadwiślańskich nawiedzane są częstymi powodziami. Charakterystyczne dla krajobrazów tych terenów są topole nadwiślańskie i wierzby. Z waku przeciwpowodziowego są piękne widoki na dolinę Wisły oraz na drugi brzeg w kierunku Góry Kalwarii. Na południe od miasta Karczew znajduje się atrakcyjna turystycznie miejscowość Otwock Wielki. Z miejscowości tej prowadzi aleja wysadzana starodrzewem lipowo-topolowym do zespołu pałacowo-ogrodowego na wyspie. Pałac oraz 5 hektarowy rezerwat - "Uroczysko Rokola" położony jest w otoczeniu starego lasu z drzewostanem dębu, wiąz, jesionu i lipy. Jezioro o powierzchni 43 ha, na którym znajduje się wyspa powstało z rozlewiska Wisły ma 2 km długości, 250 m szerokości. Na jeziorze jest szereg stanowisk do wędkowania.

Późnobarokowy pałac usytuowany na sztucznej wyspie wybudowany został w latach 1693-1703 przez marszałka wielkiego koronnego Kazimierza Bielińskiego według projektu prawdopodobnie wykonanego przez Tylmana van Cameren. Jest to jeden z najcenniejszych zabytków architektury Mazowsza. W późniejszym okresie pałac przebudowano według projektów Jakuba Fontany. Zespół pałacowy otoczony jest późnobarokowym parkiem z XVIII wieku o geometrycznym układzie alei z fontannami, teatrem na wolnym powietrzu, pawilonami i stadionem do jazdy konnej oraz zabytkowymi zabudowaniami gospodarczymi. Całość zespołu pałacowo-parkowego otoczona jest lasem liściastym o charakterze angielskiego ogrodu krajobrazowego. Zespół ten obecnie nie jest ogólnodostępny dla zwiedzających.

Na terenach na wschód od trasy nadwiślańskiej rozciągają się Lasy Celestynowskie. Jest to duży kompleks leśny głównie drzew

osnowy rosnących na piaszczystych wydmach i torfowiskach, stanowią zaplecze dla miejscowości wypoczynkowej wsi Celestynów, Laszek, Dąbrówka, Stara Wieś, Janów. Atrakcją tego obszaru, obok wspaniałych walorów środowiska leśnego są uroczyska i rezerваты przyrody. W pobliżu leśniczówki Torfy znajduje się rezerwat przyrody oraz śródleśne jezioro/o pow. ok. 10 ha/ zagospodarowane i użytkowane przez Polski Związek Wędkarski. Atrakcją turystyczną tego terenu są uroczyska - Łysa Góra i Biel. Okolice Bieli znane są dzięki odkryciom archeologicznym osadnictwa prehistorycznego obozowisk rybacko-żwińskich z czasów późnego paleolitu i wczesnego mezolitu. Na terenach Świdrów Wielkich i osiedlu Górki w latach 1912-1934 odkryto szereg osad z epoki kamiennej. Obszar ten związany jest z tzw. kulturą świderską. Mieszkańcy tych dawnych osiedli trudnili się wyrobem narzędzi z krzemienia sprowadzanego z Gór Świętokrzyskich. Świdry Wielkie^{x/} leżą u ujścia rzeki Świder do Wisły. Osada ta istniała już w XVI wieku. W końcu XIX wieku lotnisko Świder wchodziło w skład gminy Otwock. Po drugiej wojnie światowej już jako miejscowość lotniskowa należała do powiatu otwockiego, a obecnie jest w granicach miasta Otwock.

Obszar między prawym brzegiem Wisły a drogą nadwiślańską Warszawa-Dąblin od wsi Miedzeszyn do Świdrów Wielkich to teren projektowanego Warszawskiego Zespołu Wypoczynkowo Nadwodnego "Świder BIS". Na terenie tym znajdują się osiedla: Świdry Wielkie, Górki, Dębinka, Świdry Małe, Nowa Wieś które wchodzi w skład miasta Józefowa. Część północna przyszłego zespołu ośrodków wypoczynkowych

- - - - -

x/ Obszar między prawym brzegiem Wisły a drogą nadwiślańską Warszawa-Dąblin od wsi Miedzeszyn do Świdrów Wielkich /teren przyszłego zespołu wypoczynkowego "Świder BIS"/ jest przedmiotem analizy i obserwacji szczegółowych.

- jest położona w granicach administracyjnych miasta stołecznego Warszawy i jej dzielnicy Warszawa Praga Południe. Tereny te należą do osiedli Błota, Skrzypki i Miedzeszyn Wieś.

Józefów jest miastem liczącym obecnie 14,7 tys. mieszkańców. Powierzchnia miasta ok. 24 km². Prawa miejskie Józefów otrzymał w 1962 roku. Początki rozwoju miejscowości letniskowej wiążą się z budową nadwiślańskiej linii kolejowej. W okresie międzywojennym był typowym podwarszawskim osiedlem letniskowym. W 1939 roku ludność Józefowa liczyła 1500 mieszkańców. W czasie wojny jak również w okresie powojennym charakterystyczna dla tych terenów zabudowa letniskowa uległa znacznemu zniszczeniu. Również sama miejscowość traci swój charakter letniska na rzecz funkcji "sypialnianych" dojeżdżających do pracy w Warszawie. Niekorzystne przemiany przestrzenne tego obszaru powodują zagrożenie unikalnych wartości środowiska i specyficznych walorów dla wypoczynku.

3. Komunikacja i szlaki turystyczne rejonu

Tereny rejonu turystyczno wypoczynkowego Otwock - Sobienie Jeziory mają bardzo dobre powiązanie komunikacyjne z centralnym obszarem aglomeracji warszawskiej. Dojazd do miejscowości i terenów wypoczynkowych rejonu może się odbywać drogami kołowymi /autobusami miejskimi do miejscowości Błota/, koleją podmiejską a nawet drogą wodną Wisły co było możliwe w przeszłości. Komunikacja tego obszaru ma i może mieć znaczny dodatkowy walor atrakcyjności turystycznej. Podstawowy układ komunikacyjny dla rejonu spełnia droga regionalna Warszawa - Dąblin rozpoczynająca się w Warszawie od Wału Miedzyzyszyńskiego. Jest to szlak turystyki smo-

toryzowanej do Puław i Kazimierza Dolnego oraz droga dojazdowa do dalszych terenów rejonu Wilgi. Linia kolei elektrycznej Warszawa - Dąblin obsługuje pasmo otwockie i tereny rejonu turystyczno wypoczynkowego położone wzdłuż tej trasy. Wszystkie stacje kolejowe począwszy od Anina do Pilawy stwarzają możliwość dogodnego dotarcia układem dróg poprzecznych i szlaków pieszych do atrakcyjnych miejsc rejonu. Przez teren rejonu poprowadzono odcinek południowo wschodni znakowanego szlaku pieszego /znaki czerwone/ będący fragmentem Podwarszawskiego Szlaku Okrężnego. Szlak od głównej trasy komunikacyjnej w Starej Miłosnej przechodzi przez Radość, Wiązownę, Teklin, Jabłonnę, Okoły, Torfy, Janów, Wygodę, Otwock Wielki do Góry Kalwarii. Oprócz znakowanych szlaków pieszych istnieje szereg tras spacerowych i rowerowych. Główną jest trasa wzdłuż rzeki Wisły jak również dojście z miejscowości pasma otwockiego do terenów nadwiślańskich. Szczególnie atrakcyjny jest szlak pieszy wzdłuż rzeki Świder do Wisły.

4. Problemy ochrony środowiska i infrastruktura techniczna rejonu

W pierwszej części pracy przedstawiono i scharakteryzowano problemy ochrony środowiska w skali całego analizowanego rejonu. Dewastację i zagrożenia podstawowych walorów przyrody obserwuje się na terenach wszystkich rejonów turystycznych. Obszary leśne, tereny nadwodne oraz wody rzek i jezior narażone są na degradację wynikającą z dynamicznych niekiedy niekontrolowanych procesów urbanizacji. Charakterystyczne zniszczenia środowiska analizowane na przykładzie rejonu Zalewu Zegrzyńskiego

/II etap pracy/ występują również na obszarze rejonu Otwock -
- Sobienie Jeziory.

Środowisko przyrodnicze ma swoje lokalne zróżnicowania w tym i zagrożenia. Szczególnie narażone na degradację i niszczenie są charakterystyczne dla tego rejonu - wydmy, suche bory sosnowe, płaszczyste skarpy tarasu nadzalewowego Wisły i Świdra, las żęgowy. Północna część rejonu przylega do osiedli Gockawia i Julianowa. Ten obszar podlega największym przekształceniom środowiska. Obserwuje się znaczny proces niszczenia terenów zieleni nieurządzonej rejonu. Niewłaściwe użytkowanie oraz nadmierna intensywność wykorzystywania rekreacyjnego /przy braku urządzeń terenowych i prawidłowego zagospodarowania/ są przyczyną dewastacji środowiska. Prawnej ochronie na tym terenie podlegają obszary: rezerwat przyrody "Świder - Mienia" oraz Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Park ten obejmuje wschodni kompleks leśny rejonu wraz z częścią lasów gminy Wiązowna. Na tych terenach są liczne ~~nurawki~~ drzewopomniki przyrody oraz parki. Ochrona terenów leśnych na tym obszarze wymaga zachowania wartości ich zespołów oraz specjalnej dbałości o utrzymanie, odtworzenie lub poprawę powiązań przyrodniczych tam gdzie zostały one przerwane lub zatarłe. Tereny leśne obecnie istniejące muszą być chronione od zainwestowania typu miejskiego. Istniejące działki leśne ze starą zabudową letniskową winny być chronione przed nowymi podziałami. Warunkuje to zachowanie unikalnych cech środowiska i mikroklimatu, zwłaszcza obszaru strefy uzdrowiskowej i parkowej.

Wisła i Świder to dwie główne rzeki rejonu. Stan zanieczyszczenia wód Wisły znacznie ogranicza możliwości wykorzystania rekreacyjnego walorów rzeki. Do niedawna Świder uchodzący za jed-

ną z najczystszych rzek w regionie /obecnie II kl. czystości/ jest również zanieczyszczony. Poza miastem Otwockiem brak jest w rejonie skutecznych oczyszczalni ścieków. Lokalne nieszczelne systemy odprowadzania ścieków powodują skażenie gleb, zanieczyszczenie wód powierzchniowych i gruntowych. Stwarza to określone zagrożenie sanitarne dla całego rejonu w tym również dla strefy sanatoryjno uzdrowiskowej oraz rezerwatów i parków. Problem czystości wód stanowi podstawowe uwarunkowanie dla rozwoju turystyki i wypoczynku na tym terenie.

Infrastruktura techniczna analizowanego rejonu ma wszystkie cechy typowe dla obszarów ekstensywnej zabudowy podmiejskiej z całym zakresem negatywnych wpływów na środowisko przyrodnicze. Jedyne miasto Otwock ma istniejący system wodociągów i kanalizacji z oczyszczalnią. Możliwości podłączeń do tego systemu są ograniczone i wymagają zasadniczej przebudowy i rozbudowy. Sieć gazociągu w rejonie stwarza możliwość stosowania gazu do ogrzewania i przygotowania ciepłej wody w budynkach, wpływając korzystnie na stan środowiska rejonu.

5. Zagospodarowanie turystyczno-wypoczynkowe rejonu.

Inwentaryzacja i obserwacje lipiec - wrzesień 1989

Zagospodarowanie rejonu turystyczno wypoczynkowego Otwock

- Sobienie Jeziory charakteryzuje się swoistym zróżnicowaniem przestrzeni. Cechy wspólne walorów rejonu analizowane w pierwszej części rozdziału. Specyfika terenu polega na potencjalnych możliwościach przekształceń oraz rozwoju funkcji wypoczynku i turystyki obszaru nadwiślańskiego u ujścia rzeki Świder. Teren ten to

obszar ok. 1000 ha leżący w granicach miasta Józefowa i w części dzielnicy Warszawy Praga Południe. Od północy granica obszaru obejmuje rejon wsi Wolica Zerzańska i część wsi Miedzeszyn od zachodu rzeka Wisła /491 - 503 km rzeki/ od południa Otwock, wschodnią część stanowi teren miasta Józefowa. Ukształtowanie terenu - ~~obszar ten dzieli~~ ^{zwierające jest se} skarpa, o średniej wysokości 3 m wyznaczająca na całej długości taras górny i taras zalewowy. Odległość od centrum Warszawy wynosi 9 do 20 km. Bezpośrednie sąsiedztwo terenów wypoczynkowych to: osiedle Gockaw - Lotnisko, będące w ostatniej fazie budowy oraz projektowane osiedle Gockaw - Julianów. ^{Pobliższe} ~~okoliczne~~ tereny o mniejszej intensywności zabudowy to: miasto Józefów, Świder - Otwock oraz Karczew. Charakterystyczny obszar ma obecnie charakter zagospodarowania rolniczego z terenami lasów na tarasie górnym, łąk i zadrzewień łęgowych na tarasie dolnym oraz terenów rozlewisk i nieużytków, łąchy piaszczyste porośnięte wikliną w korycie rzeki Wisły. Zabudowa tego obszaru znajduje się jedynie na tarasie górnym ze względów na ochronę przed wysokimi stanami wody powodziowej Wisły. Przeważa zabudowa rolnicza przemieszana z zabudową indywidualną oraz letniskową głównie w miejscowościach Nowa Wieś, Świdry Małe, Dębinka oraz Górki. Poza tymi miejscowościami istnieje zabudowa rozproszona na terenach rolnych oraz letniskowa w rejonie lasów i zadrzewień^{x/}. Nieliczne duże obiekty szklarniowe występują głównie we wsi Dębinka. Mimo użytkowania rolniczego terenu jest on również, /zwłaszcza w pogodne dni letnie/ intensywnie wykorzystywany na cele rekreacyjne. Wynika to z walorów i atrak-

- - - - -

x/ Charakter zainwestowania tych terenów i walory krajobrazu obejmuje dokumentacja fotograficzna wykonana w 1989 roku lipiec - wrzesień.

cyjności terenu, oraz

przydatność dla kąpieli jeziora Łacha, piaszczystych terenów doliny Wisły porośniętych wikliną wykorzystywaną jako plaże. Ciekawie uformowany teren, skarpa doliny Wisły i Świdra oraz duża powierzchnia lasów sprzyjają wypoczynkowi i turystyce, zwłaszcza w pogodne świąteczne dni. Tereny na których obecnie obserwuje się wykorzystanie rekreacyjne są terenami zieleni nieurządzonej, nieprzystosowanymi do ciągle wzrastającej frekwencji. Powoduje to określone zagrożenie środowiska przyrodniczego.

Bilans terenów związanych z nadwiślańskim obszarem u ujścia rzeki Świder

Lp.	Użytkowanie terenu	Stan istniejący	
		ha	%
I	TERENY ZAINWESTOWANE	117,7	13,8
1.	Mieszkalnictwo w tym: /jednorodn. pensjonat. i roln./ oraz MP/RL	60,1	
2.	Usługi	9,2	
3.	Obsługa rolnictwa	2,3	
4.	Komunikacja /ulice, drogi/	39,7	
5.	Urząd. gosp. wodne w tym terenu wału p.powodz.	6,4	
II	TERENY OTWARTE	725,3	86,2
1.	Tereny upraw polowych	270,3	
2.	Lasy	102,7	
3.	Wody	218,8	
4.	Zielen nieurządzona	83,0	
5.	Nieużytki W/ZN	50,5	
RAZEM		843,0	100,0%

Na analizowanym obszarze znajduje się 241 budynków mieszkalnych w tym 99 budynków drewnianych oraz 164 budynków niemieszkalnych w tym 22 domków campingowych i 9 szklarni. Zabudowa jest charakterystyczna dla stref podmiejskich z typowymi cechami prowizoryczności i niskimi walorami estetycznymi. Stan techniczny budynków mieszkalnych określa się jako dobry dla 136 budynków, natomiast 106 budynków jest w stanie średnim i złym. Zamieszkuje tu 736 osób. Większość zatrudnionych utrzymuje się z pracy w zawodach pozarolniczych. Brak jest na tym terenie właściwych urządzeń dla obsługi turystyki i wypoczynku. Istniejące dwa obiekty nie są w stanie zaspokoić potrzeb obsługi rekreacji. Ośrodek wypoczynkowy PTTK "Pod Dębami" ma 114 miejsc noclegowych przy 60 osobach zatrudnionych do obsługi turystów. Stan techniczny budynków ośrodka określany jest jako dobry i przewiduje się rozbudowę. Drugi obiekt to OSTiW "Tahiti" o 12 miejscach noclegowych przy 4 osobach zatrudnionych.

II. PRZEGLĄD PRAC PLANISTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO OTWOCK-SOBIENIE JEZIORY

Wśród prac planistycznych związanych z rejonem funkcjonalnym Otwock-Sobienie Jeziory znaczącymi są opracowania dla terenów między Wisłą a drogą Warszawa-Dęblin na odcinku Miedzeszyn Wieś a Świdrami Wielkimi. Jest to obszar projektowanych terenów wypoczynku dla mieszkańców Warszawy tzw. "Świder BIS". Charakterystyka i analiza przestrzennych uwarunkowań wykazała, że z całego rejonu turystyczno-wypoczynkowego Otwock-Sobienie Jeziory teren ten ma duże możliwości rozwojowe, a przez swoją wyjątkową atrakcyjność predysponowany jest do organizacji funkcji turystyki i wypoczynku.

Przegląd prac planistycznych wykonanych dla analizowanego obszaru obejmuje te ze znaczących opracowań koncepcji planistycznych, projektów zagospodarowania przestrzennego i zatwierdzonych planów, które dotyczą najcenniejszych części rejonu turystyczno-wypoczynkowego.

Materiały źródłowe dla oceny i analiz koncepcji planistycznych zawarte są w szeregu historycznych już opracowaniach sięgających okresu przed II wojną światową. Najnowsze opracowania dla tego obszaru to studia koncepcyjne i plany.

- Plan ogólny /z elementami planu szczegółowego/ Warszawskiego Zespołu Wypoczynku Nadwodnego "Świder-Bis" zaakceptowany przez Urząd Naczelnego Architekta Warszawy w 1977r. a wykonany przez Zespół PRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego.
- Plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego WZMN "Świder Bis" opracowanie zbiorcze w skali 1:2000 przez zespół BPRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego w roku 1978.

- Analiza terenu WZWN "Świder Bis" dla prowadzenia bieżącej polityki realizacyjnej wykonana w skali 1:2000 przez zespół BPRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego w roku 1981
- Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Józefowa
- część WZWN "Świder Bis" wykonany w 1983r. przez zespół BPRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego i arch. Krys-
tynę Konopkową.
- Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta
Józefowa z roku 1977 oraz
- Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Józefowa
/aktualizacja/ wykonany przez zespół BPRW pod kierunkiem arch.
J.Łempickiego - plan zatwierdzony Uchwałą MRN w Józefowie w
marcu 1989r.

1. Koncepcje przestrzennego zagospodarowania obszaru "Świder Bis"

Geneza powstania koncepcji zagospodarowania przestrzennego terenów nadwiślańskich Świdra sięga okresu przedwojennego i studiów nad tym obszarem przeprowadzonych przez Jana Chmielewskiego w Biurze Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Warszawskiego.

W ramach tych studiów opracowano w roku 1933 "Propozycję rozmieszczenia obszarów wypoczynkowo-turystycznych i sportowych w Okręgu Warszawskim"^{x/}. W okresie okupacji w warunkach konspiracyjnych Jan Chmielewski prowadził studia nad obszarem Warszawskiego Zespołu Miejskiego w Planie Regionalnego Okręgu Warszawskiego /1940r./. W opracowaniach tych wykonano szereg koncepcji m.inn. "Propozycja rozmieszczenia terenów zabudowanych oraz zielonych

- - - - -

x/ Zagadnienie i opracowanie źródłowe przedstawione w I etapie badań

- Analiza terenu WZWN "Świder Bis" dla prowadzenia bieżącej polityki realizacyjnej wykonana w skali 1:2000 przez zespół BPRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego w roku 1981
- Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Józefowa
- część WZWN "Świder Bis" wykonany w 1983r. przez zespół BPRW "Wisła" pod kierunkiem arch. Stefana Putowskiego i arch. Krys-
tynę Konopkówną.
- Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta
Józefowa z roku 1977 oraz
- Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Józefowa
/aktualizacja/ wykonany przez zespół BPRW pod kierunkiem arch.
J. Lempickiego - plan zatwierdzony Uchwałą MRN w Józefowie w
marcu 1989r.

1. Koncepcje przestrzennego zagospodarowania obszaru "Świder Bis"

Geneza powstania koncepcji zagospodarowania przestrzennego terenów nadwiślańskich Świdra sięga okresu przedwojennego i studiów nad tym obszarem przeprowadzonych przez Jana Chmielewskiego w Biurze Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Warszawskiego.

W ramach tych studiów opracowano w roku 1933 "Propozycję rozmieszczenia obszarów wypoczynkowo-turystycznych i sportowych w Okręgu Warszawskim"^{x/}. W okresie okupacji w warunkach konspiracyjnych Jan Chmielewski prowadził studia nad obszarem Warszawskiego Zespołu Miejskiego w Planu Regionalnego Okręgu Warszawskiego /1940r./. W opracowaniach tych wykonano szereg koncepcji m.in. "Propozycja rozmieszczenia terenów zabudowanych oraz zielonych

- - - - -

x/ Zagadnienie i opracowanie źródłowe przedstawione w I etapie badań

terenów międzyosiedlowych" /1943-1945r./, a dla Warszawskiego Zespołu Miejskiego. Studium planu zagospodarowania przestrzennego pasma usługowego Wawer- Otwock /1945r./. Z tego okresu pochodzą również pierwsze koncepcje "Świdra Bis" autorstwa Jana Chmielewskiego. W założeniach tego pomysłu projektowego przewidziano związanie układu struktury terenów o funkcji rekreacji, łączących centrum miasta z terenami wypoczynkowymi w regionie. Prowadzona w myśl tej koncepcji nowym korytem rzeka Świder, łączyłaby tradycyjne tereny wypoczynku miejskiego nad Świdrem przez układ terenów rekreacji wzdłuż cieków wodnych Gockawia i Jeziora Kamionkowskiego z portem praskim, tworząc nową wartość struktury terenów wypoczynkowych w regionie.

Prace dla obszaru "Świder Bis" wznowione zostały w początkach lat siedemdziesiątych w Biurze Planowania Rozwoju Warszawy w zespole "Wisła" kierowanym przez arch. Stefana Putowskiego.

Projekt "Świdra Bis" powstał w związku z koniecznością uzupełnienia brakującego dwunastokilometrowego odcinka wału przeciwpowodziowego na prawym brzegu Wisły od wsi Miedzeszyn do ujścia rzeki Świder. Przewidywano realizację wału w partii skarpy tarasu nadzalewowego. Według koncepcji arch. Stefana Putowskiego wał ten można przesunąć w kierunku obecnego koryta rzeki Wisły uzyskując w ten sposób zwolniony przebieg rzeki Świder. Spiętrzone wody Świdra uzyskają przepływ układem starorzecza Wisły równoległym do obecnego głównego nurtu rzeki. Nowy ciąg wodny "Świdra Bis" oprócz hydrotechnicznego zabezpieczenia przeciwpowodziowego terenów stworzy atrakcyjne dla wypoczynku tereny o pow. 1190 hektarów dla około 60 tys. osób. W koncepcji przewidywano powstanie kilku nowych zbiorników wodnych /łącznie ok. 290 ha pow.wody/. Istniejące jeziora m.inn. Łacha oraz nowoprojektowane zbiorniki

retencyjne jak kilkudziesięciohektarowy "Bojary" włączone zostaną w ciąg przepływowy "Świdra Bis", stwarzając możliwość realizacji zespołów ośrodków wypoczynku nadwodnego.

Opracowanie koncepcji projektowej dla obszaru "Świder Bis" poprzedzone zostało studiami nad środowiskiem przyrodniczym tego terenu. Prace te wykonano w Zakładzie Fizjografii Warszawskiego Przedsiębiorstwa Geodezyjnego pod kierunkiem dr Zdzisława Biernackiego. Opracowania metodyczne środowiska przyrodniczego dla projektu zagospodarowania przestrzennego obszarów rekreacyjnych i zespołów turystyczno-wypoczynkowych "Świder Bis" obejmowały: dokumentowanie, waloryzację i ocenę przydatności istniejącego stanu środowiska przyrodniczego oraz prognozowanie jego zmian w trakcie realizacji i eksploatacji urządzeń. Fizjograficzne opracowania wykonano dla poszczególnych faz projektowych zagospodarowania przestrzennego. Począwszy od studium koncepcyjnego w skali 1:10 000, przez studium planu ogólnego w skali 1:5000 do projektu planu szczegółowego w skali 1:2000.

Projektowa realizacja układu wodnego "Świder Bis" spowoduje radykalne zmiany w środowisku przyrodniczym. Dla całego obszaru przeprowadzono kompleksowe badanie fizjograficzne określające prognozę zmian środowiska przyrodniczego. Wykonano studie z zakresu przewidywanych zmian m.inn. w układzie hydrograficznym, warunków klimatu lokalnego, warunków siedliskowych dla roślinności oraz warunków geologicznych. Analizowano również problem obiektów przyrodniczych szczególnie narażonych na degradację oraz ich ochronę. Wnioski z tych badań jak również ustalenia generalne przyjmowane w regionalnych koncepcjach kształtowania środowiska przyrodniczego WZM wykazują, że projektowany zespół rekreacyj-

ny "Świder Bis" nie wykazuje kolizji z głównymi funkcjami przyrodniczymi tego rejonu. Zrealizowanie obiektów hydrotechnicznych i rekreacyjnych "Świdra Bis" nie spowoduje degradacji unikalnych walorów bioklimatycznych pasma otwockiego, uzdrowiska oraz przyrodniczych walorów doliny Świdra. Wnioski z badań przewidują szereg zaleceń dla ochrony obiektów przyrodniczych w różnych fazach projektowanej realizacji zespołów wypoczynkowych.

Teren objęty opracowaniem projektowym podzielono na siedem sektorów dla których opracowano plany szczegółowe. W ramach tego podziału wyodrębnione zostały również jednostki strukturalne. W założeniach programowych projektu Warszawskiego Zespołu Wypoczynku Nadwodnego "Świder Bis" przewiduje się maksymalne użytkowanie w sezonie letnim w godzinach południowych na ok. 60 tys. wypoczywających.

Projektowane wskaźniki użytkowania terenów
"Świder Bis"

	os na	użytkowa max. chłonność	% całości terenu
TARAS GÓRNY			
Zieleń parkowo-spacerowa	14		
Park leśny	20		
Łąki śródleśne	14		
Las sosnowy zadrzewiony	10		
Las sosnowy młodziak	5		
Wydmny	0		
RAZEM		4 tys.	20% nat. chłonności terenu
TARAS DOLNY			
Las żegowy	30		
Wał p.powodziowy	100		
Łąki	100		
Plaże piaszczyste	500		
Tereny okres. zalew.			
RAZEM		56 tys.	100% n.ch. terenu.

Koncepcja WZWN "Świder Bis" jest opracowywana przez zespół BPRW "Wisła" od wielu lat i podlegała szeregu zmianom przy zachowaniu generalnych założeń projektu. Jedną z ostatnich opracowań^{x/} wykonanych dla tego obszaru określa podstawowe funkcje terenów w granicach administracyjnych miasta Józefów. Opracowanie nawiązuje do planów szczegółowych /sektorowych/ wykonanych dla całego obszaru funkcjonalnego "Świdra Bis" zakładając podział na 5 jednostek strukturalnych A - E.

W planie tym określono podstawowe funkcje terenów z dominującą organizacją wypoczynku nadwodnego w formie programów ogólnodostępnych dla 10 300 użytkowników terenów rekreacyjnych /max. frekwencja w dni świąteczne przy sprzyjającej letniej pogodzie/.

Ostatnim z analizowanych opracowań planistycznych związanych z rejonem turystyczno-wypoczynkowym Otwock-Sobienie Jezierzy jest wybrany plan miejscowy zagospodarowania przestrzennego. To kolejne przybliżenie pozwoli na ocenę procesu i metod kształtowania przestrzennego obszarów o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych i wzajemnych współzależności różnego stopnia szczegółowości planowania: regionalnego, lokalnego - obszaru funkcjonalnego i gminy oraz miejscowego urbanistycznego.

"Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Józefowa" wykonany został przez zespół BPRW pod kier. arch. J. Łempińskiego. Plan ten zatwierdzono w marcu 1989r. i jest obowiązującym dokumentem formalno-prawnym dla prowadzenia gospodarki przestrzennej na tym obszarze.

Określone w tych planach funkcje turystyczno-wypoczynkowe i

- - - - -

x/ opracowane części WZWN "Świder Bis" miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Józefowa z roku 1983.

Układ strukturalny części obszaru WZWN Świder BOS
w granicach miasta Józefowa

Lp.	Jedn. strukturalna	funkcja	powierzchnia ha		mieszkańcy		zatrud.
			taras górny	taras dolny	stali	sezon.	
1	A./sektor IV- jez. lacha/	mieszk. wyp.	125,0	93,0	690	410	14
2	B./sektor V-jez. Regatowe	" "	119,5	146,5	500	500	135
3	C./sektor VI- Świder Rozle- wiska/	" "	70,5	45,5	210	130	14
4	D./cz.sektora VII jez. Bojary/	wypocz.	4,0	13,0	-	-	7
5	E. dolina Wisły	ter.zale- wowe	-	202,0	-	-	-
RAZEM			319,0	500,0	1400	1040	170

ROZMIESZCZENIE PROGRAMU ZAGOSPODAROWANIA - PERSPEKTYWA

wg planu dla części WZMN Świder BOS w granicach m. Józefowa

edn. truk.	Rodzaj zagospod.	Pow. ha	Pow. 2 uż. m	Kubatura m ³	Zatrucn.	Mieszkańcy stali	sezon.	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	Nowa Wieś pod wydnią zabudowa letniskowa	5,2	7800	23.400	-	250	140	
	Nowa Wieś nad jeziorem zab. letniskowa	12,2	3400	25.200	-	240	180	
	zab. rozprosz.	-	4000	12.000	-	200	90	czasowa adaptacja
	gastronomia-2 obiekty po 20 miejsc	0,7	400	1.600	14	-	-	rotacja 10-krotna - 400 użytkowników.
B	wieś Świdry Małe	7,9	9000	27.000	-	300	200	
	zab. letniskowa	-	4000	12.000	-	200	50	do czasowej adaptacji
	- zab. rozprosz.	3,3	6100	24.400	116	-	240	rozbudowa istn. Ośrodku /czynny cały rok/
	- ośr. wyp. "Pod Dębami"	-	300	10.000	5	-	10	do likwidacji
	- ośr. "Taiti"	5,8	3200	13.000	brak danych			zmiana przeznaczenia na UT
	- ośr. szkol. strażnicy pożarnej	0,6	700	2.800	-	-	-	
	- straż pożarna B13-UI							

c.d. Tabela

1	2	3	4	5	6	7	8	9
B	- gastronomia 2 obiekty	0,6	400	1.600	14	-	-	Rotacje 10-krotne -400 użytk.
C	- wieś Górki zabudowa letniskowa zabudowa rozpr. gastronomia	2,6	5000	15.000	-	160	100	do czasowej adaptacji rotacja 10-krotna 400 użytkowników
		-	1000	3.000	-	50	30	
		0,6	400	1.600	14	-	-	
D	- gastronomia 1 obiekt	0,3	200	800	7	-	-	rotacja 10-krotna 200 użytkowników
	RAZEN		50.900	173.400	170	1.400	1.040	-

lecniczo-uzdrowiskowe są głównymi dla miasta obok funkcji mieszkaniowej. W planie wydzielono osiem jednostek strukturalno-przestrzennych miasta.

W planie tym jako granicę programu rozwoju miasta określono wzrost liczby mieszkańców do 24 tys. osób., w perspektywie do 20 tys. Znaczna część elaboratu planu zawiera określenie zasad kształtowania przestrzennego środowiska przyrodniczego oraz jego ochrony. W planie wykorzystano opracowanie wykonane dla całego obszaru "Świder Bis", w tym opracowanie specjalistyczne dla jego części w granicach administracyjnych miasta Józefowa. Ustalenia dotyczą zasad kształtowania nadwiślańskich terenów wypoczynku. W planie przyjęto że do czasu realizacji urządzeń hydrotechnicznych tereny przeznaczone na realizację ośrodków wypoczynkowych "Świdra Bis" użytkowane będą rolniczo, jako niezainwestowane rezerwy obszarowe. Określone w planie trzy jednostki strukturalne obejmują najcenniejsze i najatrakcyjniejsze tereny dla funkcji lecznictwa oraz wypoczynku i turystyki.

Jednostka E "strefa sanatoryjna"

jest terenem położonym w granicach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. W planie przewidziano rozbudowę dzielnicy leczniczo-sanatoryjnej z programem docelowym 1250 miejsc w sanatoriach. Funkcją uzupełniającą obszaru jest możliwość turystycznej penetracji piesznych obszarów leśnych o specyficznych właściwościach mikroklimatycznych. Teren podlega ochronie jako obszar uzdrowiskowy i strefa krajobrazu chronionego. Wyklucza się realizację na tym obszarze wielkich obiektów kubaturowych /z zabudową mieszkaniową włącznie/ nie związanych z funkcją uzdrowiskową.

Jednostka F "Dolina Świdra"

Jest to obszar w granicach strefy chronionego krajobrazu. Podstawową funkcją tego obszaru jest obsługa turystyki i wypoczynku. Przewidziane do adaptacji tereny zamkniętego Śródka wypoczynkowego Wisła oraz zabudowy pensjonatowej na wyznaczonych w planie terenach.

Przewiduje się w planie wykorzystanie nadrzecznych terenów na cele wypoczynku i turystyki /plaże, kąpieliska, urządzenia sportowe/ przy prognozowanej maksymalnej frekwencji 5 tys. osób. Funkcją uzupełniającą dla tego obszaru jest mieszkalnictwo na ok. 250 osób. W planie sygnalizuje się ^{Konieczność} objęcia tego terenu opracowaniem szczegółowym jako planu obszaru funkcjonalnego terenów wypoczynkowych Doliny Świdra. W planie, w związku z tym potraktowano ten obszar jako scalone tereny turystyczne.

Jednostka G "Warszawski Zespół Wypoczynku Nadwodnego

"Świder Bis"

W planie dla tej jednostki podstawową funkcją jest turystyka i wypoczynek. Przewiduje się różne formy turystycznej penetracji pieszej terenów otwartych. Zakłada się natomiast realizację ośrodków wypoczynkowych w okresie perspektywy /r. 2000/ zachowując niezbędne rezerwy terenowe użytkowane rolniczo. W planie wyznaczono widoczne zespoły parkingowe z programem gastronomiczno-handlowym oraz obiekty i urządzenia sportowe jak również tereny plażowe.

Przewiduje się na terenie wyznaczonym zabudowę pensjonatową oraz adaptacje i projekty obiektów moteli i zajazdu. Ramowy program dla terenów jednostki:

liczba mieszkańców stałych	ok. 7000 osób
baza noclegowa całoroczna	ok. 900 osób
baza noclegowa sezonowa	ok. 650 osób

maksymalna frekwencja w godzinach szczytu letniego	ok. 5000 osób
zatrudnienie stałe	ok. 400 osób
zatrudnienie sezonowe	ok. 100 osób

Dla całego obszaru jednostki obowiązują ustalenia wynikające z ochrony strefy krajobrazowej. Postuluje się objęcie ponownym opracowaniem szczegółowym /jako całego obszaru funkcjonalnego/ terenów "Świdra Bis" wobec dezaktualizacji poprzedniego opracowania z 1977 roku.

III. CHARAKTERYSTYKA ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZEN- NEGO REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO JEZIOR GOSTYNIŃS- KICH

1. Analiza i charakterystyka przestrzennych uwarunkowań oraz możliwości rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych

Rejon turystyczno-wypoczynkowy Jezior Gostynińskich leży w zachodniej części Niziny Mazowieckiej, a niewielkie jego peryferyjne tereny należą do strefy pojezierzy. Przestrzennie odpowiada jednostce fizyczno-geomorfologicznej Pojezierza Gostynińskiego, jako część Pojezierza Wielkopolskiego. Ukształtowanie powierzchni jest wynikiem /w odróżnieniu od innych terenów/ zlodowacenia młodszego tzw. bałtyckiego. Jest to jedyny fragment pojezierzy południowo-bałtyckich występujących na terenie Niziny Mazowieckiej.

Rejon Jezior Gostynińskich jest najbardziej urozmaiconą krajiną na terenie województwa płockiego. Położony jest na lewym, niskim brzegu Wisły, na rozległym obniżeniu tarasu pradoliny rzeki. Występujące tu rynny jeziorne mają kierunki północno-zachodni, północno-wschodni lub równoleżnikowy, nietypowy dla Nizny Polskiej.

Sąsiaduje z Wysoczyzną Płocką z wciętymi dość głęboko dolinami dopływu Wisły i Skrwę Prawej. Występuje tu duża ilość jezior o łącznej powierzchni 1155 ha. 41 jezior posiada powierzchnię większą niż 1 ha. Do największych należą: Zdwońskie, Lucieńskie i Białe /największa głębokość jezior w rejonie to: 31,3 m/.

W części zachodniej rejonu przepływa rzeka Skrwę Lewa a na północy terenu przylegają do rzeki Wisły. Wody rzek rejonu są zanieczyszczone: kl. III i IV. Przydatna dla turystyki wodnej

/kajakowej i żeglarskiej/ jest w coraz mniejszym zakresie Wisła.

Gleby na całym obszarze o niskich wartościach bonitacyjnych z małymi wyjątkami w południowo-wschodniej części. Bardzo mały udział gleb baglennych.

Tereny Rejonu pokryte są w większości lasami. Na całym obszarze występują duże kompleksy leśne o drzewostanach sosnowych, z niewielką domieszką brzozy i dębu, a w lokalnych obniżeniach występują drzewostany olchowe. Dla celów rekreacyjnych wytypowano szereg kompleksów leśnych.

Klimat charakteryzuje się dużą łagodnością. Średnie roczne temperatury są mało zróżnicowane /od $1,5^{\circ}$ - 2° /. Na terenach tych występuje najmniejsza ilość opadów w Polsce; poniżej 550 mm. Najmniejsze zachmurzenie przypada w końcu lata i na początku jesieni, a minimum we wrześniu. Przeważają wiatry o stosunkowo niewielkich i umiarkowanych prędkościach 0-5m/sek.

Z punktu widzenia atrakcyjności rekreacyjnej tereny Rejonu Jezior Gostynińskich posiadają wszystkie wartości: połączenie występowania lasów o drzewostanach starszych klas wieku /II i III/, dużej ilości jezior, urozmaiconej rzeźby terenu i klimatu łagodniejszego niż na innych terenach /zaliczany do najcieplejszych obszarów Polski/.

Atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazowa Rejonu Jezior Gostynińskich przesądziła o objęciu przeważającej części tych terenów w 1979r. statusem ochrony Krajobrazowego Parku Gostynińsko-Włockawskiego.

Rejon Jezior Gostynińskich jest terenem wypoczynkowym nie tylko dla miasta Płocka ale także Łodzi, Kutna, Warszawy i Włockawka. Również dla innych miast podregionalnych.

2. Osadnictwo i miejscowości o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych w Rejonie Jezior Gostynińskich

Tereny Rejonu saliczyć można do terenów o zaawansowaniu procesów urbanizacji poniżej średniej krajowej. Stopień zurbanizowania województwa płockiego - 38,1% jest zdecydowanie niższy niż w kraju - 55%.

Gęstość zaludnienia średnio 94 os/km², a na obszarach gmin - 62 os/km². Ma to ścisły związek z warunkami gospodarczymi. Prawie połowa ludności zamieszkuje w miastach. Tereny Rejonu mają zasięg przestrzenny odpowiadający gminom: Gąbin, Gostynin i Łąck.

Rozwój osadnictwa na tych terenach datuje się jak na całym obszarze Mazowsza z pierwszego okresu istnienia naszego państwa. Z I-XI wieku prawie nie ma śladów zabudowy. Przetrwały obiekty z wczesnego średniowiecza o cechach romańskich, głównie występujące w Płocku: m.in. fragmenty największego grodziska wczesnośredniowiecznego. Ogółem w Rejonie znajduje się około 60 zabytkowych obiektów architektonicznych: w Gostyninie, Gąbinie, Łącku, Sannikach i Soczewce oraz ośrodek kultury ludowej - w Sannikach.

Nie ma na terenie Rejonu miast z dominantą turystyki w skali krajowej. Jedyne miasto /poza Płockiem/ to Gostynin i Gąbin.

Gostynin - jest ośrodkiem o roli regionalnej z przemysłem elektromaszynowym, mieszkalnictwem i usługami. Miasto leży nad rzeką Skrwą. Liczy obecnie około 15 tys. mieszkańców. W wieku XVII była to kasztelania księcia mazowieckiego Konrada I. Podgrodzie targowe. W 1382 roku otrzymał prawa miejskie. Ciekawostką historyczną jest fakt, że w 1611 roku na zamku w Gostyninie więziony był car Wasyl Szujski z dwoma braćmi. Miasto zniszczone w czasie wojen szwedzkich powtórnie rozwinęło się po 1824 roku w

wyniku osadzenia niemieckich sukienników. Obecnie jest to jedno z trzech znaczących miast województwa. Pełni funkcje obsługi ludności części województwa, a w zakresie usług posiada zasięg ponadgminny. Z jednostek osadniczych - chociaż nie miasto - na uwagę zasługuje miejscowość Łąck.

Łąck - spełnia rolę miejscowości turystyczno-wypoczynkowej. Na terenie jej znajduje się pałac z XIX wieku z parkiem krajobrazowym, a w niedalekiej okolicy zabudowania dawnego browaru z XVII wieku i kaplica z 1873r. na terenie lasów w gminie Łąck. Ośrodkiem zainteresowań jest Państwowa Stadnina Ogierów, która ma swoje historyczne początki w latach 20-tych naszego wieku. W oparciu o ten obiekt rozwinięto się w okolicy jeździectwo. Łąck jest centrum usługowym dla rekreacji i wypoczynku gminy.

3. Komunikacja i szlaki turystyczne rejonu

Rejon turystyczno-wypoczynkowy Jezior Gostynińskich posiada sieć drogową o zróżnicowanych parametrach: międzyregionalną, regionalną i lokalną uzupełnioną siecią dróg gospodarczych.

Znaczącymi dla rejonu są następujące drogi kołowe:

trasa	znaczenie	klasa
Kutno-Gostynin-Płock	międzyregionalna /krajowa/	III
Płock-Duninów-Nowy Włockawek	regionalna	IV
Ruszek-Sanniki-Gąbin-Łąck	lokalna /drugorzędna/	V
Gąbin-Dobrzyków-Płock	j.w.	V
Gostynin-Duninów	j.w.	V

Przez rejon przechodzi linia kolejowa o drugorzędnym znaczeniu Kutno - Gostynin - Płock - Sierpc.

Zarówno drogi kołowe jak i linia kolejowa mają znaczenie rekreacyjne.

Istniejąca sieć dróg państwowych uzupełniona siecią dróg gospodarczych stwarza warunki dużej dostępności do wszystkich terenów.

Podstawowe kierunki ruchu rekreacyjnego dla obszaru to: warszawski i łódzki oraz Płock i Włocławek. Z ważniejszych dróg lokalnych: Gostynin - Lucień - Duninów. Drogi lokalne i gospodarcze łączy układ podstawowy z osadami oraz ośrodkami rekreacyjnymi rozsianymi w Rejonie. Istotną dla turystyki jest trasa łącząca ciąg jezior: Białe, Lucieńskie, Skrzyneckie i inne.

Komunikacja publiczna odbywa się przeważnie za pośrednictwem komunikacji autobusowej PKS. Istniejąca linia kolejowa ze względu na znaczne odległości przystanków i niezbyt sprawne połączenia z podstawowymi aglomeracjami: warszawską i łódzką - jako źródłami ruchu turystycznego - nie ma właściwego znaczenia.

Penetrację turystyczną Rejonu Jezior Gostynińskich umożliwiają poprowadzone różne szlaki turystyczne o łącznej długości 650 km /w tym 6 pieszych/. W oparciu o układ dróg kołowych - do rejonu^{x/} prowadzą trasy turystyczne. Np. z Warszawy:

- trasa "Jeziora Łackie i Płock"
- trasa: Warszawa - Sochaczew - Sanniki - Gąbin - Łąck - /Płock/
- Kowal

poprowadzone interesująco ze względu na obiekty kulturowe, zabytkowe i współczesne tereny atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo.

- - - - -

x/ Opracowanie "Przewodnik po Polsce" Wydawn. Sport i Turystyka
"Polska - przewodnik turystyczny" - Wyd. "Polonia"

4. Problemy ochrony środowiska; infrastruktura techniczna rejonu

Rozbudowa potencjaku gospodarczego na terenach województwa plockiego spowodowała przeobrażenia w środowisku przyrodniczym.

Widoczny wpływ na stan środowiska Rejonu turystycznego Jezior Gostynińskich mają ośrodki miejsko-przemysłowe: Płock, Włockawek, Gostyń i Kowal: są to emisje gazowe, pyły i ścieki przemysłowo-komunalne.

Decydujący wpływ wywiera przemysł, w szczególności petrochemiczny. Niewielki procent /ok. 10%/ zanieczyszczeń gazowych pochodzi ze środków transportu i komunikacji.

W wyniku działalności przemysłu nastąpiła degradacja lasów, /najwięcej widoczna na terenach leśnych Nadleśnictwa Łąck/ i gruntów. Również z powodu chemizacji rolnictwa.

W rejonie Płocka najbardziej uciążliwe są:

- Mazowieckie Zakłady Rafineryjno-Petrochemia wydzielające pyły o przewodze glinokrzemianów, dwutlenku siarki, dwutlenku węgla, węglowodorów; odory wyczuwalne w odległości 30 km.
- Rejon Eksploatacji Dróg Publicznych wytwarzający grys smołowy,
- Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego z kotłownią opalaną miazgą węglową,
- Fabryka Maszyn Żelaznych - emitująca pyły i gazy /w szczególności emisja węglowodorów z malarni, wyziewy galvanizerni/.

Stan zanieczyszczenia wód: rzeki Wisła i Skrwa Lewa przepływające przez obszar Rejonu mają duży stopień zanieczyszczenia, od III wzwyż. Nie mieszczą się w normach turystycznych. Zanieczyszczenie wód powierzchniowych jest rezultatem bardzo poważnych zaniedbań zakładów przemysłowych i rabunkowej gospodarki wodnej /marno-

trawstwo wody, otwarte obiegi chłonne/. Zanieczyszczenia wód podziemnych występują jedynie w najbliższym sąsiedztwie zakładów petrochemicznych.

Tylko niektóre miejscowości Rejonu posiadają zorganizowany system zbiorowego zaopatrzenia w wodę /w gminie Kowale: wieś Kłotno, Rakutowo/. Przede wszystkim istnieją indywidualne źródła zaopatrzenia w wodę. Na całym obszarze brakuje zorganizowanych systemów do zbiorowego odprowadzania ścieków. Lokalne rozwiązania są głównie przy niektórych ośrodkach wypoczynkowych i zakładach usługowo-produkcyjnych. Nie tworzą one kompleksowego systemu, nie eliminują zagrożenia dla środowiska.

Tereny Rejonu zaopatrzone są w sieci elektroenergetyczne relacji Płock - Gostynin.

Od Płocka w kierunku Gostynina i dalej na zachód przebiega strefa rurociągów ropy i pochodnych.

Sieć telefoniczna doprowadzona jest do wszystkich wsi sołectkich, z centralami w Płocku, Gostyninie i większych jednostkach osadniczych.

Zaopatrzenie w ciepło realizowane jest w oparciu o elektrociepłownię w Płocku, kotłownię rejonową w Gostyninie i inne kotłownie opalane węglem lub koksem.

Gazyfikacja Rejonu przedstawia się na niskim poziomie. Poza Płockiem /sieć gazu ziemnego/, występuje w nielicznych miejscowościach położonych poza Rejonem.

5. Zagospodarowanie turystyczne; inwentaryzacja i obserwacje
lipiec - wrzesień 1989r.

Rejon turystyczno-wypoczynkowy Jezior Gostynińskich zaliczany jest do krajowych kompleksów turystycznych II kategorii atrakcyjności. Jest rejonem o wykształconych tradycjach turystycznych i wrażliwej penetracji turystyczno-wypoczynkowej nie tylko z miast na terenach województwa płockiego: Płock, Łęczyca ale również Kutna, Włockawka, Warszawy i Łodzi. Już w latach sześćdziesiątych dla celów rekreacyjnych wytypowanych zostało około 5800 ha lasów w nadleśnictwach: Duninów, Góry, Łąck i Gostynin. Uprawiane różne formy rekreacji i wypoczynku mają swoje odbicie w istniejącym zagospodarowaniu turystyczno-wypoczynkowym.

Rejon turystyczno-wypoczynkowy Jezior Gostynińskich posiada najwyższą koncentrację zagospodarowania turystycznego w województwie płockim. Wg stanu z 1980 roku na omawianych terenach znajdowały się 52 ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe na terenach o pow. ok. 116 ha o łącznej jednorazowej ilości miejsc ok. 5000. Z wymienionych ośrodków tylko 9 stanowią obiekty ogólnodostępne dysponujące łącznie ok. 1000 miejscami. Pozostałą ilość ośrodków o łącznej liczbie ok. 4000 miejsc stanowiły ośrodki zamknięte /tzw. ośrodki zakładowe/.

Pod względem rodzajowym wydzielić można następujące grupy:

1. Ośrodki wypoczynkowe "zamknięte" - dla dużych zakładów pracy i instytucji
2. Ośrodki ogólnodostępne
3. Ośrodki specjalistyczne
4. Ośrodki wypoczynkowe dla młodzieży: stacje i obozowiska harcerskie

5. Pola biwakowe o łącznej pow. 13,0 ha i ilości miejsc 1200.

Staża baza wypoczynkowo-turystyczna posiada 1100 m.n. Ponadto występują rejony budownictwa letniskowego o łącznej chłonności 2300 m. /750 domków letniskowych/ oraz kwatery prywatne w wytypowanych wsiach - ok. 300 miejsc.

Ogółem łączna ilość miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych w latach 1980-1986 wynosiła ok. 12 tys. noclegowych.

Na terenach Rejonu znajdują się szlaki turystyczne: piesze, narciarstwa śladowego, rowerowe, konne, kajakowe, samochodowe, wycieczek turystycznych. Szlaki turystyczne poprowadzone w obszarze Parku Krajobrazowego mają długość 300 km. Łączna odległość szlaków w Rejonie wynosi 650 km.

Wielkość ruchu turystyczno-wypoczynkowego w połowie lat 70-tych oceniano na 1 mln osób. 85% stanowił wypoczynek świąteczny i codzienny /po pracy/. Rozwój ruchu turystycznego w całym województwie ma tendencję wzrostową.

Wg Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki w 1976r. formy ruchu turystycznego były następujące:

TURYSTYKA KRAJOWA				TURYSTYKA ZAGRAN.	
wyjazdy	przyjazdy	pobyty	wyp. świąteczny	przyjazdy	wyjazdy
135 tys.	160 tys.	92 tys.	840 tys.	5 tys.	17 tys.

W przeliczeniu na frekwencję jednoczesną w dni świąteczne ruch turystyczny kształtował się następująco o:

- wypoczynek świąteczny	- 52.500 os.
- wypoczynek pobytowy	- 11.500 os.
- turystyka	- 10.000 os.

Razem - 74.000 os.

Stan bazy noclegowej

Lp.	Rodzaj bazy	miejsca noclegowe			w tym	
		1975r.	1976r.	przyrost	sezon.	m. stałe
1.	hotele	475	498	23	72	426
2.	domy wycieczkowe	84	84	-	-	84
3.	schroniska	201	306	105	306	-
4.	obiekty wypoczynk.	4192	4294	102	4146	148
5.	schroniska młodzież.	225	225	-	165	60
6.	campingi i pola namiotowe	737	1171	434	1171	-
7.	kwatery prywatne	380	990	610	390	600
8.	baza kolonijna	1700	1830	130	1830	-
9.	motele	-	54	54	16	38
Ogółem		7994	9452	1458	8096	1356

Z zestawienia wielkości ruchu turystycznego i ilości miejsc noclegowych wynika, że baza stała i ogólnodostępna nie zabezpiecza potrzeb w tym zakresie, co wpływa hamująco na rozwój ruchu turystyki przyjazdowej. Szczególnie odczuwalny jest brak bazy hotelowej. Według założeń opartych na obserwacji, z uwagi na przyrost ludności miejskiej, stopniowe skracanie czasu pracy, rozwój motoryzacji, przewidzieć można wzrost ilości osób korzystających z różnych form wypoczynku i turystyki w 1990 roku - do około 1,5 mln osób. Przewiduje się, że 50% tej liczby stanowić będą mieszkańcy Płocka.

Wykaz ośrodków wypoczynkowych w gminie Łąck

/inwentaryzacja - stan 1986r./

Oprac. Wojew. Biuro Plan. Przestrzennego w Płocku - 1986r.

Lp.	Nazwa ośrodka	Pow. w ha:
1.	<u>Grabina</u>	
1.1.	Ośr. wypoczynkowy NBP O/Woj.Płock	0,36
1.2.	Ośr. wypoczynkowy SKR Olsztyn woj.Częstochowa	3,60
1.3.	Ośr. wypoczynkowy Techn. Mechaniczne Kutno	0,45
1.4.	Ośr. wypoczynkowy Zakł. Mięsne w Płocku	2,40
1.5.	Ośr. wypoczynkowy Polfa Kutno	1,22
1.6.	Ośr. wypoczynkowy Zakł. Obróbki Metali w Płocku	0,41
1.7.	Ośr. wypoczynkowy WWPT Gostynin	2,50
1.8.	Ośr. wypoczynkowy "Temida" Sądu Woj. w Łodzi	0,15
1.9.	Ośr. wypoczynkowy CBKO Pruszków	0,67
2.	<u>Nowe Rumunki</u>	
2.1.	Ośr. wypoczynkowy Naftoremont Płock	
2.2.	Ośr. wypoczynkowy Zakł. Przem. Owoc. Warzywn. Łódź	0,62
2.3.	Stacja wędkarska R.P.Płock	
2.4.	Ośr. wypoczynkowy Petrobudowa Płock	
3.	<u>Zdwoże</u>	
3.1.	Ośr. szkoleniowo-wypoczynk. LZS W-wa	5,25
3.2.	Ośr. wypoczynkowy Pruszkowskie Zakł. Mat. Biur.	3,00
3.3.	Ośr. wypoczynkowy "Emit" Żychlin	1,61
3.4.	Ośr. wypoczynkowy "Mera" Błonie	1,20
3.5.	Ośr. wypoczynkowy SPHW Warszawa	1,74
3.6.	Ośr. wypoczynka świątecznego OSP w Gostyninie	7,25
4.	<u>Koszelówka</u>	
4.1.	Ośr. wczasowo-kolonijny PPRM Płock	
4.2.	Ośr. wczasowy "Łączność" Płock	
4.3.	Ośr. wypoczynkowy Zakł. Tworzyw Sztucznych Boryszew	
4.4.	Ośr. wypoczynkowy Chemitex Chodzież	
4.5.	Stacja wędkarska PBROL Łowicz, MZRP Płock	

Lp.	Nazwa ośrodka	Pow. w ha:
-----	---------------	------------

5. Łock

5.1. Ośr. wczasów wagonowych Łódź 2,27

6. Ządzierz

6.1. Ośr. wczasowy PRT1A Izokar-Instal Stalbud Płock 3,21

IV. PRZEGLĄD PRAC PLANISTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH REJONU TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEGO JEZIOR GOSTYNIŃSKICH

1. Ustalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Płockiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Płockiego zawiera ustalenia dotyczące kierunkowego rozwoju, nie ograniczonego horyzontem czasowym. Wśród funkcji gospodarczych - w założeniach społeczno-gospodarczego rozwoju województwa - turystyka zajmuje trzecie miejsce /po przemyśle i rolnictwie/, jako funkcja uzupełniająca, a w ujęciu przestrzennym jej rozwój przewidywany jest głównie na terenach Rejonu Jezior Gostynińskich.

Takie ustanowienie funkcji dla terenów Rejonu Turystyczno-Wypoczynkowego Jezior Gostynińskich posiada swoje odbicie w ogólnych i szczegółowych wytycznych Planu.

Pojezierze Gostynińskie stanowi część obszaru rekreacji /łącznie z Rejonem Zbiornika Wyszogród i Rejonem Skrzy Prawej/. Z uwagi na wysokie wartości przyrodniczo-krajobrazowe podstawową funkcją tych terenów są funkcje rekreacyjne: turystyczna, rekreacji i sportu.

Gospodarka rolna i leśna będą uzupełnieniem podstawowej funkcji tego obszaru, a ich rozwój winien być ściśle dostosowany i skoordynowany z rekreacją.

Podstawowym ograniczeniem rozwojowym funkcji wiodącej są:

- konieczność ochrony rezerwatów przyrody i krajobrazu przed masową penetracją turystyczną oraz wykluczenia lokalizacji ośrodków wypoczynkowych na terenach zalesionych,
- różna odporność siedlisk leśnych na masową turystykę,
- niedostateczne zainwestowanie ośrodków obsługujących masową rek-

reację świąteczną na obrzeżu terenów rekreacyjnych, chroniących pozostałe atrakcyjne tereny dla wypoczynku dziennego, świątecznego i turystyki kwalifikowanej,

- istniejąca bardzo mała baza turystyczna i wypoczynkowa ogólnodostępna,
- brak rozwiniętej infrastruktury technicznej,
- strefy gleb prawnie chronionych położone na styku z terenami turystyczno-wypoczynkowymi,
- znaczne tereny o małej przydatności dla rekreacji /tereny nisko położone - inwersyjne - narażone na interwencję termiczną, krawędzie dolin oraz obszary luźnych piasków/,
- w sprzężeniu z województwem włockawskim opracowanie wspólnego planu zagospodarowania przestrzennego i rekreacyjnego programu inwestycji w szczególności w granicach Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego,
- w ramach ograniczeń lokalizacyjnych wg planu zostają wyłączone z lokalizacji uciążliwej działalności tereny turystyczne:
 - Rejon Jezior Gostynińskich jako strefa ochrony krajobrazu,
 - rezerваты istniejące i projektowane w rejonie Gostynina i Łącka,
- przewidywane są obszary koncentracji nakładów na gospodarkę leśną w lasach gostynińskich oraz turystykę i wypoczynek w Rejonie Jezior Gostynińskich celem podjęcia inwestycji na terenach przewidzianych do koncentracji zagospodarowania turystycznego.

Mając na uwadze rozwój funkcji rekreacyjnej Rejonu Jezior Gostynińskich ustalono:

- bezwzględny zakaz eksploatacji powierzchniowej występujących

surowców mineralnych,

- ograniczenie gospodarki rębnej w atrakcyjnych lasach Pojezierza Gostynińskiego i bezwzględny zakaz zrębów zupełnych,
- dolesienia głównie w strefach okalających obszary szczególnie atrakcyjne oraz zalesienia enklaw i halizn,
- dostosowanie programu zagospodarowania do naturalnej chłonności terenów i ich odporności ekologicznej,
- gospodarowanie terenami zgodnie z wytycznymi opracowań kompleksowych planów miejscowych i specjalistycznych prac studialnych,
- rozwój bazy turystycznej i wypoczynkowej w ściśle określonych terenach i ośrodkach,
- intensywny rozwój "buforowych" ośrodków rekreacyjnych głównie na obrzeżu Parku Krajobrazowego /Gąbi, Gostynin, Płock/,
- ukierunkowanie produkcji rolnej na zabezpieczenie potrzeb dla ruchu turystyczno-wypoczynkowego tj. koncentracja produkcji nabiału, drobiu, warzyw i owoców oraz zagospodarowanie produkcyjne zbiorników wodnych poprzez zarybienie,
- powiązanie sieci usług i baz zaplecza techniczno-gospodarczego wypoczynku z siedliskami ludności stałej.

W ramach opracowania analizowano ustalenia Planu dotyczące jednostek podziału administracyjnego i jednostek osadniczych znaczących dla Rejonu turystyczno-wypoczynkowego Jezior Gostynińskich. Są to: Gostynin, Gąbin i Łąck.

Gostynin - miasto, regionalny ośrodek o umiarkowanym rozwoju.

Ograniczenia jego rozwoju przestrzennego wynikają z warunków środowiska naturalnego. Jego funkcje to: obsługa ludności części obszaru województwa i usługi o zasięgu ponadregionalnym, produkcja elementów budowlanych, przemysł elektromaszynowy.

Z punktu widzenia turystyki: miasto rozrządowo-zaopatrzeniowe przewidziane do koncentracji urządzeń zaplecza usługowo-technicznego i zaopatrzeniowego wypoczynku /zaplecze techniczne motoryzacji, jadłodajnie, hotele, produkcja napoi i półfabrykatów żywnościowych/.

Gostynin - gmina z jednostkami osadniczymi o funkcji rekreacyjnej: Lucień, Białe, Zuzinów - w zakresie turystyki i rekreacji - przewidziane jest do realizacji inwestycji usługowych rekreacji we wsiach letniskowych, realizacja obiektów i zespołów wypoczynkowych w wyznaczonych rejonach.

Gabin - miasto, lokalny ośrodek rozwoju funkcji usługowej o zasięgu ponadgminnym w zakresie wypoczynku i turystyki. Miejscowość rozrządowo-zaopatrzeniowa dla wschodniej części Rejonu Jezior Gostynińskich, przewidziana do koncentracji urządzeń zaplecza usługowo-technicznego i zaopatrzeniowego wypoczynku /piekarnie, masarnia, produkcja napoi, półfabrykatów żywnościowych, zaplecze techniczne motoryzacji, jadłodajnie/. Przewidziany jako ośrodek obsługi dla 11 tys. osób /w 1990r./ wyspecjalizowany dla potrzeb turystyki: handel, gastronomia, restauracje, jadłodajnie, bar szybkiej obsługi, kawiarnia, hotel, pokoje gościnne, wielofunkcyjny ośrodek kultury, sportu i rekreacji, ośrodek sportu powszechnego oraz stacja obsługi samochodów.

Lack - gmina, jednostka osadnicza o funkcjach rekreacyjnych i ośrodek rozwoju o funkcji rekreacyjnej i obsługi wypoczynku.

Lack - wieś wypoczynkowa - centrum turystyczne regionu. Przewidywany wypoczynek krótkoterminowy /doraźny/, zagospodarowanie turystyczne ukierunkowane pod kątem turystyki jeździeckiej, sagra-nicznej i inn.

Zabezpieczenie usług o zwiększonym zakresie, o wyspecjalizowanym charakterze dla obsługi turystyki i wypoczynku. W wojewódzkim wykazie ośrodków rozwoju wymienia się z funkcjami turystycznymi: 20 jednostek osadniczych - dla całego województwa o funkcjach rekreacyjnych i przypisanej im funkcji obsługi turystyki.

Lack /główny ośrodek rozwoju/ Duninów, Czerwińsk, Szczutowo, Soczewka, Lucień, Grabina - Dębowa Góra, Zdówrz, Koszelówka, Zuzinów, Muszynowo, Bądkowo-Rochy, Studzieniec, Wykowo, Kępa Polska, Białobrzegi, Szupno, Podgórze, Biała Szupia.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa płockiego /opracowanie z 1977 roku/ przewidziano opracowanie szczegółowe dla rejonów turystyczno-wypoczynkowych. Szczególne ustalenia dotyczą wspólnego z województwem włockawskim opracowania planu zagospodarowania przestrzennego Pojezierza Gostynińskiego w granicach projektowanego /wówczas/ Parku Krajobrazowego ze zwróceniem uwagi na:

- ustalenie rejonów wypoczynku sobotnio-niedzielnego oraz rejonów turystyki kwalifikowanej,
- ustalenie programu inwestycyjnego oraz etapów realizacji dla ośrodków buforowych,
- wyznaczenie centr obsługi ruchu turystycznego i wypoczynku, stref ciszy, otulin dla rezerwatów, rejonów turystyki kwalifikowanej, dojazdów z siecią parkingów.

Główną koncentrację ruchu turystycznego zakłada się w Rejonie Jezior Gostynińskich, w następnej kolejności w rejonie Skrzy Prawej.

Tereny Rejonu Jezior Gostynińskich zaliczane są do terenów turystycznych II kategorii atrakcyjności w skali kraju.

Rejon	Pow. ogółem	Pow. terenów leśnych przeznaczonych dla rekreacji	Zakładana chłonność /os./	Pow. wodne
Jeziora Gostynińskie	69.000 ha	5.740 ha	98.000	1155 ha
/w woj. płockim	50.000 ha/			/41 jezior

Całkowita chłonność terenów Pojezierza Gostynińskiego obliczana jest na 98.000 osób /jednorazowa/.

Na obszarze Pojezierza Gostynińskiego wydzielono 15 rejonów przewidzianych do koncentracji inwestycji turystyczno-wypoczynkowych:

- Soczewka - wieś letniskowa z lokalizacją ośrodków wypoczynkowych zakładów pracy. Przewidziane przystosowanie terenów nadbrzeżnych Wisły do lokalizacji ośrodków sportów wodnych i rekreacji, w tym budowa ośrodka żeglarskiego. Nie przewiduje się dalszej lokalizacji ośrodków zamkniętych. Realizacja budownictwa letniskowego.
- Duninów - wieś letniskowa. Przewidziana jest realizacja budownictwa letniskowego oraz przystosowanie terenów nadbrzeżnych Wisły do lokalizacji ośrodka ogólnodostępnego turystyki wodnej.
- Zdwórz - wieś letniskowa z ośrodkami wypoczynku świątecznego. Przewidziana jest rozbudowa ośrodków ogólnodostępnych, ograniczona rozbudowa bazy zamkniętej /zakładowych ośrodków/. Realizacja budownictwa letniskowego.

- Koszelówka - wieś letniskowa, zespół kolonii dziecięcych, ośrodki zakładowe.
Założenia: turystyka i wypoczynek świąteczny w oparciu o rozbudowywany ośrodek turystyczny PTTK. Rozbudowa budownictwa letniskowego.
- Lack - wieś letniskowo-wypoczynkowa, centrum turystyczne regionu: wypoczynek doraźny, zagospodarowanie ukierunkowane ponadregionalnymi walorami terenów, wczasowiska jezdzieckie. Przewidywana rozbudowa bazy wczasowej, budowa hotelu turystycznego. Dodatkowo realizacja zagospodarowania dla wypoczynku świątecznego i budownictwa letniskowego. Turystyka przyjazdowa krajowa i zagraniczna.
- Stefanów - wieś letniskowa: budownictwo letniskowe.
- Grabina - wieś letniskowa, wypoczynek świąteczny, turystyka organizowana w oparciu o ośrodek ogólnodostępny. Wypoczynek doraźny, adaptacja i modernizacja istniejących ośrodków zakładów pracy jako zespołu wielofunkcyjnego. Realizacja budownictwa letniskowego.
- Debowa Góra - wieś letniskowa. Realizacja budownictwa letniskowego. Ograniczenie rozbudowy ośrodków zakładów pracy.
- Lucień - wieś letniskowa, wypoczynek świąteczny niesorganizowany, wypoczynek doraźny w oparciu o budownictwo ośrodków zakładów pracy na terenie wsi Miałkówka.
- Biaka - wieś letniskowa, realizacja budownictwa letniskowego.
- Jezioro Ciechomiczkie - wypoczynek doraźny, świąteczny i po pracy, rejon lokalizacji nowych ośrodków zakładów pracy. Realizacja budownictwa letniskowego.

- Zawidz i Dobrzyków - wsie letniskowe, budownictwo letniskowe
- Jezioro Przytomne - rejon organizacji wypoczynku młodzieżowego oraz budownictwa letniskowego.
- Zusínów - wieś letniskowa, budownictwo letniskowe.
- Gabin i Gostynin - miejscowości rozrządowo-zaopatrzeniowe przewidziane do koncentracji urządzeń zaplecza usługowo-technicznego i zaopatrzeniowego wypoczynku /piekarnie, masarnie, wytwórnie napoi, półfabrykatów żywnościowych, zaplecze techniczne motoryzacji, jadłodajnie, hotele/.

2. Ustalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego

Plan zagospodarowania przestrzennego Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego opracowano w 1983 roku na zlecenie Zarządu Parku z siedzibą w Kowalu. Zatwierdzony został w czerwcu 1983 roku. Opracowanie obejmuje obszar planistyczny o łącznej powierzchni około 65.000 ha i dotyczy terenów położonych w granicach województwa płockiego i włockawskiego.

Park wraz z otuliną zajmuje przeważającą część Rejonu turystyczno-wypoczynkowego Jezior Gostynińskich. Położony jest na lewym brzegu Wisły pomiędzy Włockawskiem a Płockiem. Z terenu województwa płockiego w obszarze Parku znajduje się: część gminy Nowy Duninów, Łąck, gmina Gostynin i gmina Rataje, co stanowi 16.700 ha powierzchni Parku i 8.500 ha strefy ochronnej. Z terenu województwa włockawskiego: gmina Włockawek i gmina Kowal: 22.200 ha Parku i 3.900 ha strefy ochronnej.

Łączna powierzchnia Parku wynosi 38.950 ha, a strefy ochronnej około 12.400 ha. Część terenów Parku /od strony południowej, zachodniej i wschodniej/ nie posiada strefy ochronnej.

Plan Parku oparto o ustalenia z planów ogólnych zagospodarowania przestrzennego województw płockiego i włockawskiego.

Status Parku Krajobrazowego zabezpiecza ochronę przyrody na terenach w jego granicach pozostających, właściwe kształtowanie środowiska przyrodniczego, jednocześnie zapewniając pełnienie funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych w obszarze Parku i jego strefy ochronnej:

- zabezpieczenie warunków dla uprawiania różnych form wypoczynku przede wszystkim dla mieszkańców województw płockiego i włockawskiego,
- zabezpieczenie wypoczynku i szkolenia ekologicznego dla dzieci i młodzieży,
- stworzenie odpowiednich warunków technicznych dla zabezpieczenia realizacji infrastruktury technicznej związanej przede wszystkim z potrzebami ludności miejscowej i rekreantów,
- zaprojektowanie odpowiedniego systemu obsługi komunikacyjnej /zbiorowej i indywidualnej/ w Parku,
- opracowanie programu oraz organizacji obsługi dla potrzeb rekreacji i wypoczynku poprzez sukcesywne uzupełnienie istniejącej sieci urządzeń usługowych, typowo rekreacyjno-wypoczynkowych,
- ustalenie terenów rozwojowych dla funkcji rekreacyjnych i wypoczynkowych.

Z przeprowadzonej oceny środowiska przyrodniczego wynika, że na terenach Parku i strefy ochronnej gospodarka przestrzenna prowadzona była swobodnie i nie uwzględniała żadnych reżimów dla te-

renów cennych przyrodniczo-krajobrazowo-kulturowych, dla terenów chronionych. Uwidoczniło się to np. w lokalizowaniu ferm hodowlanych, kopalń surowców i lokalizacji dużej ilości obiektów rekreacyjnych na terenach leśnych, przyleśnych, w bezpośrednim sąsiedztwie rzek i jezior. Również na terenach niekorzystnych dla człowieka ze względu na warunki klimatyczno-zdrowotne. Zaistniała też duża dowolność architektoniczna obiektów.

W konsekwencji na terenach Parku i strefy ochronnej są duże degradacje środowiska leśnego, wodnego i krajobrazu.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego predystynują ten obszar do uprawiania rekreacji, ale ze względu na ich stan i wytrzymałość, na wartości obiotyczne, zasoby flory, fauny i wartości krajobrazowe, na użytkowanie kontrolowane.

W wyniku powyższej oceny ustalenia zawarte w Planie sformułowano następująco i dotyczą one:

1. Korekty dostępności masowego wypoczynku do obszarów leśnych.

Poprzednie zarządzenia dopuszczały masowy wypoczynek wokół wszystkich ośrodków turystycznych, nad jeziorami i w lasach uzdrowiskowo-klimatycznych /koło Gostynina/. Plan przewiduje masowy wypoczynek na terenach leśnych tylko w drzewostanach starszych, w odpowiednich siedliskach /BSw., BMŚw/, wyłącznie na obszarach w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości Włockawek, Płock, Gostynin, Łąck oraz stałych, dobrze zagospodarowanych ośrodków turystycznych.

Głównie - masowy wypoczynek - poza Parkiem. Obiekty i urządzenia turystyczno-wypoczynkowe na terenach leśnych wyłącznie w drzewostanach odpornych.

Uwzględniając podstawową funkcję terenów Parku Krajobrazowego, - ochronę środowiska przyrodniczo-krajobrazowo-kulturowego i potrzebę zabezpieczenia realizacji funkcji wypoczynkowo-turystycznej w zakresie: wypoczynku pobytowego, świątecznego, krajoznawstwa, wędrówek wypoczynkowych - w Planie wyznaczono strefy zróżnicowanego użytkowania i dostępności terenów.

Wyznaczono jednostki funkcjonalno-przestrzenne: A, B, C.

A : zakłada się funkcję ochrony środowiska, a działalność człowieka podporządkowana jest tej funkcji. Jest to strefa ciszy.

Rekreacja: turystyka poznawcza, wędrówki wypoczynkowe po wyznaczonych szlakach i drogach. Istniejące w tej strefie ośrodki przeznaczone do likwidacji.

B i C : Na terenach tych dopuszcza się wybrane formy rekreacji i indywidualne formy gospodarki rolnej /rezygnacja z chemizacji na rzecz produkcji tzw. zdrowej żywności/.

Tereny tych jednostek /B i C/ znajdują się zarówno na terenach właściwego Parku jak i strefy ochronnej.

Na terenach Parku dopuszcza się tylko wybrane formy rekreacji /adaptacja kilku ośrodków z przewidywaną zmianą ich funkcji na ośrodki ogólnodostępne, nieliczne obozowiska młodzieżowe oraz nieliczna zabudowa typu letniskowego/. Przewidywana jest lokalizacja dwóch ośrodków specjalistycznych /wędkarstwo/. W strefie ochronnej dopuszcza się różnorodne formy zagospodarowania rekreacyjnego z liczbą użytkowników dostosowaną do pojemności terenu i określonej chłonności dla danej strefy.

Przewiduje się zabezpieczenie potrzeb w formie zakładowych ośrodków pobytowych i nowych zespołów ośrodków dla ruchu świątecznego:

- zlokalizowanie zasadniczej bazy recepcyjno-noclegowej dla obsługi różnych form ruchu turystycznego,
- wyznaczenie nowych terenów budownictwa letniskowego,
- nadanie funkcji letniskowych dla wsi o skupionej zabudowie, położonych w pobliżu jezior, kompleksów leśnych oraz innych rejonów koncentracji urządzeń rekreacyjnych.

W planie przyjęto zasadę, że system obsługi rekreacji oparty jest na istniejącym układzie sieci osadniczej, w powiązaniu z systemem obsługi ludności stałej terenów.

Przyjęto ustalenia: według planów wojewódzkich /woj. plockiego i włockawskiego/:

- ośrodek wojewódzki obsługi rekreacji
/dyspozycyjne centrum usługowe/	- <u>Płock</u>
- ośrodek regionalny obsługi rekreacji
/rozrządowe centrum zaopatrzeniowo-usługowe/	- <u>Gostynin</u>
- ośrodki rejonowe obsługi rekreacji
/centra usługowe/	- Łąck, Lucień, So-
czewka, Duninów,
Wistka Królewska,
Kowal.

Program funkcjonalno-rzeczowy turystyki i rekreacji

/wg planu zagospodarowania przestrzennego G-W PK/

Na obszarze objętym opracowaniem znajdują się 52 ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe na terenach o łącznej powierzchni 116 ha, o łącznej ilości miejsc - 5000. Część tych ośrodków /9/ stanowi bazę ogólnodostępną o około 1000 miejscach. Pozostałe /43/ są to ośrodki zakładowe. Poza ośrodkami w/w istnieje budownictwo letniskowe o łącznej pow. 75 ha na ok. 2300 m. /w 13 lokalizacjach/, pola biwakowe łącznie 1200 m. /pow. 13 ha/ i kwatery prywatne dla ok.

300 osób.

Z uwagi na konieczność maksymalnego zabezpieczenia ochrony walorów Parku, w planie określono maksymalną jednorazową chłonność terenów Parku i strefy ochronnej na 35.000 miejsc na dobę /nie licząc ludności stałej/. W konsekwencji zaprogramowano przeniesienie lub stopniową likwidację dużej części istniejącej bazy kolidującej z założonymi funkcjami Parku - na inne tereny /do strefy ochronnej/. Jako dominującą nowoprojektowaną formą wypoczynku masowego jest turystyka poznawcza i wędrowsko-wypoczynkowa prowadzona po istniejących i projektowanych szlakach turystycznych pieszych, rowerowych, konnych, zaprzęgowych, kajakowych i narciarstwa śladowego.

Ustalenia dotyczące bazy:

- w zakresie ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych przewidziano przeniesienie około 28 ośrodków /3900 m/zajmujących pow. 82 ha, likwidację 6 małych /600 m/ ośrodków o pow. 4,6 ha, na których lokalizacja wygasa.

Na terenie Parku pozostaną ośrodki specjalistyczne o łącznej ilości miejsc ok. 900. Docelowo na terenie Parku przewidziano 4400 miejsc.

- w zakresie pól biwakowych i campingów: do trwałej adaptacji przewidziano 935 miejsc z obecnie istniejących 1200.

Do przeniesienia na inne tereny - około 130. Docelowo - wzrost ilości miejsc na campingach i biwakach do 2000.

- w zakresie budownictwa letniskowego: jako stałe adaptuje się ok. 425 działek. Do przeniesienia - 150. Docelowo - wzrost o 250 działek letniskowych zlokalizowanych poza terenami Parku.

- stacje harcerskie: przewiduje się przyrost o 910 miejsc, a do

likwidacji - 270. Docelowa ilość miejsc - 2550,

- obozy harcerskie: wzrost z 300 do 900 miejsc,
- ośrodki wypoczynku świątecznego: zwiększenie z 600 do 12.300 miejsc. Lokalizacje w zasadzie wyłącznie w strefie ochronnej,
- kwatery prywatne: w wytypowanych wsiach rozwojowych /na terenie woj. płockiego - 15/ przewiduje się około 1400 miejsc,
- ośrodki specjalistyczne: hippicznno-jeździeckie, wędkarskie, żo-wieckie, przystanie żeglarskie, ośrodki naukowo-badawcze. Wzrost miejsc przewidziany do ok. 1000.

Wykaz obiektów i urządzeń dla rekreacji i wypoczynku
na terenach Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego
wg stanu na koniec 1980 roku.

Lp.	Nazwa ośrodka lub innych form rekre- acji i wypoczynku	Położenie	Wiel- kość terenu w ha	Ilość miejsc	Dalszy sposób użytkowania
1	2	3	4	5	6
I. gm. Włockawek					
1.	Włockawskie Fabryki Mebli im. Kostki Na- pierskiego 87-800 Włockawek	Wójtowskie	2,00	20	przeniesienie ośrodka i adap- tacja na ośro- dek myśliwski na 20 msc
2.	Specjalistyczne Przedsiębiorstwo Robót Malarsko-Anty- korozyjnych KORCHEM im. 22 Lipca 87-800 Włockawek	"	4,50	80	przeniesienie ośrodka i adap- tacja istnieją- cej zabudowy na: cele ogólnodos- tępne
3.	Wojewódzka Komenda Straży Pożarnych we Włockawku	" Maże	1,00	50 ^x	do przeniesie- nia na inny te- ren
4.	Zakłady Celulozowo Papiernicze im. J. Marchlewskiego ul. Sempożowskiej Nr 7 87-800 Włockawek	Wójtowskie	1,80	40	do przeniesie- nia na inny te- ren po 28.4. 1986r.
5.	Rejonowe Przedsię- biorstwo Melioracyj- ne z/s w Mielęcinie	"	1,50	40	do przeniesie- nia po 1.I. 1985r.
6.	Projektowany ośro- dek strzelecko- sportowy	Wistka Królewska	1,50	100 ^x	adaptacja trwała
7.	Projektowany ośro- dek zakładowy-wypo- czynkowy	"	2,18	150 ^x	adaptacja trwała

1	2	3	4	5	6
8.	Projektowany Ośrodek wypoczynkowy o funkcji specjalistycznej	Teleżna Łośna	1,05	80 ^x	zakaz budowy
9.	Ośrodek wypoczynkowy użytkowany przez KWPZPR we Włocławku	Święte	0,75	50 ^x	adaptacja trwała
10.	Pole biwakowe	Leśniczów- ka Ruda	1,20	120 ^x	adaptacja
11.	Pole biwakowe		1,30	130 ^x	do likwidacji w perspektywie
12.	Obozowisko har- cerskie	"	0,75	100 ^x	adaptacja
13.	Ośrodek wypoczynkowy MPK	"	1,25	150 ^x	do likwidacji w perspektywie
14.	Zakłady Azotowe Włocławek	Wikaryjskie	1,07	40	adaptacja Oś- rodka na cele ogólnodostępne dla bazy nocle- gowej
15.	Obozowisko harcers- kie	"	1,00	100 ^x	adaptacja
16.	Ośrodek rekreacji i wypoczynku osób fi- zycznych /10/ JBL	"	1,00	30 ^x	do likwidacji w perspektywie
17.	Pole biwakowe	"	0,50	100	adaptacja użytkow.
18.	Okręgowy Urząd Pocz- towo-Telekomunika- cyjny w Łodzi, ul. Zgierska 2	"	0,40	50	do likwidacji do 30.9.1981r.

1	2	3	4	5	6
19.	Obozowisko harcerskie	Jezioro Lidoń	1,00	100 ^x	adaptacja
20.	Zespół JBL /indywidualnego budownictwa letniskowego/ 10 domków	Jezioro Wójtowskie	1,00	40	docelowo likwidacja
21.	Projektowany ośrodek rekreacji o funkcji specjalistycznej	Dąb Mały	5,00	250 ^x	adaptacja sta- ża
22.	Projektowany skansen budownictwa wiejskie- go	Skoki Duże	13,30	-	j.w.
23.	Projektowany ośrodek campingowy Woj. Przedś. Turyst. we Włocławku		2,10	300	adaptacja trwała
24.	Projektowany ośrodek specjalistyczny		1,75	150 ^x	j.w.
25.	Projektowany zajazd z parkingiem	Skoki Duże	1,00	150	j.w.
1. <u>Gmina Kowal</u>					
26.	Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego "Chemobudowa" ul. Teresy 111 Łódź	Jezioro Góreckie	0,50	50	do przeniesienia po wygaśnięciu lokalizacji: tj. po 15.12. 1984r.
27.	Wojewódzki Związek Spółdzielni Rolniczych w Piotrkowie Trybunalskim	j.w.	1,50	150 ^x	do przeniesienia po 30.6. 1981r.
28.	Koło Łowieckie "Łoś"	j.w.	1,25	16	do adaptacji /4 domki campingowe/

1	2	3	4	5	6
29.	Zgierskie Z-dy Przemysłu Weżn. Fresco w Zgierz	Jezioro Skrzyniec-kie	3,40	62	do przeniesienia na teren pod poz. 26
30.	Zakłady Podzespołów Radiowych Unitra ul. Grunwaldzka Nr 1 Kutno	"	5,30	150	do przeniesienia w rejon otuliny
31.	Włockawskie Zakłady Farb i Lakierów Polifarb Włockawek	"	1,00	60	do przeniesienia na teren wskazany w poz 2 6
32.	Ośrodek wypoczynkowy jedn. wojsk. w Skłęczek k/Kutna	"	1,50	150 ^x	j.w.
33.	Robotnicza Sp-nia Mieszkańcowa "Pionier"	"	0,50	18	do likwidacji docelowo
34.	Włockawskie Zakłady Ceramiki Stożowej Cerpol Włockawek ul. Płocka 39	"	4,50	80	adaptacja czasowa do 1985r.
35.	Woj Dyrekcja Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich z Włockawka	"	0,40	50 ^x	lokalizacja 8 miejsc na terenie Cerpolu do likwidacji
36.	Sp-nia Inwalidów Elektra-Kutno	"	0,20	16	do przeniesienia na teren pod poz. 26
37.	Ośrodek wypoczynkowy Zakładów Syntex w Łowiczu	"	0,50	80 ^x	j.w.
1. <u>Gmina Rataje</u>					
38.	Projektowany Zespół JBL	Zuzinów-Zachód	5,25	60 ^x	do likwidacji docelowo

1	2	3	4	5	6
39.	Projektowany Zespół JBL	Zuzinów Południe	11,00	330 ^x	do likwidacji docelowo
40.	Istniejący Zespół JBL	Trajbudki	6,37	200 ^x	j.w.
41.	Projektowana stacja harcerska	Huta Nowa nad jez.	4,00	210	adaptacja
42.	Stałe obozowisko har- cerskie w trakcie realizacji	"	1,50	70 ^x	j.w.
43.	Projektowana stacja harcerska	nad jez.	1,50	70 ^x	j.w.
44.	Ośrodek rejonowy Dyrekcji Kolei Państ- wowych w Łodzi ul. Włockowskiego 18	Jesioro Skrzyniec	5,50	100	do przeniesie- nia po wygaś- nięciu ważności lokalizacji po 31.1.1968r.
45.	Fabryka Maszyn Rol- niczych Agroma-Kras w Kutnie	Jesioro Lubiechows- kie	3,00	72	j.w. po 31.XII.1986r.
1. <u>Gmina Gostynin</u>					
46.	Stacja ZHP Hufiec w Zduńskiej Woli	Zuzinów	4,00	270	w realizacji
47.	Ośrodek wypoczynkowo rekreacyjny Rady Państwa	Jez. Lucieńskie	14,0	250 ^x	do adaptacji
48.	Istniejący ośrodek JBL	j.w.	6,25	200 ^x	do likwidacji
49.	Teren pod projektowa- ne ośrodki rekreacyj- no-wypoczynkowe		3,00	150 ^x	j.w.

1	2	3	4	5	6
50.	Istniejący ośrodek zeglarski		0,40	50 ^x	adaptacja
51.	Ośrodek Kombinatoru Instalacji Sanitarnych w Warszawie		2,50	250 ^x	do przeniesienia
52.	Istniejący zespół JBL		2,80	100 ^x	adaptacja
53.	j.w.		20,00	600 ^x	j.w.
54.	Pole biwakowe i camping Woj.Przedst.Turystycznego Oddziału w Gostyninie		6,30	500 ^x	adaptacja
55.	Zakłady Przemysłu Lniarskiego w Żyrardowie ul. Marchlewskiego 44		3,20	150 ^x	adaptacja
56.	Projektowany ośrodek Studenckiej Spółdzielni Pracy Universitas		2,50	300 ^x	adaptacja
57.	Istniejący ośrodek j.w. Sp-ni Universitas	nad jez. Luceńskie	6,00	300 ^x	przeniesienie na w/w teren pod. poz. 63
58.	Ogólnodostępny teren z hangarem		1,25	150 ^x	adaptacja
59.	Istniejący zespół JBL	jezioro Białe	0,60	48	j.w.
60.	Projektowany zespół JBL	jezioro Białe Północ, wieś Klusek	2,00	60 ^x	j.w.

1	2	3	4	5	6
1. <u>Gmina Łack</u>					
61.	Projektowane zespoły JBL 3 zespoły	Stare Budy	16,70	500 ^x	adaptacja jest w planie gminy
62.	Istniejący zespół JBL	nad jez. Sendeń	1,20	40 ^x	likwidacja
63.	Pole biwakowe	nad jez. Łackim	1,25	125 ^x	adaptacja
64.	Ośrodek wypoczynkowy PRM Nafto-Remont w Płocku	nad jez. Górskim	1,00	24	j.w.
65.	Ośrodek Sp-ni Inwalidów w Warszawie /wypoczynkowy/	j.w.	1,00	20	j.w.
66.	Ośrodek kolonijny "Petrobudowy" Płock	j.w.	1,50	300 ^x	adaptacja czasowa
67.	Ośrodek wypoczynkowy CBKO Pruszków	j.w.	0,75	150 ^x	do likwidacji w perspektywie
68.	Ośrodek wypoczynkowy WSS Społem Płock	j.w.	0,40	120 ^x	do likwidacji w perspektywie
69.	Pole namiotowe w PT we Włocławku Oddz. Gostynin. Woj. w Łodzi		0,20	20	do adaptacji
70.	Ośrodek wypoczynkowy szkół zawodowych w Kutnie		2,80	200 ^x	do przeniesienia
71.	Ośrodek wypoczynkowy MBP w Płocku		0,20	21	j.w.
72.	Woj. Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy ZSMŁ z Włocławka		1,50	180	j.w.

1 :	2	3	4	5	6
73. Ośrodek wypoczynkowy Zakładów Mięsnych w Płocku			1,00	132	do przeniesienia
74. Ośrodek Wypoczynkowy Kutnowskich Z-dów Farmaceutycznych Polfa			0,65	80	j.w.
75. Ośrodek wypoczynkowy Przeds. Obrotów Metalu w Płocku			7,25	60	do przeniesienia z uwagi na lasy i jeziora
76. Ośrodek ogólnodostępny WPT we Włocławku Oddz. w Gostyninie	nad jezior.	0,75		105 +100 wyp. św.	adaptacja
77. Ośrodek wczasów wagonowych Dyr. PKP Łódź	st. kol. Łąck		4,00	320	adaptacja
78. Ośrodek kolonijny Dyrekcji PKP w Łodzi	"		1,00	250 ^x	j.w.
1. <u>Gmina Duninów</u>					
79. Istniejący zespół JBL	nad jez. Sendeń		1,00	30 ^x	likwidacja
80. Ośrodek wypoczynkowy Klubu Krwio dawstwa MZR i IW Płock	Gajówka Jeziora		1,00	100 ^x	j.w. w perspektywie
81. Baza noclegowa studentów Pł.	Krzywy Kółek		0,80	60 ^x	j.w.
82. Ośrodek wypoczynkowy Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku	jezioro Soczewka		0,92	140	do przeniesienia
83. Ośrodek Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych	j.w.		3,67	140	j.w.

1 :	2	3	4	5	6
84.	Ośrodek Woj. Przeds. Państwowych Zakładów Zbożowo-Młynarskich w Płocku	jezioro Soczewka	0,51	39	do przeniesienia
85.	Ośrodek Centralnego Związku Sp-ni Pracy w Bydgoszczy	j.w.	1,70	130 ^x	j.w.
86.	Woj.Sp-nia Mleczarska im.Jachonia w Płocku	j.w.	4,00	120	j.w.
87.	Projektowany zespół pod JBL		5,00	150 ^x	adaptacja
88.	Tereny pod projektowane ośrodki wypoczynkowe	Brwilno Dolne Półwysep	13,60	1200 ^x	adaptacja
89.	Istniejąca przystań jachtowa	nad jez. Soczewka	1,10	60 ^x	j.w.
90.	Ośrodek wypoczynkowy WPT Oddział Płocka w Gostyninie		1,00	80 ^x	do przeniesienia
91.	Ośrodek wypoczynkowy Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku w budowie		1,20	150 ^x	adaptacja
92.	Ośrodek wypoczynkowy Polskiego Związku Wędkarskiego Zarząd Okręgu Płocko-Skiernewickiego w Płocku	nad jez. Soczewka	1,25	100 ^x	j.w.
93.	Ośrodek wypoczynkowy Zakładu Energetycznego w Płocku	jezioro Soczewka	1,59	78	adaptacja

1	2	3	4	5	6
94.	Ośrodek wypoczynkowy Woj. Zarządu Sp-ni Rolniczych w Płocku	jezioro Soczewka	1,00	128	adaptacja
95.	Istniejący zespół JBL j.w.		16,70	500	j.w.
96.	Ośrodek wypoczynkowy Przeds. Budownictwa Przemysłowego Petro- budowa ul. 3-go Maja w Płocku	j.w.	2,45	100	j.w.
97.	Ośrodek wypoczynkowy Rady Okręgowej Zrze- szenia Studentów Pol- skich "Almatur" w Łodzi	j.w.	3,42	78	j.w.
98.	Ośrodek wypoczynkowy Zakładu Energetyczne- go Płock	j.w.	1,39	78	j.w.
99.	Ośrodek wypoczynkowy Rejonu Dróg Publicz- nych	j.w.	0,30	21	j.w.
100.	Ośrodek wypoczynkowy Przeds. Turystycznego Oddz. w Gostyninie		1,00	200	do przeniesie- nia
101.	Zespół JBL istnieją- cy	Sredek kolonie	0,75	20 ^x	likwidacja
102.	Dom noclegowy PPTK przekazany Fabryce Maszyn Żniwnych na ośrodek wypoczynk.		0,40	40 ^x	do przeniesie- nia
103.	Ośrodek Żeglarski LOK	Duninów Nowy	0,75	50	j.w.

1	2	3	4	5	6
104.	Ośrodek Żeglarski projektowany Łódzkiego Przeds. Rob. Instal. Sanitarnych i Elektrycznych		0,75	50 ^x	do przeniesienia
105.	Ośrodek Żeglarski Zakładów w Zgierzu		0,75	80 ^x	j.w.
106.	Zespół JBL istn.	Duninów	1,25	40 ^x	j.w.
107.	Zespół JBL istn.	Karolewo	1,87	60 ^x	j.w.
108.	Tereny pod projektowane zespoły JBL				
	Zespół I	Duninów Nowy-wschód	3,20	60 ^x	adaptacja
	Zespół II	Duninów Nowy Zachód	1,60	80 ^x	j.w.
	Zespół III	Karolewo	2,60	40 ^x	j.w.
	Zespół IV	Karolewo Zachód	2,60	65 ^x	j.w.
	Zespół V	Nowa Wieś	1,70	45 ^x	j.w.
R a z e m			9,67	295	

x = dane szacunkowe

baza całoroczna:

- budowa 2 zajazdów turystycznych po 75 miejsc,
- budowa 1 motelu na 40 miejsc,
- adaptacja istniejącego hotelu turystycznego na 30 miejsc,
- budowa domu wycieczkowego na 50 m., i adaptacja istniejącego na 90 miejsc,
- budowa schroniska turystycznego na 100 miejsc i adaptacja istniejącego na 15 miejsc.

Łączna ilość miejsc - 500.

Ogółem na terenach Parku i strefy ochronnej docelowo ilość miejsc przewidziano w następujących obiektach:

obiekty całoroczne	500 miejsc
obiekty specjalistyczne	1200 "
obiekty młodzieżowe	2700 "
ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe	4400 "
campingi i pola namiotowe	2000 "
budownictwo letniskowe	2700 "
ośrodki wypoczynku świątecznego	12300 "
kwatery prywatne	1400 "
Razem	27500 miejsc

Szlaki turystyczne

- szlaki piesze
- szlaki rowerowe
- szlak dydaktyczny
- szlak konia wierzchowego
- szlak narciarstwa śladowego
- szlak wycieczek kuligowych /2 trasy/
- szlak kajakowy
- szlak samochodowy
- tramwaj wodny po Wiśle.

Łączna długość szlaków pieszych i specjalistycznych obecnie wynosi 300 km. Zakładana chłonność szlaków wynosi: szlaki piesze 3000-4000 os./dobę, szlaki specjalistyczne 300-500 os./dobę, tramwaj wodny 1700-2500 os. Ogółem: 5000-7000 os./dobę.

Ogółem chłonność perspektywiczna projektowanej bazy i szlaków na terenach Parku i strefy ochronnej wg wyliczeń z planu wynosi:

- baza turystyczno-wypoczynkowa /wypoczynek stały i świąteczny/	27.500
- szlaki turystyczne	<u>66.000</u>
	około 93.500

Ustalenia Planu dotyczące obsługi komunikacyjnej miały na celu eliminację zbędnego ruchu kołowego.

1. Układ drogowy:

- układ podstawowy zlokalizowany został na obrzeżu Parku i częściowo obrzeżu strefy ochronnej,
- niektóre odcinki tras przebiegające w bezpośredniej bliskości kompleksów Parku wymagają przyjęcia zasady ograniczenia lub zakazu dostępności komunikacji indywidualnej /wprowadzenie zakazu zatrzymywania, nie organizowanie miejsc postojowych/,
- ograniczenie tonażu pojazdów, na trasie Płock - Duninów-Włockawek oraz wszystkich drogach lokalnych łączących Park i strefę ochronną z układem podstawowym,
- zakaz wjazdu pojazdów indywidualnych na szereg dróg lokalnych przeznaczonych dla celów gospodarczych.

2. Komunikacja kolejowa:

- dążyć do poprawienia połączeń z podstawowymi aglomeracjami
 - warszawską i łódzką w okresie niedziel i sobót,
- zorganizować dodatkowy przystanek na południe od Włockawka.

Ustalenia i postulaty w planie dotyczące poszczególnych jednostek strukturalnych:

1. Ośrodek dyspozycyjno-usługowy Płock i Włockawek powinien skupiać obiekty i urządzenia niezbędne dla obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego na terenie województw. Dodatkowo powi-

nien znajdować się tu hotel /lub motel/, ośrodek informacji turystycznej, instytucje i organizacje zajmujące się dyspozycją ruchu rekreacyjnego.

2. Rozrządowy ośrodek zaopatrzeniowo-usługowy: Gostynin, powinien skupiać obiekty i urządzenia niezbędne dla zaopatrzenia i częściowej obsługi regionu rekreacyjnego. Jako dodatkowe wyposażenie, w ośrodku powinien znajdować się hotel lub motel, baza barowozów, ośrodek informacji turystycznej, filia instytucji i organizacji zajmujących się dyspozycją ruchu turystycznego.

3. Rejonowy ośrodek usługowy: Duninów, Lucień, Łąck i Soczewka /woj. płockie/ Wyposażenie ośrodków: urządzenia usługowe związane z zaspokojeniem potrzeb związanych z ruchem rekreacyjnym, dodatkowo wyposażone powinny być w ośrodek informacji turystycznej, hotel turystyczny, dom wycieczkowy lub schronisko, usługi gastronomiczne, tereny sportowe, parkingi, stacje CPN, ośrodek zdrowia z apteką, posterunek MO, usługi pocztowo-telekomunikacyjne.

4. Jednostki osadnicze rekreacyjne - jako lokalne centrum usługowe, którego lokalizacja sprzężona jest z istniejącym układem osadniczym lub z koncentracją obiektów wypoczynkowych lub z wsiami o funkcjach letniskowych.

W jednostkach należy wydzielić odrębne tereny pod różne rodzaje rekreacji /pobytowa, świąteczna/, wspólne ogólnodostępne obiekty i urządzenia obsługi rekreacji, wspólne urządzenia sportowo-rekreacyjne /boiska, kąpieliska, kluby, wypożyczalnie itp./.

Dla obsługi ruchu rekreacyjnego ustalono w planie
następujący układ funkcjonalno-strukturalny jednostek
osadniczych i terenów pod osadnictwo rekreacyjne
/województwo płockie/

Lp.	Punkcje	Symbol	Nazwa miejscowości lub terenów	Ilość
1	2	3	4	5
1.	Gł. ośrodek dyspozycyjno- usługowy	GOD	Płock	1
2.	Rozrządowy ośrodek za- opatrzenio- wo-usługowy	ROZ	Gostynin	1
3.	Rejonowy Oś- rodek Usłu- gowy	ROU	Duninów, Lucień, Łąck, Soczewka	4
4.	Jednostka osadnicza rekreacyjna. Zespół oś- rodków rek- reacyjnych	JOR	Duninów - OWS, OTW, DW Lucień - SCH, C Łąck - OWS, OS, HT, C PB Soczewka - ZOR, OWS, OTW, OS, C Nowa Huta - SH, O Jez. Przytomne - OS, SH O Jez. Lucień - ZOR, OTW, Jez. Białe - OWS Jez. Drzeźno - OWS Jez. Sumino - ZOR Jez. Górskie - OWS, OW, PB Jezioro - OS Krzewy Kółek - OS Stefanów - Z	15

1	2	3	4	5
5.	Jednostki osadnicze letniskowe /kwatery prywatne/	WL	Miarkówek, Kazimierzów, Lucień, Klusek Biały, Białe, Kamienny Kopiec, Łąck, Sendeń Duży, Sendeń Mały, Brwilno, Dolne, Wola Brwileńska, Soczewka, Duninów, Duninów Stary, Karolewo	15
6.	Zespoły indywidualne budownictwa letniskowego	IBL	Jez. Lucień, Jez. Białe, Gorzewo, Budy Stare, Soczewka, Duninów Nowy, Karolewo	7

Objaśnienia do tabeli:

- miejscowość posiadająca funkcję złożoną jest kilka razy wymieniona,
- w poz. 2 - wszechstronna obsługa funkcji rekreacyjnych o zasięgu regionu /2 rejony/,
- w poz. 3 - obsługa funkcji rekreacyjnej w zasięgu regionu,
- w poz. 4 - tereny przewidziane do kompleksowego zagospodarowania rekreacyjnego dla wielofunkcyjnych zespołów ośrodków rekreacyjnych /ZOR/,
- w poz. 5 - miejscowości, w których przewiduje się rozwój indywidualnej bazy noclegowej /kwatery prywatne w istniejących zagrodach/,
- w poz. 6 - miejscowości, w których przewiduje się rozwój indywidualnego budownictwa letniskowego.

Objaśnienie skrótów:

- GOD - Główny Ośrodek Dyspozycyjno-Usługowy /wojewódzkie centrum obsługi rekreacji/,
- ROZ - Rozrządowy Ośrodek Zaopatrzeniowo-Usługowy /regionalne centrum obsługi rekreacji/,

- ROU - Rejonowy Ośrodek Usługowy /podstawowe centrum obsługi rekreacji/,
- JOR - Jednostka Osadnicza Rekreacyjna /ośrodek obsługi ruchu rekreacyjnego - lokalne centrum usługowe/,
- ZOR - Zespół Ośrodków Rekreacyjnych,
- OWS - Ośrodek Wypoczynku Świątecznego,
- OTW - Ośrodek Turystyki Wodnej,
- IBL - Indywidualne Budownictwo Letniskowe,
- DW - Dom Wypoczynkowy,
- SCH - Schronisko Turystyczne,
- HT - Hotel Turystyczny,
- SH - Stanica Harcerska,
- OS - Ośrodek Specjalistyczny /wędkarski, myśliwski, żeglarski, strzelecki, jeździecki, naukowo-badawczy, muzealny/,
- PB - Pole Biwakowe,
- WL - Wieś Letniskowa,
- M - Motel,
- Z - Zajazd,
- C - Camping,
- OW - Ośrodek Wypoczynku Pobytowego,
- O - Obozowisko,
- OTW - Ośrodek Turystyki Wodnej.

Podstawowe zasady programowania usług i wielkości wskaźnikowe ich zaspokojenia
w zakresie obsługi rekreantów w rejonie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego
wg projektu planu

Założona wielkość rekreantów różnych form wypoczynku oraz rodzaj programowych urządzeń usługowych	Jednostka miary	w t y m							Łączny szacun- kowy program globalny	U w a g i
		ośrodki pobytowe rekreacyj- ne wypocz. całoroczne	Ośrodki wypoczynku świątecz- nego	Obozy, stanice, kolonie dla mło- dzieży	kwatery prywatne	domy let- niskowe	turyści indywi- dualni			
		3	4	5	6	7	8			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
I. Założona wielkość rekrean- tów różnych form wypoczyn- kowych w przeliczeniu na dobę		8.150	12.300	2.700	1.400	2.700	5.000	32.500		
II. Rodzaj programowanych urządzeń usługowych										
Handel	m ² /w/1000 M	150	150 ^x	150 ^x	100 ^x	80 ^x	100 ^x	ok. 5.000		
Gastronomia 1/	miejsce kons. na 1000/ M	50	40 ^x	50 ^x	30 ^x	25 ^x	50 ^x	ok. 1.500	liczone łącznie z siecią uzupełniającą ponadpodsta- wową i małą gastronomię	
Rzemiosła usługowe	m ² na 1000 M	60	20 ^x	20 ^x	-	20 ^x	20 ^x	ok. 1.000	rzemiosła sezonowe, usługi podstawowe	
Urządzenia kultury										
• urządzenia widowiskowo- rozrywkowe	miejsce na 1000 M	125	100 ^x	150 ^x	-	-	-	ok. 4.500		
• kluby i świetlice	"	60	40 ^x	60 ^x	40 ^x	-	40 ^x			
Urządzenia sportowe										
• zespoły boisk wielofunkcyj- nych /piłka, tenis, lekka atletyka/	m ² terenu 1000 M	1.000	800 ^x	1.000 ^x	-	-	-	21.000 = 2,1 ha	uczestnicy z rubryki Nr 7, 8, 9 korzystać muszą z tere- nów sportu zorganizowanego w centralnych ośrodkach sportu i rekreacji	
Obiekty kubaturowe wielo- funkcyjne	m ² /w/1000 M	200	200 ^x	250 ^x	-	-	-	ok. 5.000	obiekty ogólnodostępne dla różnych grup rekreantów	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Stacja zdrowia									
a/ punkty opieki lekarskiej	m ² /w/100 M	60 ^x	60 ^x	80 ^x	40 ^x	-	20 ^x	ok. 1.400	Obiekty j.w.
b/ punkty apteczne	m ² /w/1000 M	40	20 ^x	15	-	-	-	ok. 400	
Łączność									
- punkty nadawczo - odbior- cze	m ² /w/1000 M	20	15	15	-	-	10	ok. 450	Obiekty j.w.

x - usługi o przewadze sezonowej

1/ - pełne wyżywienie podstawowe zapewnić winna baza noclegowa przy której zorganizowany winien być bufet, stołówka, jadłospis itp.

Wyszczególnienie rodzaju występujących usług	Różne formy ośrodków usługowych									
	Ośrodki dyspozycyjne o funkcji wojewódzkiej / Płock i Włocławek	Rozrząd. ośrodki usługowe / Gostynin	Rejon ośrodki usługowe / Łęka, Łu- cień, So- czewka, Duninów, Włocławek / Królewska	Lokalne ośrodki usług. / Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Zasadnicze rejonowe kon- centr. Ośr. wypoczynk. / Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo	Włocławek, Jez. Gór- kie, Włocławek, Królewska, rej. jez. Białego, wieś God- lewo
Wielkoletnia kultura										
Zajazdy turystyczne	+									
Hotele			+							
Hotele turystyczne	+									
Domy wczasowe			+	+						
Schroniska młodzieżowe										
Ośrodki wędkarskie i hippiczne										
Ośrodki myśliwskie i strzeleckie				+						
Schroniska turystyczne				+						
Przystanki żeglarskie				+						
Stacje i obozy harcerskie				+						
Baza kolonijna dla dzieci i młodzieży			+	+						
Obozy szkoleniowo-młodzieżowe				+						
Ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe				+						
Usługi typu sieciowego, w części wypo- życzone w obiektach o innych funkcjach pod- leżących										
Pawilon handlowy - wielobranżowy			+	+						
Wbudowane sklepy ogólnospożywcze	+		+	+						
Warzywno-owocowe z pieczywem, ciastkami	+		+	+						
Wypożyczalnie sprzętu sportowego	+		+	+						
Kioski z nabiałem i artykułami mleczar- skimi z napojami i słodkami	+		+	+						

3. Ustalenia Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Wsi Gminnej Łąck

Opracowany w grudniu 1986 roku w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w Płocku Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy i wsi gminnej Łąck, zatwierdzony został w grudniu 1986r. w Łącku Uchwałą XIII/65/86 GRN.

Ukierunkowania rozwoju gminy określono w nim do roku 2000, a wskazania możliwości, kierunkowo po roku 2000.

W planie przyjęto jako obowiązujące ustalenia planów nadrzędnych, a w szczególności:

- planu zagospodarowania przestrzennego województwa płockiego /zatwierdzony w marcu 1977r./,
- planu zagospodarowania przestrzennego Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego /zatwierdzony w czerwcu 1983r. w Płocku i Włockawku/.

Ustalenia te dotyczą wielofunkcyjności gminy: funkcji osadniczych, produkcyjno-rolniczych, gospodarczo-leśnych i funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych.

Obszar gminy:

Powierzchnia ogólna ob.gminy	Tereny w granicach Gost.-Włock.Parku Krajobrazowego	Tereny w granicach strefy ochronnej Parku	Pów. jezior
11.154 /w tym pow. leśnej: 4.481 ha = 40,2%/	1.400 ha	1.600 ha	480 ha

Funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe i turystyczne koncentrują się w pięciu jednostkach obszarowych gminy:

- tereny w granicach Gostynińsko-Włockawskiego Parku Krajobrazowego: turystyka krajoznawcza i wędrownkowo-wypoczynkowa w oparciu o

wyznaczone szlaki,

- rejon jezora Drzesno: wypoczynek pobytowy w formie indywidualnej zabudowy letniskowych domków,
- rejon jezior Górskiego i Ciechomskiego oraz
- rejon jeziora Zdwojskiego: wypoczynek pobytowy w zakładowych i ogólnodostępnych ośrodkach wypoczynkowych oraz w indywidualnej zabudowie letniskowej, turystyka krajoznawcza i wędrownkowo-wypoczynkowa, wypoczynek sobotnio-niedzielny w różnych formach organizacyjnych,
- rejon jezior Łąckich: wypoczynek pobytowy w ośrodkach wypoczynkowych, wypoczynkowo-szkoleniowych i wypoczynkowo-sportowych, turystyka krajoznawcza i wędrownkowo-wypoczynkowa, wypoczynek sobotnio-niedzielny, kolonie letnie.

W celu zabezpieczenia prawidłowego rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, z uwzględnieniem jednoczesnym zasad ochrony przyrody, plan ogólny gminy ustalił:

- dla obszaru Gostynińskiego-Włocławskiego Parku Krajobrazowego i jego strefy ochronnej - obowiązek przestrzegania zasad wynikających z ustaleń Planu zagospodarowania przestrzennego parku /opisane w poprzednim punkcie nin. opracowania/,
- konieczność sukcesywnej likwidacji istniejącego zainwestowania ośrodków wypoczynkowych /z wyjątkiem tych, które posiadają lokalizacje stałe i uregulowany stan prawny terenu/ i przeniesienie ich na tereny nieleśne wyznaczone w planie ogólnym,
- zachowanie pasa terenu o szerokości 100-150 m od linii brzo-wej jezior i zagospodarowanie jego jako terenu ogólnodostępnego przy ośrodkach wypoczynkowych i zabudowie letniskowej, z wyjątkiem niektórych zespołów nad jeziorem Zdziańskim gdzie stan zain-

westowania na to nie pozwala,

- zakaz wyznaczania nowych działek indywidualnego budownictwa letniskowego poza terenami ściśle określonymi planem ogólnym,
- konieczność tworzenia bazy dla obsługi ruchu turystycznego i wypoczynkowego szczególnie w zakresie rozwoju bazy gastronomicznej /w miejscach określonych w planie/,
- dopuszczenie możliwości wyznaczenia i zagospodarowania szlaków turystycznych według odrębnych opracowań projektowych, jak również lokalizowania urządzeń dla obsługi terenów masowego wypoczynku i turystyki,
- konieczność działań zmierzających do uznania za wsie letniskowe miejscowości: Łąck, Sędeń, Duży, Zofiówka, Koszelówka, Zdwórz, Zaśdzierz, Matyldów, Grabina, Nowe Rumunki,
- przyjęcie zasady tworzenia bazy kolonijnej poprzez odpowiednie powiększenie programu funkcjonalnego i wyposażenia istniejących szkół podstawowych w Łącku, Grabinie, Zdworzu i Wincentowie.

W szczegółowych ustaleniach Planu gminy Łąck jako główną zasadę przyjęto przestrzeganie warunków aktywnych form ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości i ograniczeń wynikających z planu zagospodarowania parku.

Tereny objęte granicami Parku zajmują powierzchnię około 25% obszaru całej gminy Łąck, w północno-zachodniej jej części, północną część wsi Sędeń Duży i północną część kompleksu leśnego z ustalonymi rezerwatami przyrody /Sędeń, Jesiorko, Kiełpień - 1400 ha/. Tereny strefy ochronnej Parku zajmują pow. 1600 ha we wsi Wesółka. Łącznie są to tereny o powierzchni 3000 ha. Wszelka działalność na tych terenach /leśna, rolna, osadnictwo, użytkowanie wód, komunikacja itd/ podporządkowana jest ochronie środowiska i war-

tości kulturowych.

W zakresie zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego na terenach gminy położonych w granicach Parku, ustalono:

- turystykę poznawczą i wędrowniczo-wypoczynkową po wyznaczonych szlakach pieszych, rowerowych, konnych, zaprzęgowych i narciarstwa śladowego,
- możliwość przejmowania opuszczonych siedliak zagrodowych /poza strefami rezerwatów przyrody/ na cele letniskowe, bez prawa wprowadzania zmian w zakresie zewnętrznych elementów i detali architektonicznych obcych typowi budownictwa regionalnego,
- możliwość przyjmowania letników /kwatery prywatne/ na terenach osiedleńczych, poza strefami rezerwatów przyrody,
- zakaz wyznaczania nowych terenów i działek pod indywidualne budownictwo letniskowe i zakaz realizacji takiego budownictwa,
- likwidację istniejących działek letniskowych wraz z ich zabudową i zainwestowaniem z nakazem rekultywacji terenu w dostosowaniu do warunków otaczającego środowiska przyrodniczego /np. we wsi Sędeń Duży/,
- dopuszczenie możliwości zagospodarowania szlaków turystycznych w urządzenia towarzyszące - w porozumieniu z Zarządem Parku.

Na terenach strefy ochronnej Parku znajdujących się w granicach gminy Łąck - w planie zagwarantowano wprowadzenie niektórych form zagospodarowania rekreacyjnego o ograniczonej wielkości wynikającej z pojemności i chłonności terenu.

Ustalono:

- uzupełnienie istniejącego zespołu zabudowy letniskowej w rejonie jeziora Drzesno i Białe /we wsi Sędeń Mały/ nowymi terenami budownictwa letniskowego ograniczonymi do wielkości ściśle

określonych planem zagospodarowania przestrzennego gminy,

- adaptację zespołu indywidualnej zabudowy letniskowej we wsi Stare Budy oraz zakładowego ośrodka wypoczynkowego PKP przy stacji kolejowej Łąck,
- wysokie wymagania architektoniczne dla nowej zabudowy letniskowej,
- nadanie wsi gminnej Łąck funkcji rejonowego ośrodka obsługi ruchu turystycznego, wypoczynku i rekreacji,
- możliwości przejmowania siedlisk zagrodowych na cele letniskowe z zachowaniem wystroju zewnętrznego architektonicznego, zgodnego z typowym budownictwem regionalnym,

W zakresie osadnictwa ludności stałej - pod kątem rekreacji - ustalono w planie możliwość realizacji obiektów i urządzeń usługowych uwzględniających dodatkowo /poza gospodarką rolną i leśną/ potrzeby obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego.

Ustalenia dotyczące obiektów i urządzeń obsługi ruchu turystycznego i wypoczynkowego oparto na następujących zasadach:

- dla istniejących i projektowanych szlaków turystycznych: możliwość urządzenia polan wypoczynkowych w punktach węzłowych i wyjściowych /wyposażonych w deszczochrony, sanitariaty, ujęcia wody, tablice informacyjne/,
- w zakresie urządzeń obsługi ruchu turystycznego i wypoczynkowego: koncentrację tych urządzeń w Łącku - jako regionalnym ośrodku obsługi. Uzupełnienie i rozszerzenie programu urządzeń kultury, sportu, informacji turystycznej oraz dodatkowych funkcji ośrodka zdrowia z apteką, posterunkiem MO, handlem, usługami rzemieślniczymi i małą gastronomią,
- konieczność rozszerzenia programów lokalnych ośrodków usługo-

gowych gminy o dodatkowe urządzenia dla obsługi ruchu turystycznego i wypoczynkowego. Dotyczy to miejscowości: Góry, Se-
deń Duży i Grabina.

Podsumowując, stwierdzić można, że ustalenia planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy i wsi łąck uwzględniają i uszczegóławiają - w dostosowaniu do skali opracowania - ustale-
nia planów nadrzędnych omawianych w poprzednich punktach, utrzy-
mują ciągłość myśli planistycznej. Zabezpieczają w ten sposób
harmonijny, bezkolizyjny rozwój wielu funkcji w gminie, zachowu-
jąc wszelkie normy obowiązujące w ochronie środowiska, co jest
korzystne dla rozwoju rekreacji na tych terenach.

Stwierdzić również jednak należy, że właściwe metodyczne i re-
alizacyjnie ustalenia nie osiągają zamierzonych skutków w prakty-
ce inwestycyjnej i ochronie, z dwu podstawowych względów: zbyt
długiego cyklu przygotowawczego w planowaniu i - co jest najważ-
niejsze - nie stosowaniu się praktyki do ustaleń.

V. KSZTAŁTOWANIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH ZAGOSPODAROWANIA
TURYSTYCZNO WYPOCZYNKOWEGO NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH
OBSZARÓW, REJONÓW, MIAST I MIEJSCOWOŚCI W STREFIE WYPO-
CZYNKOWEJ WARSZAWY.

PODSUMOWANIE BADAŃ I ANALIZ PRACY

WNIOSKI

Wykonane dwa etapy badań i analiz w roku 1987 i 1988 za-
kończone były wstępnymi podsumowaniami i wnioskami.

Jednym z głównych celów pracy było sformułowanie wniosków me-
todycznych i praktycznych dla planowania przestrzennego i projek-
towania. Celem było również ustalenie zależności między stopniem
i rozwojem procesów urbanizacji a stanem zagospodarowania turys-
tycznego.

Charakterystykę zakresu badań przestrzennych oraz naświetle-
nie podstawowych problemów pracy przedstawiono w ramach I etapu
pracy.

Założenia tam prezentowane dały podstawę do określenia pro-
blemów i zakresu dwóch kolejnych etapów pracy.

Wykonane w poprzednim etapie badania zagospodarowania przestr-
zennego rejonu turystyczno-wypoczynkowego Zegrze - Nowy Dwór
/Zalew Zegrzyński/ uzupełniono o analizy dwóch charakterystycz-
nych typów terenów strefy wypoczynkowej Warszawy.

Analizie poddano zagospodarowanie przestrzenne rejonu Jezior
Gostynińskich w tym gminy i miejscowość Łąck.

Przeprowadzono również podobną analizę dla rejonu Otwock -
Sobienie Jeziory wraz z terenami nadwiślańskimi Świdka oraz mias-
ta Józefowa.

Wybór terenów stanowi zestaw zróżnicowanych typów obszarów wypoczynkowych dla okolic Warszawy, jej aglomeracji i regionu.

Wybrane do analiz rejonu turystyczno-wypoczynkowe położone są w trzech charakterystycznych strefach odległości od centrum aglomeracji.

Obszary, rejonu turystyczno-wypoczynkowe, miasta i miejscowości, które poddano analizie szczegółowej stanowią reprezentatywny zestaw typów terenów strefy wypoczynkowej Warszawy.

Dla formułowania wniosków w zakresie kształtowania struktur przestrzennych zagospodarowania turystycznego w obszarach o walorach turystycznych na tle procesów urbanizacji zebrany materiał jest wystarczający.

W celu uzyskania szerszego tła dla charakterystyki procesu planowania i zagospodarowania obszarów strefy wypoczynkowej Warszawy wykonano dodatkowe analizy problemowe.

Jedną z analiz jest prezentowana w syntetycznym ujęciu ewolucji otwartych terenów zieleni miejskiej i funkcji zagospodarowania rekreacyjnego w skali planu ogólnego miasta Warszawy.

Dokonano również podsumowania problemów przyrodniczych wartości przestrzeni strefy wypoczynkowej Warszawy.

Ostatnim z problemów będących uzupełnieniem analizowanych możliwości rozwoju funkcji turystyki i wypoczynku w regionie dotyczy walorów środowiska kulturowego.

Przedstawiono w syntetycznym ujęciu szczególne wartości krajobrazowo kulturowe systemu fortyfikacji oraz możliwości wykorzystania walorów tych obiektów dla funkcji turystyki i wypoczynku.

1. Funkcje wypoczynku i tereny zieleni publicznej w układzie planu ogólnego Warszawy

Powszechnie znany jest fakt, że gwałtowny wzrost urbanizacji powoduje rozrastanie się miast zmniejszając ilość terenów wolnych od zabudowy. Proces ten dotyczy zawsze terenów na zewnątrz miasta, doprowadzając do łączenia się terenów zabudowanych w wielkie aglomeracje. Obserwuje się również tendencje do zabudowywania terenów otwartych wewnątrz miast. Stwarza to niekiedy szereg negatywnych skutków przyrodniczych, kulturowych, funkcjonalnych, technicznych jak również kompozycyjno-estetycznych.

Przedstawiony problemowy zakres był przedmiotem analiz ewolucji terenów otwartych /terenów zieleni/ oraz funkcji rekreacji /wypoczynku/ w kolejnych planach ogólnych Warszawy z okresu czterdziestolecia po drugiej wojnie światowej w zestawieniu z faktycznymi zmianami zagospodarowania przestrzennego miasta. W zależności od okresu, w którym powstawał plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Warszawy problematyka terenów otwartych oraz funkcji rekreacyjnych przedstawiona była w sposób różny i niejednoznaczny.

W celu uzyskania porównywalności badanych planów przyjęto maksymalny zasięg problemowy pojęcia funkcji terenów rekreacji oraz terenów otwartych w oparciu o wiarygodną dokumentację źródłową. Zakres pojęcia terenów otwartych jest pojęciem przeciwstawnym terenom zabudowanym. Wyodrębnienie terenów otwartych spośród innych terenów miasta tworzy jednoznaczny podział przestrzeni miejskiej na tereny otwarte i tereny zabudowy.

Przedmiotem analizy i badań było dziesięć planów ogólnych

zagospodarowania przestrzennego Warszawy z lat 1945 - 1985. Okresy objęte planowaniem wahały się od 10 do ok. 30 lat. Szczegółowej analizie poddano zakres dokumentujący problematykę terenów otwartych i terenów o funkcji rekreacyjnej. Zagadnienia te w niektórych badanych okresach planowania miały szczegółowe i bogate opracowania. Terenom otwartym w mieście, niezależnie od ich zasadniczego układu struktury przypisywane są określone częstokroć bardzo zróżnicowane i złożone funkcje. Zachodziła zatem potrzeba określenia cech, warunków i charakterystyki terenów otwartych oraz funkcji rekreacji będących przedmiotem analizy.

W analizowanych planach zakres określeń dla terenów otwartych sprowadza się do następujących grup funkcji:

- funkcje rekreacji biernej - tereny leśne i parkowe,
- funkcje rekreacji czynnej - tereny urządzeń sportowych,
- funkcje dydaktyki - tereny ogrodów botanicznych, zoologicznych, tereny wystawowe, rezerваты, parki przyrody,
- funkcje produkcji - tereny upraw rolniczych, warzywniczych, eksploatacji surowców,
- funkcje techniczne - tereny gospodarki komunalnej, gospodarki wodnej, tereny stacji transformatorowych,
- funkcje ochronne - tereny rozdzielające obszary o różnym stopniu uciążliwości i konfliktów, zieleni towarzysząca komunikacji.

Wykonana analiza funkcji terenów otwartych pozwoliła na opracowanie wszystkich planów i rejestracji stanów zagospodarowania miasta przy użyciu porównywalnych oznaczeń. Dzięki takiemu zestawieniu otrzymano swoisty zapis w kolejnych planach ogólnych Warszawy

ewolucji terenów otwartych i terenów rekreacji, jak i ich faktyczny zakres przeobrażeń oraz przeznaczeń funkcjonalnych.

Osterdziesięcioletni okres odbudowy i rozwoju Warszawy 1945-85 dał w pełni zdefiniowane i kompleksowo funkcjonujące miasto. Okres ten jest dostatecznie długi /obejmujący szereg cykli planistycznych/ aby można było podjąć analityczną i krytyczną ocenę procesów. Pozwoliło to na wyodrębnienie pięciu kolejnych etapów ewolucji planowania rozwoju Warszawy.

W okresie przedwojennym wyposażenie miasta w tereny zielone, opierało się na dawnych założeniach parków rezydencjonalnych, terenach parków publicznych XIX i początku XX wieku, oraz nielicznych nowych realizacjach. Powierzchnia ogólna terenów zielonych w 1939 roku w stosunku do całej powierzchni miasta stanowiła około 6%. Wskaźnik łączny terenów zielonych w przeliczeniu na mieszkańca Warszawy wynosił $6,4 \text{ m}^2$. Ważniejsze tereny zieleni i wypoczynku to parki, zieleńce i skwery o ogólnej powierzchni 204 ha, co w przeliczeniu na mieszkańca daje $0,2 \text{ m}^2$. Ogólna powierzchnia ogrodów działkowych wynosiła 100 ha. Tereny wypoczynku dla dzieci to nieliczne ogrody i małe place zabaw o łącznej powierzchni 10 ha, co w przeliczeniu na statystycznego mieszkańca dawało $0,03 \text{ m}^2$. Warszawa przed 1939 rokiem była miastem słabo wyposażonym w tereny zieleni. Okres wojny pozostawił totalne zniszczenie miasta. Zniszczenia w poszczególnych działkach zabudowy i urządzeń inżynierskich miasta dochodziły do 90%. Zniszczenia w wyniku działań wojennych uległa również zieleń miasta. Drzewostan parków, zieleńców i skwerów był zniszczony w 60%.

Wykonana w 1945 roku mapa zniszczeń Warszawy jest dramatyczną rejestracją stanu miasta. Decyzja o odbudowie dawała urbanistom Biura Odbudowy Stolicy unikalną szansę przebudowy struktury mias-

ta. Możliwa stała się poprawa warunków środowiska przez rozluśnienie zabudowy, izolację uciążliwości przemysłu komunikacji wreszcie wprowadzenie dużych powierzchni terenów zieleni miejskiej. Już pierwszy szkic planu ogólnego z marca 1945 roku uwzględnia te założenia koncepcyjne, a plany pierwszego okresu z lat 1945-49 je kontynuują. Wspólną cechą planów kierunkowych z 1946, 1947 i 1948 roku jest czytelność struktury otwartego krajobrazu terenów otwartych.

Plany pierwszego okresu to koncepcje o prawie czystych przestrzennych cechach modelowych. Rozległą zwartą strefę centrum - śródmieścia w tych planach otacza pierścień zielonych terenów otwartych. Od tego pierścienia klinowo promieniście rozchodzą się układy terenów zielonych do strefy na zewnątrz miasta. Układ zielonych terenów otwartych w swej głównej osi nawiązywał do warunków naturalnych i doliny Wisły. W pierwszych planach tego okresu zbyt idealistycznie i modelowo kształtowane olbrzymie przestrzenie zielone miasta, ulegają w kolejnych planach znacznemu zmniejszeniu. Układ terenów otwartych oraz propozycja rozmieszczenia urządzeń o funkcjach rekreacyjnych mają w planie kierunkowym z 1948r., w dzisiejszym rozumieniu problemu kształtowania struktury i rozwoju miasta, najdojrzalszą formę. Cała zasada struktury funkcjonalno-przestrzennej planu zwraca uwagę swą przejrzystością w podziale na dzielnice i mniejsze jednostki przestrzenne. Istotną rolę w przyjętym rozwiązaniu planu spełniała śmiała zasada konstrukcji układów zielonych terenów otwartych, która, używając dzisiejszej terminologii była systemem ekologicznym miasta i aglomeracji. Późniejsze sprzeczne z ustaleniami planu decyzje naruszały ten czytelny układ między innymi przez budowę uciążliwego zakładu prze-

mysłowego Huty Warszawa.

Plan ogólny Warszawy z lat 1948-1949 był w swym ujęciu tradycyjnym, perspektywicznym planem obejmującym okres 30 latni /1950-80/. Był on podstawą do określenia założeń etapowego planu sześcioletniego /1950-55/. W planie tym zakładano zwiększenie terenów zieleni o obszar 15 razy większy niż Park Łazienkowski, który zajmuje 75 ha. W wyniku tych założeń, norma zieleni w przeliczeniu na mieszkańca miała wzrosnąć do 30 m². Ważnym elementem koncepcji tego planu było rozmieszczenie Parków Kultury i Wypoczynku. Przewidywano też główne nowoprojektowane parki sytuowane w dolinie Wisły co dawało możliwość wykorzystania unikalnych warunków przyrodniczych i widokowych oraz realizację zróżnicowanego programu funkcjonalnego. Zatwierdzona w późniejszym okresie, zgodna z planem lokalizacja trzech parków ludowych przewidywała łączną ich powierzchnię 760 ha. Parki te stanowiły wzajemnie uzupełniający się system i obsługiwać miały trzy różne sytuacyjne fragmenty miasta. Głównym zadaniem programu funkcjonalnego parków ludowych byłoby upowszechnianie wiedzy i sztuki oraz kultury fizycznej. Przewidywano popularyzowanie formy wypoczynku zbiorowego, uwzględniając wszelkie potrzeby człowieka pracy, od wypoczynku cichego aż do rozrywek masowych. Maksymalna frekwencja codzienna dla wszystkich Parków Ludowych wynosiła 250-300 tysięcy osób nie licząc imprez masowych. W późniejszym okresie planowania zaniechano realizacji Parków Kultury i Wypoczynku jak i Parków Ludowych na tak gigantyczną skalę. Na części terenów przewidzianych na Centralny Park Kultury wprowadzono zabudowę mieszkaniową.

Kolejny z analizowanych planów ogólnych Warszawy plan z 1955 na 1965 rok wyróżnia się z badanego i analizowanego okresu czterdziestolecia swą odrębnością. Planowaniem objęto znacznie powięk-

szony obszar administracyjny miasta. Rozszerzenie w 1951 roku granic administracyjnych miasta z 14146 ha do 42727 ha spowodowało, że w zasięgu planowania znalazło się szereg cennych terenów zieleni w tym kompleksów leśnych. Plan ogólny z 1955 roku większy obszaro-wo stwarzał korzystne przesłanki dla analiz, planowania i gospodarki przestrzennej terenami zieleni miejskiej. Opracowywany był kompleksowo łącznie ze strefą WZM otaczającą miasto. W planie tym nastąpiło szereg zasadniczych zmian, zretygnowano z zasady kształtowania terenów zieleni w formie pierścienia otaczającego śródmieście.

Począwszy od planu z roku 1955 w koncepcjach kształtowania terenów zieleni obserwuje się znaczne rozdrobnienie struktury. Następuje rwanie się pewnych istotnych ciągów powiązań między terenami otwartymi i ich zabudowywanie. Jest to wynikiem naporu inwestycyjnego na tereny uzbrojone, zwłaszcza w strefie centralnej, jak również zmiany podejścia do zasad kształtowania osiedli z ich programami terenów wypoczynku przydomowego, osiedlowego i dzielnicowego.

W planie perspektywicznym z 1961 roku proponowana jest generalna koncepcja rozwoju Warszawy jako przestrzenno-funkcjonalny układ promienisto-pasmowy. Struktury pasm stanowią osiedla i dzielnice mieszkaniowe oraz równoległe z nimi związane tereny przemysłowe. Całość układu powiązana jest ze śródmieściem linią komunikacji jako główną osią rozwoju pasma. Tak sformułowane założenia rozwoju funkcjonalno-przestrzennego Warszawy świadczą o odejściu od zasady konstrukcji modelu przestrzennego planu w oparciu o układ terenów otwartych i ich wzajemne ciągłe powiązania przyrodnicze. W układzie terenów otwartych zakładano wprowadzenie pasm te-

renów prostokątnych do doliny Wisły, przecinających w kilku miejscach obszar Śródmieścia i oddzielających pasma zabudowy.

W planie ogólnym z 1969 roku przewidywano, że podstawowy układ terenów wypoczynku w mieście stanowić ma sieć dzielnicowych wielofunkcyjnych ośrodków wypoczynkowych. Ogółem do roku 1985 miało powstać 10-12 wielofunkcyjnych ośrodków. Obok trzech będących w budowie, projektowano duży obszarowo Śródmiejski Zespół Rekreacyjny na zachodnim i wschodnim brzegu Wisły. Przewidywano również zwiększenie zielonych terenów z 19 do 28% ogólnej powierzchni miasta. W planie tym przyjmowano następujące wskaźniki zaspokojenia potrzeb wypoczynku: 13,5 m² terenu zieleni wypoczynku na mieszkańca, 6,5 m² terenów ogrodów działkowych, 3,5 m² terenów sportowych na mieszkańca.

Tereny zieleni i wypoczynku wg danych w 1975r. zajmowały 7900 ha. W ocenach stanu istniejącego podkreśla się znaczny niedobór terenów wypoczynkowych związanych z miejscem zamieszkania. Obserwuje się również niewystarczającą ilość terenów o funkcji rekreacji dla zespołów dzielnic mieszkaniowych oraz ogólnodostępnych terenów sportowych.

Plany z 1975, 1979 oraz 1982 roku są planami zamykającymi pęty, ostatni okres analizowanego ciągu ewolucji terenów zieleni i wypoczynku w planowaniu przestrzennego rozwoju miasta. W planach tych wprowadzono podział na przestrzenne jednostki strukturalne i strefy funkcjonalne. W koncepcjach tych planów układ terenów otwartych, rozdzielając poszczególne jednostki strukturalne, jest zarazem systemem klimatycznym miasta.

W zakresie programowania przewidziano czterostopniową strukturę urządzeń i terenów o funkcji rekreacyjnej. W planach zakładano,

Je głównymi terenami wypoczynku mieszkańców miasta będą wielofunkcyjne ośrodki wypoczynkowo-rozrywkowe /WOWR/. Przewidywana realizacja 11-tu takich ośrodków oraz 57 podstawowych zespołów rekreacyjnych /plan z 1975r./.

Przedstawiony zakres problemowy związany z badaniami ewolucji planowania i zagospodarowania terenów rekreacyjnych miasta w zasadniczej części dotyczył planów wytyczających a nie ich realizacji. Przeprowadzona rejestracja stanów zagospodarowania w każdym z badanych okresów potwierdziła znaczne braki ilościowe i jakościowe w zakresie zaspokajania potrzeb wypoczynku mieszkańców miasta. Obserwuje się również małą skuteczność oddziaływania planów ogólnych na konkretne decyzje realizacji zagospodarowania terenów rekreacji.

Na przestrzeni ostatnich lat ilość i wielkość terenów otwartych w wyniku zainwestowania szybko się zmniejsza. Rozwojowi przestrzennemu towarzyszy wzrost zagrożeń i skażeń wynikający z procesu urbanizacji. Podstawowym działaniem na rzecz ochrony środowiska jest ochrona, restytucja i rozbudowa układu zielonych terenów otwartych.

Miasta

2. Przyrodnicze wartości przestrzeni strefy wypoczynkowej

Warszawa

Niedostatek przestrzeni, przeludnienie, zanik obszarów zielonych, wzrost dystansu dzielącego mieszkańców od przyrody to czynniki, które pogarszają warunki egzystencji w miastach. Negatywny wpływ urbanizacji daje się najłatwiej zauważyć w sferze codziennej dwóch problemów przestrzennych: intensywnością zainwestowa-

nia w aglomeracjach oraz oddalenia od natury - mierzonej odległością miasta i jego przedmieść od atrakcyjnego środowiska przyrodniczego. Rosnące koncentracje aglomeracji miejskich i ich rozrastanie się czyni rzadkością to co niegdyś było powszechnie dostępne, czyli kontakt człowieka z przyrodą. Zmniejszenie się przestrzeni środowiska przyrodniczego stanowi nie tylko zagrożenie dla możliwości wyżywienia ludności; powoduje również trudności organizacji funkcji wypoczynku. Dewastacja środowiska przez rozwój przestrzenny obszarów zurbanizowanych stwarza zagrożenie zdrowotności człowieka żyjącego w warunkach przegęszczenia i poddawanego stałemu oddziaływaniu czynników negatywnych zanieczyszczeń chemicznych, fizycznych. Trudność warunków życia w miastach jest stymulatorem szeregu potrzeb społecznych uprzednio nie przewidywanych lub traktowanych marginesowo. Jednym z nich jest potrzeba wypoczynku.

Najwłaściwszy wypoczynek i odnowa sił człowieka jest wtedy, gdy odbywa się we właściwym czasie, przestrzeni i trwa wystarczająco długo. Właściwy wypoczynek zapewniają tylko tereny o odpowiednich walorach przestrzeni w oparciu o pozytywne cechy środowiska geograficznego, przyrodniczego i społecznego. Obszary takie określone i naukowo zweryfikowane sprzyjają odnowie sił ludzkich. Wytypowane na cele wypoczynku tereny powinny być zachowane jako nienaruszalne dobro narodowe, przeznaczone na użytek wielu pokoleń. Potrzeba uznania tej zasady i wprowadzenie jej do założeń programowych we wszystkich skalach terytorialnych i czasowych stanowi podstawowy czynnik prawidłowego i harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Badania i analizy przestrzenne uwidaczniają duże zaniedbania w zagospodarowywaniu obszarów o funkcjach

wypoczynku i turystyki. Tereny te, to najczęściej obszary o dużych i unikalnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Doświadczenia polskie planowania obszarów turystyczno-wypoczynkowych nie wskazują szybkich i korysnych przemian z zakresu wprowadzania racjonalnego zagospodarowania. Przeważa model ekstensywnego substandardowego budownictwa. Dotyczy to zarówno obszarów już zagospodarowanych jak i potencjalnie przydatnych dla wypoczynku. Gwałtowny wzrost urbanizacji sprawia, że coraz wyraźniej zarysowuje się tendencja do organizacji funkcji wypoczynku na terenach o jak najmniejszej koncentracji zabudowy w bezpośrednim powiązaniu z atrakcyjnym środowiskiem przyrodniczym. W ten sposób zmniejszają się zasoby terenów o naturalnych i bezcennych walorach przyrodniczych.

Z punktu widzenia funkcji pełnionych przez obszar, celowym wydaje się badanie zjawisk w ekstremalnych wielkościach. Dla przestrzeni wypoczynkowo-turystycznej jest to moment najintensywniejszego wykorzystania zasobów. Szczyt wykorzystania terenów o walorach dla funkcji wypoczynku następuje podczas cotygodniowych i świątecznych wyjazdów. Dla Warszawy i aglomeracji warszawskiej jest to strefa około 100 km od centrum, obejmująca obszar województwa stołecznego warszawskiego oraz otaczające je województwa: płockie, ciechanowskie, ostrołęckie, siedleckie, radomskie i skierniewickie. Strefa wypoczynkowa Warszawy to obszar Niziny Mazowieckiej - jeden z najbardziej równinnych obszarów w Polsce. Rzeźba tego terenu jest mało urozmaicona atrakcyjność krajobrazu tworzą krawędzie dolin rzecznych nieliczne wzgórza moren cząstoczych oraz wydmy. Wody powierzchniowe na tym obszarze to rzeki nizinne o płytkich i szeroko rozlanych korytach z licznymi meandrami.

mi o zmiennym nurcie i małym spadku. Nieliczne jeziora tego obszaru to Pojezierze Gostyńskie oraz duży zbiornik wodny Zalew Zegrzyński. Tereny te zaliczane są do najatrakcyjniejszych rejonów wypoczynkowych. Przydatność obszarów nadwodnych obniża stan zanieczyszczenia wód /80% wód zanieczyszczonych/. Lesistość terenów strefy wypoczynkowej Warszawy należy do najniższych w kraju i wynosi ok. 18%. Lasy tworzą w przeważającej mierze drzewostany iglaste z niewielką ilością gatunków liściastych. W strukturze drzewostanów jest wyraźna przewaga drzewostanów młodych do 40 lat /ok. 68%/, co w znacznej mierze ogranicza przydatność obszarów leśnych dla wypoczynku.

O wartości środowiska przyrodniczego i atrakcyjności dla organizacji funkcji wypoczynkowej decyduje nie tylko jakość jego elementów składowych jak: ukształtowanie terenu, klimat, woda i zieleń. Ocena poszczególnych składników środowiska przyrodniczego ma do pewnego stopnia charakter atrakcyjny. Ważny z punktu widzenia ochrony przyrody jak i przydatności dla organizacji wypoczynku. O wartości i atrakcyjności przestrzeni dla wypoczynku i turystyki stanowi zróżnicowany układ elementów środowiska przyrodniczego i kulturowego, czyli krajobraz. Obszar strefy wypoczynkowej Warszawy jest mozaiką kontrastów krajobrazu. Cechuje go wyraźna degradacja środowiska przyrodniczego. Zanieczyszczenia oraz degradacja środowiska nie jest jeszcze w takim stopniu widoczna w jaki by wynikało z koncentracji w obszarze aglomeracji ludności i przemysłu. Jest to wynikiem między innymi systemu zielonych terenów otwartych otaczających Warszawę, jak również klinów zielonych przestrzeni pozwalających na nawietrzanie obszarów centrum miasta. System ten stworzony przez naturę, ocalały szczątkowo w burzliwych

dziejach historii miasta zabezpieczony był w kolejnych koncepcjach i planach jeszcze okresu sprzed II wojny światowej. Historyczne opracowanie "Warszawy funkcjonalnej" Chmielewskiego i Syrkusa zyskiwało już w 1934 roku międzynarodowe uznanie za nowatorstwo koncepcji m.in. za przyrodniczy system terenów zieleni miasta i regionu. Współczesnym potwierdzeniem tego uznania jest również wysoka ocena UNESCO z 1984 roku dla systemu ochrony ekologicznej Warszawy będącym kontynuacją wcześniejszych koncepcji a stawianych za wzór do naśladowania dla innych miast i krajów.

Głównymi elementami tego systemu to radialne kliny otwartych terenów zieleni obszaru centralnego aglomeracji i miasta. Są to tereny zieleni Bemowa, Pola Mokotowskiego, Skarpy Mokotowskiej, Gocławia, tereny leśne Bielan i Młocin, rejon Białołęki oraz cała dolina Wisły. Wspomaga ten system układ zielonych terenów otwartych strefy zewnętrznej. Są to obszary chronione: parki narodowe i krajobrazowe, rezerваты przyrody i obszary chronionego krajobrazu. Skuteczność oddziaływania systemu uzależniona jest od zachowania ciągłości tych obszarów jak i od stopnia nasycenia różnorodną szatą roślinną. System zielonych terenów strefy zewnętrznej aglomeracji warszawskiej pełni zarówno funkcje regulacji warunków środowiska jak również są to tradycyjne tereny wypoczynku z całym zakresem problemów zagrożeń z tego wynikających. Głównymi elementami tego systemu są zespoły przyrodnicze: Kampińskiego Parku Narodowego - największego powierzchniowo parku narodowego w Polsce przylegającego bezpośrednio do granic Warszawy; doliny rzek Wisły, Nerwi i Pilicy. Strefy leśne obszarów uzdrowiskowych Otwocka i Konstancina. Cztery główne pasma urbanizacji aglomeracji warszawskiej mają swoje odpowiedniki w systemie układu

zielony ch terenów otwartych są to:

- obszary południowe /lasa Celestynowskie, otwockie, Konstanci-
na-Skolimowa i Kabackie Chojnowskie/
- obszary zachodnie /lasa Nadarzyńskie, Tarczyńskie, Młochowskie
i Żyrardowskie i tory Puszczy Bolimowskiej/
- obszary zachodnie /Puszcza Kampinowska, lasy chotomowskie, ob-
szary leśne nad Wisłą/
- obszary wschodnie /lasa Popowa, Nieporętu, Strugi, Rembertowa,
Klembowa i Wawra/.

Problem oceny przyrodniczych wartości przestrzeni stanowi ciąg-
ły przedmiot dyskusji zarówno przyrodników prowadzących badania
jak również planistów przestrzennych. Sprawy sprowadzają się do
rozróżniania problemów co należy rozumieć pod pojęciem "ochrona
przyrody" a co pod pojęciem "kształtowanie środowiska przyrodni-
czego". Niejednokrotnie problemy te niesłusznie przeciwstawiane
są sobie.

Planowanie przestrzenne zajmuje się kształtowaniem środowiska
człowieka. W procesie planowania powinno zawsze kierować się prze-
słankami ochrony przyrody w szerokim rozumieniu tego pojęcia.

Wartości przyrodnicze przestrzeni to wartości nieodtwarzalne.

Pod stawowym działaniem na rzecz ochrony środowiska jest och-
rona, restytucja i rozbudowa systemu zielonych terenów otwartych.
Planowanie przestrzenne powinno być jednym ze środków pozytywne-
go oddziaływania na poprawę warunków środowiska przyrodniczego w
tym i warunków życia człowieka.

3. Szczególne wartości krajobrazowo-kulturowe systemu XIX wiecznych fortyfikacji w strefie wypoczynkowej Warszawy

Na obszarze aglomeracji warszawskiej oraz w rejonach turystyczno-wypoczynkowych Warszawy znajdują się zabytkowe zespoły fortyfikacji okresu rozbiorowego z XIX i początku XX wieku, o szczególnie cennych, zwłaszcza dla funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych i walorach krajobrazowo-kulturowych. Dotychczas niedoceniane i w niewielkim stopniu wykorzystywane, pomimo dogodnego usytuowania względem tras komunikacyjnych oraz powiązań drogowych pomiędzy poszczególnymi obiektami. Stanowią fragment większego systemu, a zlokalizowane są w Warszawie, Modlinie, Beniaminowie, Dębem, Zegrzu, Serocku, Pułtusk, Różanie i Ostrołęce.

Krótki rys historyczny

Warszawa. Twierdza obejmująca ośrodek administracyjny i węzeł komunikacyjny przy przeprawie przez Wisłę. Cytadela wg projektu Dehna w 1832-1834. W 1835 wzniesiono dla osłonięcia mostu na lewym brzegu fort Śliwickiego. W latach 1849-1865 przed Cytadelą 5 fortów i jedna działobitnia. Od 1883 wznoszenie fortów wokół miasta I-XIV w odległości 4-7 km o międzypolach 2-3,5 km. Po 1885 wzniesiona na prawym brzegu cofnięta o ok. 2 km wewnętrzna linia 5 fortów i 4 punktów oporu oraz 3 dzieł pośrednich na Pradze. Po 1890 forty wewnętrznej linii połączono stokiem z fosą i wzniesiono forty Wawer i Kawęczyn. W 1913 po kasadzie twierdzy wysadzono elementy obronne fortów.

Modlin. Od 1834 przemianowany na Nowogeorgiewską. Twierdza należąca do najsilniejszych w Europie, przy przeprawie przez Bugonarew i Wisłę, wiążąca system obrony Narwi i Wisły. Na polecenie Napoleona w 1806r. gen. Chasseloup wykonuje projekt twierdzy, po czym

przystąpiono do realizacji. Dalsza rozbudowa od 1811r. wg projektu płk Malleta i gen. Haxo. Wykonano cytadelę z lunetami i trzema koronami, przedmoście kazuńskie i działobitnię na Wyspie Szwedzkiej. Przebudowa rosyjska 1832-41 przez gen Dehna i Feldmana. Połączono ciągłymi wałami korony, wysunięto działa zewnętrzne i przebudowano przedmoście kazuńskie w koronę z dwoma barkanami. Po inspekcji Todtlebena w 1864 wzniesiono w cytadeli obronne koszary ciężkie /dł. 2300 m/; modernizacja. Ok. 1878-1880 pierścień 8 fortów /I-VIII/ w odległości 2-6 km od cytadeli, międzypola 1-5 km. 1912-1914 modernizacja i zewnętrzny pierścień 10 fortów /IX-XVIII/ w odległości 4,5-8 km od cytadeli, międzypola 2,5-4,5 km. Bujnicki realizuje grupy fortowe Janówek, Goławicka i Fortu XV. Między zewnętrznymi fortami wznoszone są dzieła pośrednie 1-10.

Beniaminów. Fort tworzący początek niezrealizowanej linii fortów Zegrze-Wawer, mającej zamknąć wschodni odcinek ufortyfikowanego rejonu Warszawa-Modlin-Zegrze. Wzniesiony w pierwszych latach XXw. być może w oparciu o typowy projekt Wieliczki z 1897r.

Dąb. Fort łącznikowy fortyfikacji Modlina i Zegrze wznoszony w latach 1905-1910.

Zegrze. Niwielka twierdza przy przeprawie przez Bug, stanowiąca narożnik projektowanego rejonu ufortyfikowanego Warszawa-Modlin-Zegrze. Obszerne fort i mniejsze dzieła na prawym brzegu połączone wałami. Niewielki element obrony przyczółka na lewym brzegu. Wzniesiona prawdopodobnie po 1880 roku.

Serock. Przedmoście na prawym brzegu Narwi u ujścia Bugu wchodziło podobnie jak Zegrze w skład warszawsko-modlińskiego rejonu umocnionego. Fort - bateria realizowany od 1883 roku.

Pułtusk. Dwa forty broniące przeprawy przez Narew, na prawym brze-

gu /fort I okrągły/, odległe od miasta ok. 1,5 i 3 km, od siebie ok. 3 km. Wzniesione prawdopodobnie po 1880 roku.

Różan. Obrona przeprawy przez Narew, forty na prawym brzegu /I-IV/. Fort IV przy przeprawie, pozostałe 0,9-1,3 km od przeprawy, między pola podobne. Wzniesione prawdopodobnie po 1890 roku.

Ostrołęka. Fort na prawym brzegu Narwi strzegący dojścia do przeprawy, ziemny wzniesiony prawdopodobnie w latach osiemdziesiątych XIX wieku.

XIX-wieczne fortyfikacje stanowi odrębny z uwagi na swoją specyfikę, skalę oraz charakterystyczną /ceglaną i betonową/ architekturę, zespół kulturowy w krajobrazie dolin środkowej Wisły i Narwi. W odniesieniu do budownictwa militarnego okresów poprzedzających i późniejszych, zdecydowanie przerastają je powierzchnią i kubaturą dzieł inżynieryjnych i ziemnych. Stanowią szczytowe osiągnięcie rozwoju fortyfikacji bastionowej. Realizowane na terenie Królestwa Polskiego z inicjatywy zaborcy rosyjskiego /Modlin rozpoczęty przez Napoleona w okresie Księstwa Warszawskiego/, jednak w dużej części z funduszy Królestwa, przez polskich rzemieślników, wg projektów i pod nadzorem polskich inżynierów wojskowych. Są więc również dobrym świadectwem poziomu polskiej sztuki budowlanej i inżynierii wojskowej.

Fortyfikacje na terenie Królestwa Polskiego stanowiły główną część potężnego systemu umocnień wzniesionych na zachodnich rubieżach Imperium Rosyjskiego w XIX i pocz. XX wieku. Świadczy o tym fakt, że obszar 10% długości frontu zachodniego Rosji /od morza Białego do morza Czarnego/ nasycony był fortyfikacjami stanowiącymi 45% całego zaplecza inżynieryjnego frontu.

Czołowo linią Wisły broniły trzy twierdze: Warszawa, Modlin

przy przeprawie przez Bugo-Narwę i Dęblin przy przeprawie przez
Wisprz. Ufortyfikowano przeprawy na Bugu, Narwi i Biebrzy /Zeg-
rze, Serock, Piktusk, Różan, Ostrołęka, Łomża, Oświec/. Twierdza
Brześć zamykała płace 3° arme Królestwa od wschodu. Skasowano
przestarzałą twierdzę Zamość. Modlin wiążący obronę czołową z os-
łoną północnej flanki stał się kluczową twierdzą tego systemu,
związana, że Warszawa - duże i "buntownicze" miasto nie była zbyt
pewna.

Rozpatrując problematykę szczególnych wartości krajobrazowo-
kulturowych XIX wiecznych fortyfikacji w strefie wypoczynkowej
Warszawy należy przede wszystkim uwzględnić następujące aspekty:

- miejsce tych fortyfikacji we współczesnej przestrzeni obszarów
o funkcjach turystycznych i miejscowości turystyczno wypoczynko-
wych,
- położenie w stosunku do tras i szlaków turystycznych,
- stan zachowania obiektów,
- możliwości wykorzystania walorów krajobrazowo-kulturowych XIX
wiecznych fortyfikacji dla rozwoju i organizacji funkcji turys-
tycznych i wypoczynkowych.

Umiejscawiając fortyfikacje XIX wieczne w przestrzeni miast i
terenów pozamiejskich należy skonstatować, że charakteryzują się
one z reguły dużą skalą: powierzchnią terenu, kubatury umocnień
ziemnych i fos oraz rozmiarów budowli fortecznych. Dla przykładu
powierzchnie terenu /w obrysie zewnętrznym/fos/ wynoszą:

- cytadeli w Modlinie - ok. 280 ha
- Cytadeli Warszawskiej - ok. 32 ha
- typowego fortu - ok. 8 ha.

Wiedząc jednocześnie, że w twierdzy modlińskiej cytadela /rejon

obwiedziony ciągłymi wałami/ otoczona jest obiektami obrony bezpośredniej oraz pierścieniem 37 zewnętrznych fortów, a w twierdzy warszawskiej Cytadeli otacza 18 obiektów fortecznych - w pełni uwidacznia się skala przestrzenna tych fortyfikacji.

Omawiane obiekty posiadają cenne wartości kulturowe /często bardzo wysokie/: historyczne, architektoniczne, krajobrazowe, przyrodnicze - co podnosi ich atrakcyjność turystyczno-rekreacyjną. Wszystkie znajdują się w obszarze zainteresowania organów konserwatorskich a większość jest wpisana do Rejestru Zabytków MKiU. Twierdza Modlin uznawana jest za zabytek unikalny w skali europejskiej.

Stan zachowania fortyfikacji wynika z uwarunkowań historycznych /zniszczenia wojenne, rozbiórki/ miejsca lokalizacji poszczególnych obiektów na omawianym obszarze i sposobu ich wykorzystania. Ogólnie można stwierdzić, że obiekty fortyfikacyjne znajdują się na terenach o różnym stopniu zainwestowania i różnym przeznaczeniu, na terenach niezagospodarowanych i na silnie zurbanizowanych leśnych i rolnych.

Wszystkie tereny forteczne są własnością Skarbu Państwa, a gospodarzami są instytucje państwowe i spółdzielcze oraz wojsko /można oczekiwać, że wojsko będzie stopniowo je przekazywać władzom terenowym/. Wykorzystywane są w różnorodny sposób, w zależności od konkretnego użytkownika. W obrębie obiektów fortecznych znajdują się:

- zakłady przemysłowe i przetwórcze,
- magazyny i koszary,
- ogrody działkowe i rekreacyjne,
- parki, zieleńce osiedlowe, tereny zabaw dla dzieci,

- tereny leśne i uprawy rolne,
- tereny nieużytkowane,

Brak jakiegokolwiek całkowitych koncepcji wykorzystania potencjału kulturowego tkwiącego w fortyfikacjach oraz niedostateczna kontrola żywiołowej działalności każdego z użytkowników prowadzą do powstawania zagrożeń i dewastacji obiektów, niebezpiecznych zarówno dla samych obiektów fortecznych jak i środowiska kulturowego związanego z nimi. W tej sytuacji pilną potrzebą jest przeciwdziałanie tym negatywnym tendencjom niekorzystnym również z punktu widzenia ich roli i funkcji dla poszczególnych zespołów osadniczych i aglomeracji warszawskiej.

W oparciu o wnikliwą analizę potrzeb, możliwości finansowych władz terenowych oraz walorów poszczególnych dzieł fortyfikacyjnych, należy ustalić najbardziej racjonalny sposób ich użytkowania. Jako najbardziej celowe, wykorzystujące najcenniejsze wartości kulturowe i krajobrazowe fortyfikacji, wydaje się przeznaczenie dla nich funkcji ośrodków kulturalnych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych i turystycznych. Funkcje te mogą pełnić samodzielnie lub jako elementy większych struktur funkcjonalnych np. klinów nawietrzających miasto bądź systemów ekologicznych. Na bazie tych obiektów można opracować ciągi spacerowe /w miastach/ i turystyczne z elementami zabytkowymi, parkowymi, kulturalnymi, rekreacyjnymi.

Szczególnie wskazane byłoby to dla fortyfikacji Modlińskich z uwagi na ich szczególnie wysokie walory zabytkowe i krajobrazowe. Już w chwili obecnej w ramach działalności PTPK w Nowym Dworze istnieje grupa wyspecjalizowanych przewodników oprowadzających wycieczki po Twierdzy - pomimo ograniczeń wynikających z faktu użytkowania części Twierdzy przez wojsko.

4. Wybrane rejony turystyczno-wypoczynkowe i miejscowości strefy wypoczynkowej Warszawy

Zakres badań i analiza trzech etapów pracy związany jest z istniejącymi i planowanymi strukturami funkcjonalno-przestrzennymi zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego w strefie rekreacyjnej Warszawy. Analizami objęto tereny będące w zasięgu oddziaływania i o podstawowym znaczeniu w pełnieniu funkcji rekreacyjnej dla Warszawy i aglomeracji warszawskiej.

Problem badawczy i hipotezy pracy wymagały łączenia w toku badań kilku ujęć metodycznych. Niezbędne było uogólnienie doświadczeń wynikających z planowania jak również realizacji zagospodarowania obszarów turystycznych i związanych z nimi systemami osadnictwa. Naświetlenie tych dwóch problemów przy pomocy właściwych metod opisowych i empirycznych /obserwacje własne w terenie, inwentaryzacje, analiza dokumentów i materiałów planistycznych/ wykonano jako rozpoznanie warunków i perspektyw rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych na wybranych przykładach. Zakres przestrzenny badań przeprowadzono w skali: regionalnej /zasięg regionu funkcjonalnego Warszawy/ lokalnej /mikroregiony, obszary funkcjonalne, rejony turystyczno-wypoczynkowe, zespoły gmin i gminy/ i miejscowej - urbanistycznej /miasta i miejscowości o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych/. Wybrane do analiz obszary charakteryzują się odmiennością położenia w strefach oddalenia od centrum aglomeracji warszawskiej jak również zróżnicowaniem cech środowiska, walorów i atrakcyjnością dla wypoczynku możliwości rozwoju.

- Rejon turystyczno-wypoczynkowy Otwock - Sobienie Jeziory położony jest w strefie najbliższej Warszawy. Część jego terenów

jest w granicach administracyjnych miasta. Obszar rejonu ma strukturalne powiązanie przestrzenne z miejskimi terenami wypoczynku.

- Rejon turystyczno-wypoczynkowy Zegrze - Nowy Dwór leży w strefie bliskiej miasta /podmiejskiej/. Tereny rejonu w znacznym stopniu zainwestowane i intensywnie wykorzystywane w funkcji turystyki i wypoczynku cotygodniowego.
- Rejon turystyczno-wypoczynkowy Jezior Gostynińskich jest położony na granicy strefy dojazdów cotygodniowych do obszarów wypoczynkowych dla aglomeracji warszawskiej i Łodzi. Jest natomiast w strefie wypoczynkowej /podmiejskiej/ Płocka.

Przeprowadzone w pracy badania i analizy potwierdziły hipotezy generalne dotyczące wielokierunkowego rozwoju struktur funkcjonalno-przestrzennych zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego występującego na obszarze objętym opracowaniem. Rozwój wielorakich struktur przestrzennych w regionie i strefie aglomeracji warszawskiej stanowi dopełnienie i wzbogacenie typów struktur sieci osadniczej. Intensywność zagospodarowania, duże koncentracje w rejonach aglomeracji warszawskiej oraz dynamika procesów urbanizacji zmuszają do planowego sterowania rozwojem przestrzennym. Zmuszają one do planowej strukturalizacji obszaru, w tym zwłaszcza szczególnej dbałości o ochronę obszarów o wartościach i walorach środowiska przyrodniczego. Niezbędne jest również aktywna ochrona podstawowych wartości i walorów turystyczno-wypoczynkowych najbardziej zagrożonych zwłaszcza na terenach o dynamicznej urbanizacji i obszarach peryferyjnych miast. Przeprowadzone badania i analizy wykazały wyraźną współzależność rozwoju procesów urbanizacji i intensywności wykorzystywania obszarów na cele turystyki i wypoczynku. Obserwuje się wzajemne uzupełnianie się dynamiki procesów urbanizacji z rozwojem zagospodarowania turystyczno-wypoczynkowego. Badania wykazały, że gminy o rozwiniętych funkcjach turystyczno-wypoczynkowych są gminami zurbanizowanymi lub należą do urbanizujących się. Obszar Niziny Mazowieckiej, jak również całą strefę rekreacyjną Warszawy cechuje krótki okres wykorzystania terenów i obiektów turystyczno-wypoczynkowych. W rejonach i gminach gdzie dominują tylko funkcje turystyki i wypoczynku /na obszarach o dużych walorach/ obserwuje się systematyczne zmniejszanie liczby ludności. Gminy pełniące w znaczącym stopniu funkcje obsługi turystyki nie są w

stanie należyce rozwijać się gospodarczo. Sezonowość zatrudnienia odgrywa tu ważną rolę. W gminach nierozwiniętych gospodarczo niepełny jest zakres urządzeń usługowych w tym i obsługi turystyki. Aktywizacja pozarolniczej działalności gospodarczej ludności i zainwestowanie w urządzenia turystyki i wypoczynku pozwalałoby na pozyskanie zasobów siły roboczej dla obsługi rekreacji. Wprowadzane obecnie reformy systemowe, zmierzające w kierunku gospodarki rynkowej sprzyjać mogą realizacji korzystnych zmianom w zakresie rozwoju urządzeń obsługi turystyki i wypoczynku. Konieczne jest natomiast zastosowanie szeregu planowych regulacji /w tym przestrzeni/ dla ochrony terenów o podstawowym znaczeniu dla wypoczynku i turystyki. Przy planowaniu obszarów turystyczno-wypoczynkowych można aktywnie oddziaływać na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego poprzez różnicowanie programów zagospodarowania. Nakłady na realizację tych programów powinny być bilansowane z nakładami na rzecz ochrony środowiska. Istnieją ścisłe związki - możliwości realizacji intensywnych programów tylko w warunkach różnicowania zakresu ochrony strefy przyrodniczo-krajobrazowej. W bliskim sąsiedztwie obszarów zurbanizowanych, strefach przemiejских dużych miast istnieje możliwość lokalizacji najszerszych zakresów programów turystyczno-wypoczynkowych. Zakresy te powinny być ograniczane i redukowane przy strefach rezerwatowo-parkowych.

Przeprowadzone analizy wykazały na terenach objętych badaniami najprężniej rozwijającymi się obszarami są gminy zurbanizowane i urbanizujące się o intensywnym zagospodarowaniu turystycznym.

Przy planowaniu i zagospodarowaniu terenów o istotnym udziale funkcji turystyczno-wypoczynkowych zasadą winna być szczególna dbałość o estetykę krajobrazu oraz jego lokalne tradycje. Pomocne

w tym zakresie są studia historyczne ewolucji środowiska i przekształceń struktur przestrzennych zagospodarowania. Przeprowadzone badania retrospektywne wykazują małą skuteczność oddziaływania wykonanych i zatwierdzonych planów dla analizowanych terenów. Dotyczy to zarówno planowania i realizacji w skalach wielkoprzestrzennych jak i miejscowego planowania przestrzennego. W toku badań stwierdzono największe braki w dokumentacjach rejestrujących stany zagospodarowania przestrzennego. Dokumentacja wykonywana jest metodami tradycyjnymi i wręcz archaicznymi. Posługiwanie się dla celów planowania częstokroć nieaktualnymi podkładami mapowymi przy rejestracji bardzo zgeneralizowanej istniejącego zagospodarowania powoduje określone trudności fazy projektowania jak i realizacji planów. Dynamika przemian przestrzennych zwłaszcza w środowisku przyrodniczym wymaga stosowania innych technik rejestracji przestrzeni. Dotychczasowa praktyka planistyczna ogranicza się do rejestracji statycznego obrazu stanów zagospodarowania. Konieczne jest dokładniejsze i pełniejsze rejestrowanie stanów rzeczywistych oraz dynamiki przemian przestrzennych. Pomocnym może być powszechne i rutynowe wprowadzanie metod fotogrametrii planistycznej. Celowym wydaje się postulowanie rozwoju wiedzy z zakresu fotointerpretacji i teledetekcji oraz wykorzystanie jej dla oceny przemian środowiska oraz planowania obszarów turystyczno-wypoczynkowych. Percepcja i rejestracja aktualnej rzeczywistości zagospodarowania w tym i obszarów o podstawowym znaczeniu dla turystyki i wypoczynku wskazuje na niestabilność układów, nieciągłość zjawisk i procesów oraz niekiedy nieodwracalność przemian i zniszczeń. Obserwuje się, że niewielkie zmiany ilościowe wywołują istotne negatywne przemiany jakościowe. Szczególnie łatwo jest

to dostrzegalne w badaniach związanych ze środowiskiem przyrodniczym i ekologicznym. Zjawiska te wymagają zastosowania nowych metod badawczych i planistycznych preferując podejścia interdyscyplinarne. Przeprowadzone analizy potwierdzają konieczność ciągłej monitoringowej rejestracji przemian przestrzennych zachodzących na obszarach o najcenniejszych walorach środowiska w tym na terenach o podstawowym znaczeniu dla funkcji turystyki i wypoczynku. Analizowane zatwierdzone plany przestrzennego zagospodarowania w konfrontacji z rejestrowanymi późniejszymi stanami zagospodarowania okresu objętego planem potwierdzają powszechne przekonanie o małej skuteczności oddziaływania zatwierdzonych planów. Zarejestrowane w toku badań różne podejścia metodyczne w planach jak: wprowadzanie planów struktury, systemów ekologicznych czy określania ustaleń i warunków realizacji planów nie doprowadzają do założonych rezultatów. Mała efektywność a czasami wręcz nieskuteczność analizowanych planów przestrzennego zagospodarowania jest dowodem nie tylko na brak poszanowania dla prawa lokalnego ale świadczy również o niedoskonaleści warsztatu planistycznego, zapisów planów i stosowanych metod. Problem ten zaostrzył się zwłaszcza w ostatnim okresie gdy świadomość kryzysu występuje coraz powszechniej we wszystkich sferach życia. Niestabilność sytuacji i niepewność prognoz skłania do innego podejścia do problematyki planowania przestrzennego tradycyjnie ujmowanej jako wizja przemian w okresie realizacji etapowej perspektywie i kierunku. Wykonane badania w pracy a w szczególności ta część analiz, która dotyczyła konfrontacji i porównań planów etapowych i perspektywicznych z rzeczywistą realizacją zamierzeń potwierdzają konieczność zmian obecnej polityki opracowywania

planów. Postulatem wynikającym z przeprowadzonych analiz jest wprowadzenie metod, które doprowadziłyby do rejestracji wizji planów w postaci możliwych pozytywnych scenariuszy przyszłości w ujęciach dynamicznych przemian i w zapisach rysunku planów o charakterze regulacyjnym. Metoda scenariusza wydaje się tym bardziej słuszną wobec coraz powszechniejszej świadomości oraz partycypacji społecznej w procesie planowania przestrzennego. Skuteczności działań w zakresie realizacji planów przestrzennego zagospodarowania sprzyjać będzie rozpoczęty proces demokratyzacji - w tym wybory do władz lokalnych i samorządów terytorialnych. Obecna praktyka miejscowego planowania przestrzennego obszarów o funkcji turystyki i wypoczynku sprowadza się do sporządzania planów gmin. Problematyka funkcji rekreacji jest w zapisach rysunków podstawowych i materiałach planów niewystarczająca. Dostrzec to również można w materiałach i planach gmin w których funkcje turystyki i wypoczynku określane są jako wiodące. Wiąże się to zapewne z faktem, że najcenniejsze wartości środowiska i walory rekreacyjne występują zazwyczaj na obszarach peryferyjnych i traktowane są jako mniej istotne od innych funkcji - zwłaszcza produkcyjnych. Koniecznością wydaje się opracowanie specjalistycznych planów w granicach obszarów funkcjonalnych. Celowym byłoby wykonanie studiów planistycznych obszarów o walorach turystycznych w zasięgu regionalnym oraz zatwierdzania planów przestrzennego zagospodarowania w granicach rejonów turystyczno-wypoczynkowych. Problematyka funkcji turystyczno-wypoczynkowych w gminach gdzie funkcje turystyki są dominujące winna mieć zatwierdzony specjalistyczny rysunek planu z uwzględnieniem wszystkich powiązań funkcjonalno-przestrzennych.

Na badanym obszarze Niziny Mazowieckiej w strefie rekreacyjnej Warszawy znaczna część rejonów turystyczno-wypoczynkowych sfinalizowana jest na terenach przymiejskich. Rozmieszczenie tych terenów niejednokrotnie nie wynika z walorów i atrakcyjności, lecz z zapotrzebowania na tereny rekreacyjne. Powinno stać się regułą postępowanie związane z sanacją tych terenów oraz należyte i planowe przygotowanie na cele wypoczynku i turystyki. Koniecznością jest również rewaloryzacja zdewastowanych i zdegradowanych terenów wypoczynkowych. Powinno to następować w różnych skalach i szczeblach przestrzennego odniesienia oraz ciągłej weryfikacji podstawowych celów polityki przestrzennego zagospodarowania przy stałym nadzorze samorządów lokalnych.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

S P I S R Y S U N K ò W

- Rys. 1 TURYSTYCZNY OBSZAR MAZOWSZA - Rejony turystyczno wypoczynkowe
skala 1 : 300 000
- Rys. 2 TURYSTYCZNY OBSZAR MAZOWSZA - Tereny miast i gmin objęte opracowaniem szczegółowym
skala 1 : 300 000
- Rys. 3 TURYSTYCZNY OBSZAR MAZOWSZA - Tereny miast i gmin objęte opracowaniem szczegółowym
skala 1 : 750 000
- Rys. 4 Stan istniejący zagospodarowania przestrzennego terenów nadwiślańskich u ujścia rzeki Świder
skala 1 : 50 000
- Rys. 5 Tereny Warszawskiego Zespołu Wypoczynku Nadwodnego "Świder BIS" - powiązania przestrzenne
skala 1 : 50 000
- Rys. 6 Koncepcja WZWN "Świder BIS" - projekt Pracownia "Wisła" Biuro Planowania Rozwoju Warszawy wykonany pod kierunkiem arch. S. Putowskiego
a/ schemat układu funkcjonalno przestrzennego
b/ kształtowanie i ochrona środowiska
c/ nasilenie użytkowania w sezonie letnim
d/ obsługa komunikacyjna
rys. w skali 1 : 10 000
- Rys. 7 Józefów - część WZWN "Świder BIS" - analiza terenów rolnych i leśnych - stan istniejący
skala 1 : 5000
- Rys. 8 Józefów - część WZWN "Świder BIS" - stan istniejący
skala 1 : 5000
- Rys. 9 Józefów - plan ogólny zagospodarowania przestrzennego /aktualizacja/ z roku 1989
skala 1 : 5000

- Rys. 10 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa
płockiego. Przestrzenna koncepcja kształtowania środowiska.
skala 1 : 300 000
- Rys. 11 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa płockie-
go. System koncentracji usług
skala 1 : 300 000
- Rys. 12 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa płoc-
kiego. Zasady realizacji planu
skala 1 : 300 000
- Rys. 13 Rejon Jezior Gostynińskich
skala 1 : 300 000
- Rys. 14 Rejon Jezior Gostynińskich. Użytkowanie i waloryzacja
terenów
skala 1 : 25 000
- Rys. 15 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gostynińsko-Włoc-
ławskiego Parku Krajobrazowego. Zasady obsługi rekreacji
na tle sieci osadniczej
skala 1 : 100 000
- Rys. 16 Gmina Łąck. Inwentaryzacja
skala 1 : 10 000
- Rys. 16a Miejscowość Łąck - Stan istniejący
skala 1 : 2000
- Rys. 17 Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Łąck
skala 1 : 10 000
- Rys. 17a Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego wsi Łąck
skala 1 : 2000
- Rys. 18 Projekt zagospodarowania przestrzennego zespołu ośrodków
turystyczno-wypoczynkowych na Jeziorami Górkim i Cie-
chomickim
skala 1 : 5000

Rys. 19 Projekt zagospodarowania przestrzennego wsi letniskowej Kolonia Grabina oraz ośrodka turystyczno-wypoczynkowego nad jeziorami Górskim i Ciechomickim

Tereny wypoczynku w planach ogólnych Warszawy z lat 1945 - 85

Rys. 20 Plan kierunkowy z 1948r.

Rys. 21 Plan kierunkowy z 1949r.

Rys. 22 Plan perspektywiczny z 1961r.

Rys. 23 Plan z 1969 na 1985r.

Rys. 24 Plan perspektywiczny z 1979r.

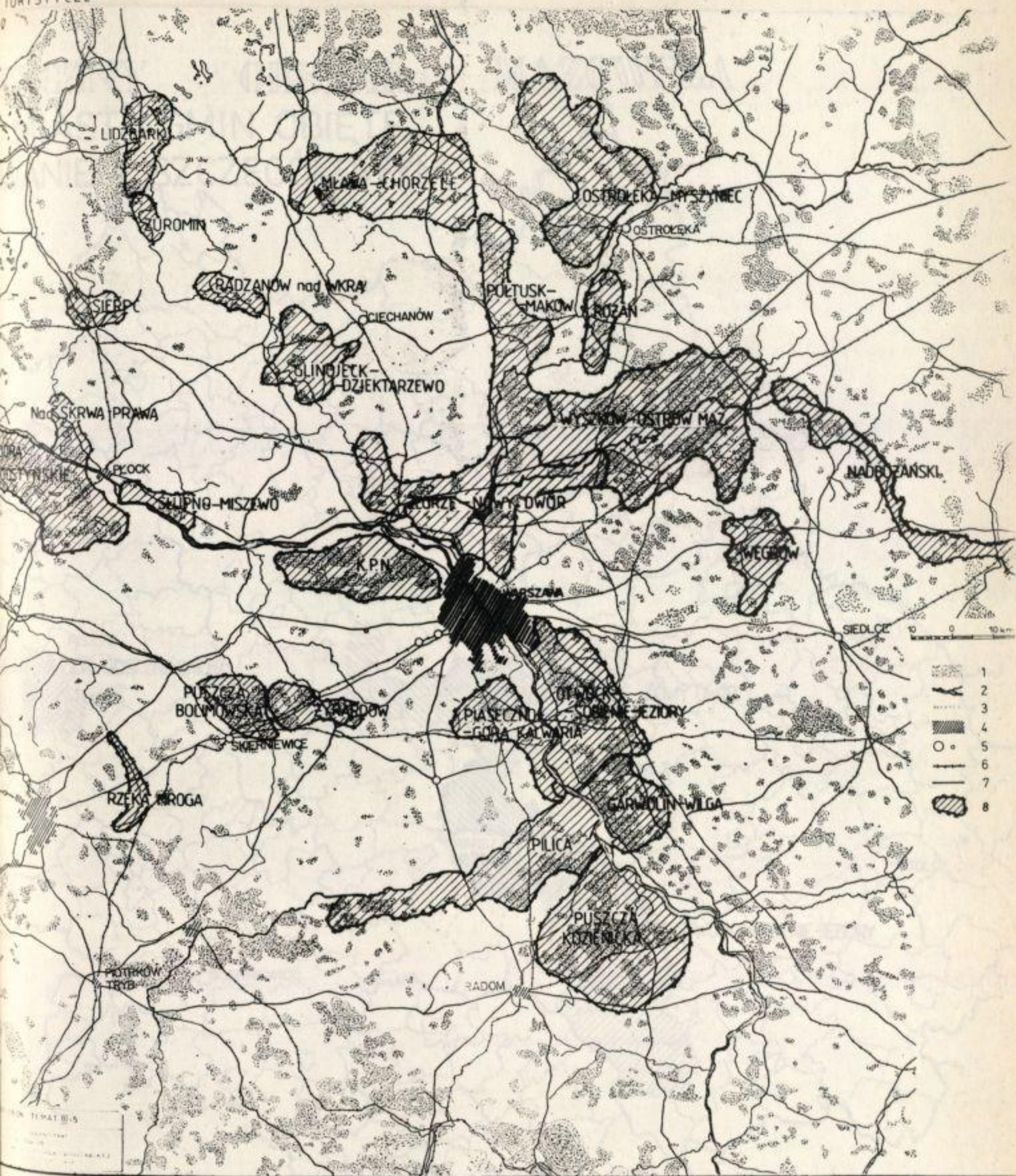
Rys. 25 Województwo Stożeczne Warszawskie
Plan zagospodarowania przestrzennego, zasady gospodarowania zasobami przyrody i ochrony środowiska. Opracowanie Biura Planowania Rozwoju Warszawy
skala 1 : 50 000

Rys. 26 Warszawa
Diagnoza stanu środowiska - uwarunkowania, opracowanie BPRW
skala 1 : 25 000

Rys. 27 Warszawa
Zasady ochrony i kształtowania środowiska, opracowanie BPRW
skala 1 : 25 000

Rys. 28 Fortyfikacje XIX i pocz. XX wieku w obszarze rejonów wypoczynkowych Warszawy - stan istniejący.

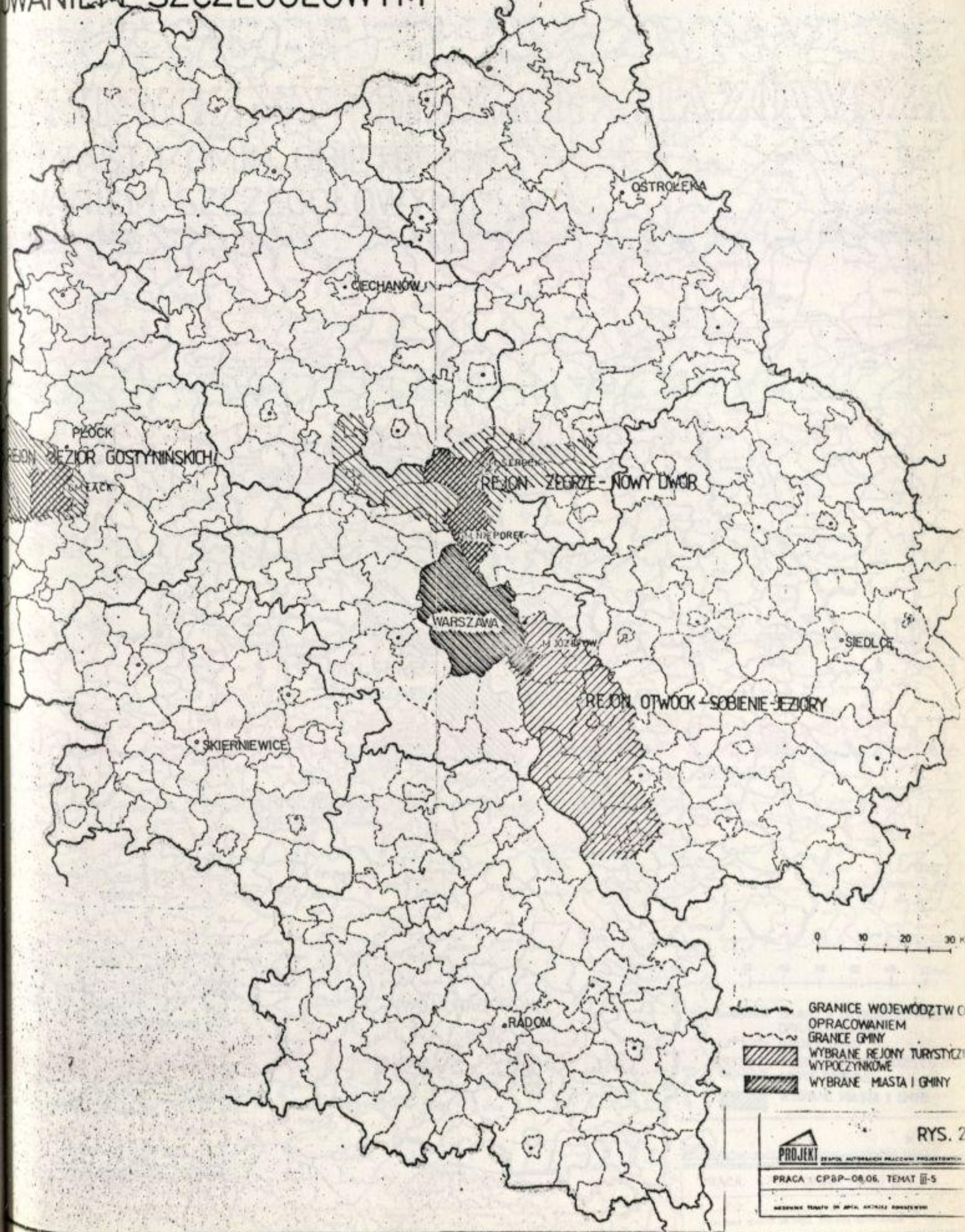
YSTYCZNY **OBSZAR** **MAZOWSZA** TURYSTYCZNE

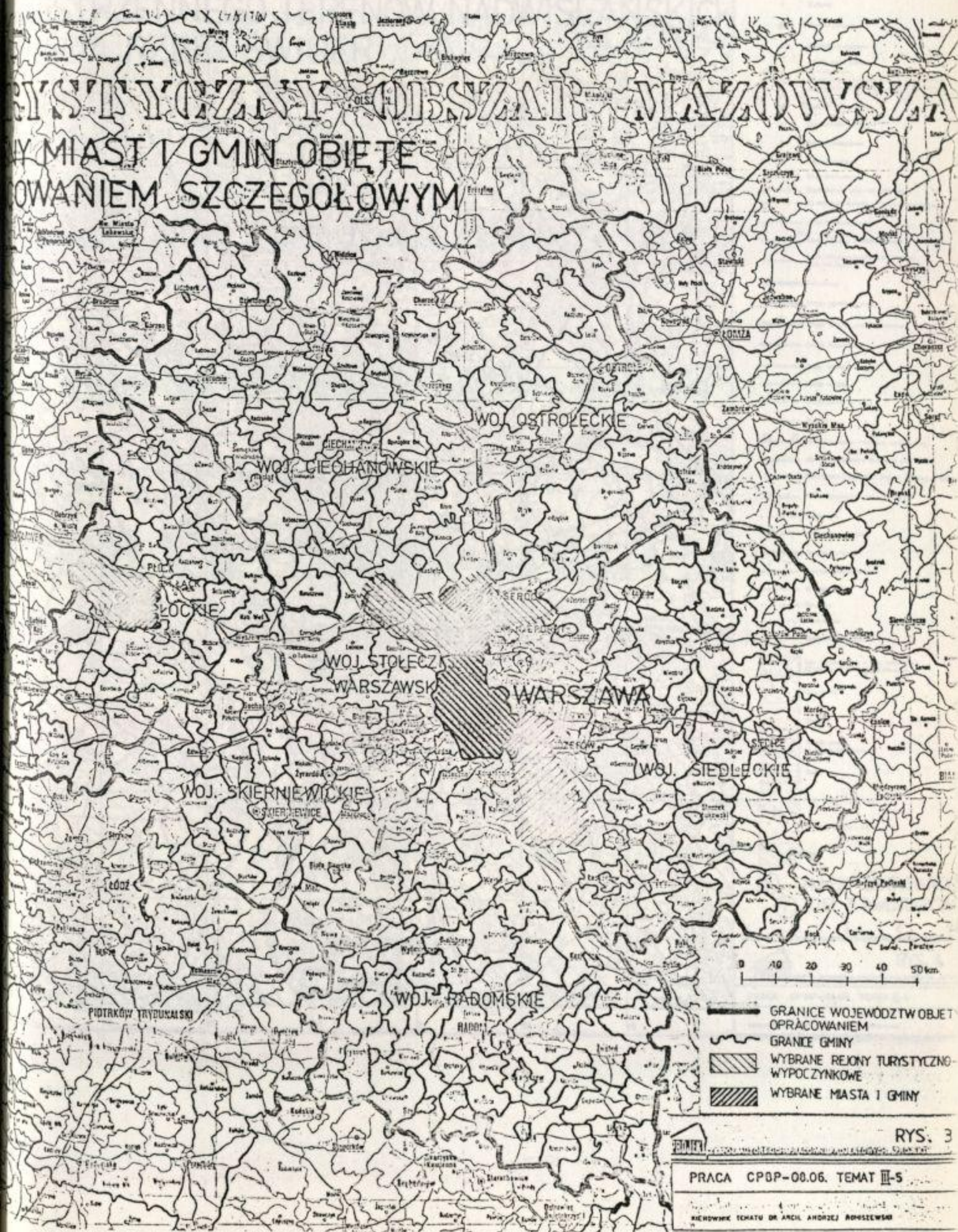

RYS. 1

STYCZNY OBSZAR MAZOWSZA

Y MIAST I GMIN OBIĘTE OWANIEM SZCZEGÓŁOWYM

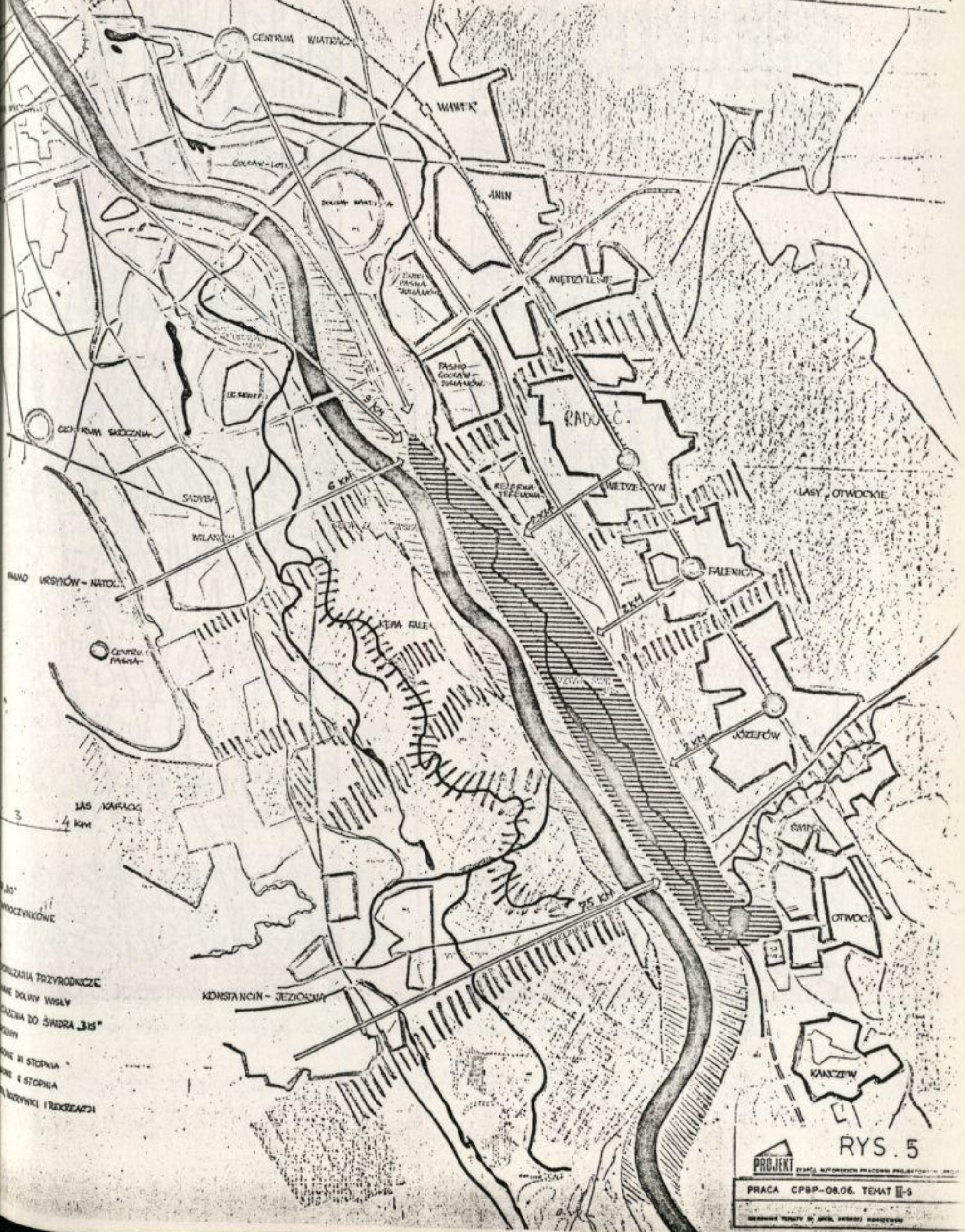
STAN ISTNIEJĄCY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO TERENÓW NADWISŁAŃSKICH WJŚCIA RZEKI ŚWIDER

- Punkt osiedli osiedlowy
- Punkt osiedli mieszkaniowego
- Punkt gospodarczy
- Budynek
- Zespół zabudowy
- Północna granica
- Zakład przemysłowy
 - a) z kominami
 - b) nie posiadający wież wiatrowych - z kominami
 - c) nie posiadający wież wiatrowych - bez kominów
- Kładź
- Liniowe urządzenia
- Stacja benzynowa
- Transformator
- Linia telefoniczna
- Reparaturny przewód elektryczny
- a) kablowy naprężony b) wysięgnik naprężony
- Linia kolejowa, stacja
- Linia kolejowa elektryfikowana
- Linia kolejowa wąskotorowa, stacja
- Linia kolejowa
- Autostrada
- Droga asfaltowa
- Droga główna, szlak międzynarodowy
- Droga drugorzędowa
- Droga lokalna
- Droga wojewódzka
- Droga polna lub lokalna
- Ścieżka
- a) b) Wskazywanie i liczby numerów drogi
- Mur lub ogrodzenie metalowe przy drodze
- Ogródzenie z kamienia, granic metalowych lub...
- Półka, strumień, rzeka, rzeka, kanał
- Rzeki
- Wal osłonowy, groble
- Granice polowe
- Granice województwa
- Granice państwa
- Pas leśny
- Drogi drzew
- Złoty, pas leśny
- Las województwa z liniami oddzielenia
 - a) iglasty b) liściasty c) mieszany
- Las leśny
- Złoty
- Kładź drewniana
 - a) iglasty b) liściasty
- Ścieżka
- Lata wodna i podwodna
- Złoty, brzozy i ulistnia
- Rzeki

4 NUMERY IDENTYFIKACYJNE
7 ZDJĘCIA Z INWENTARYZACJI

TERENY WARSZAWSKIEGO ZESPOŁU WYPOCZYNKU PODWODNEGO „ŚWIDER-BIS”

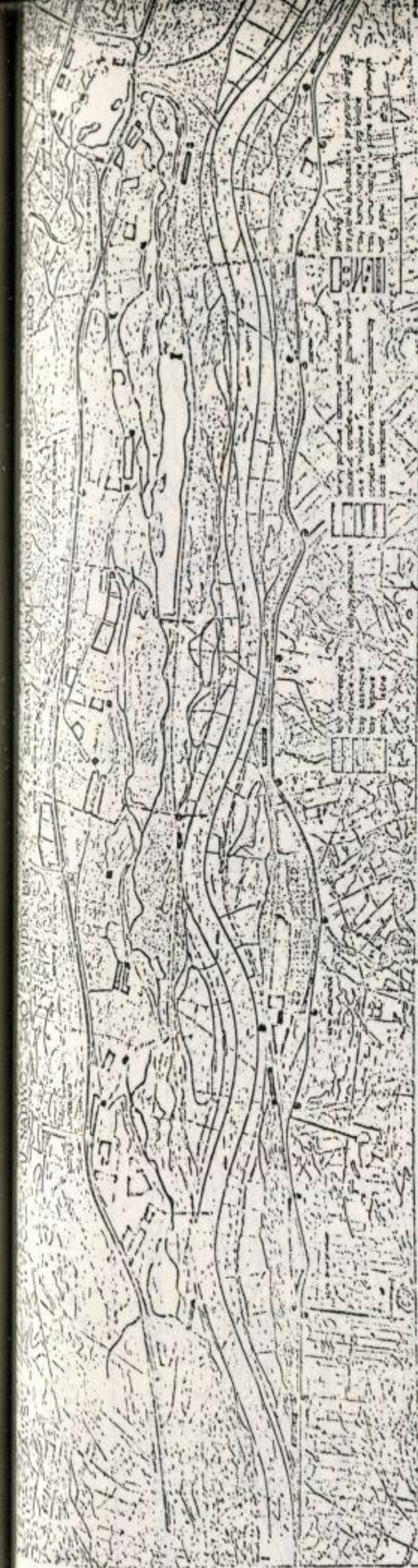

RYS. 5

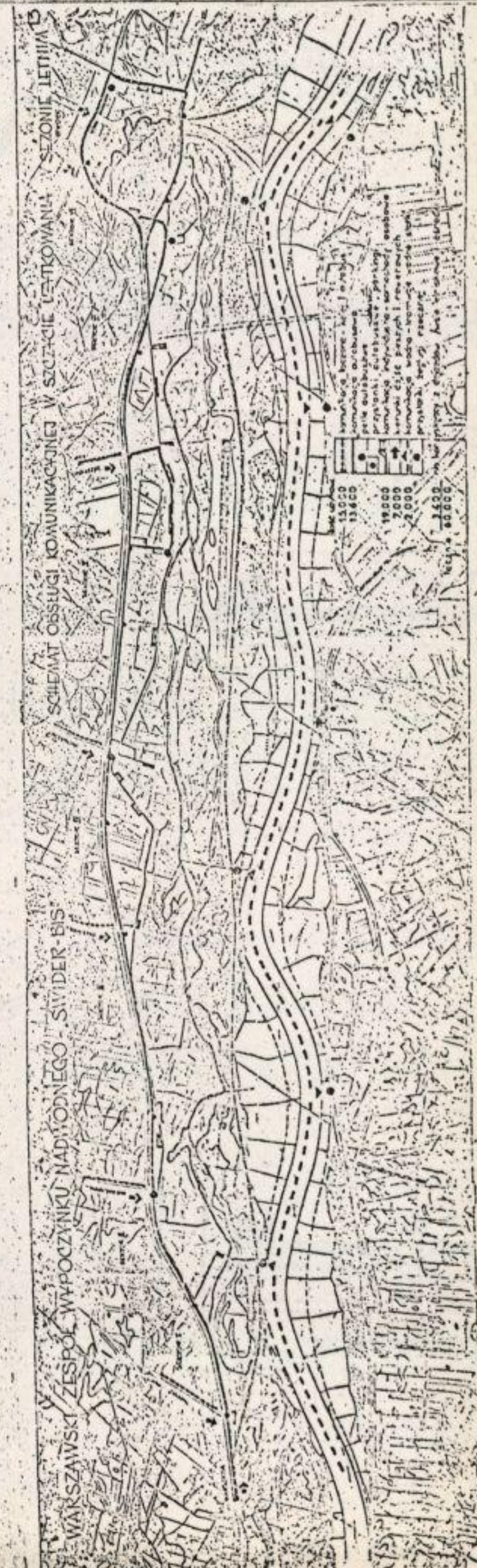
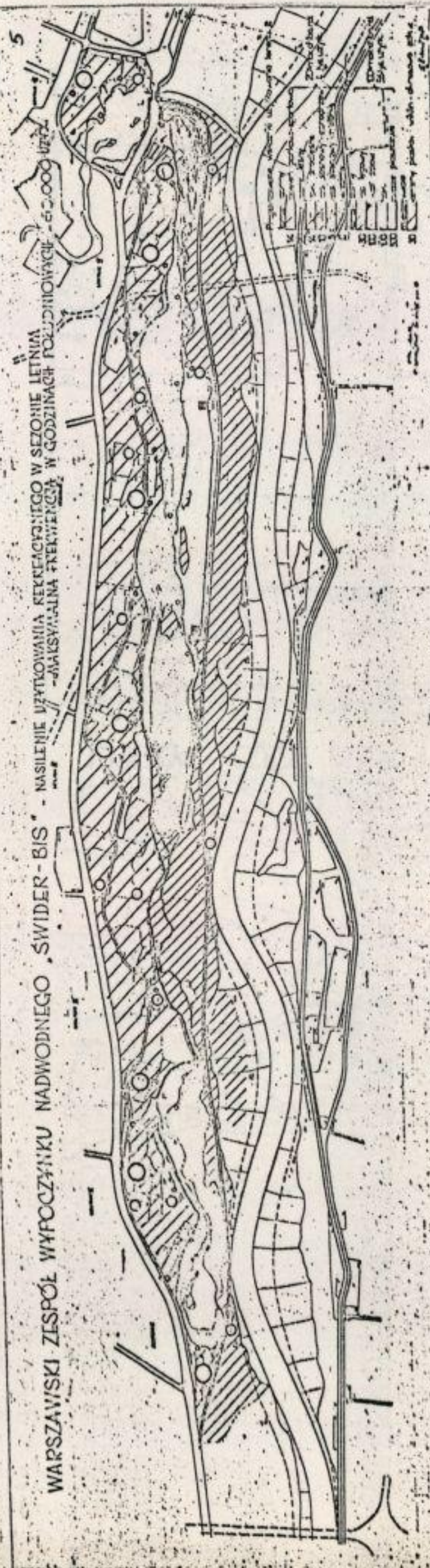
PROJEKT

PRACA CPBP-08.06. TEMAT II-5

WYKONANIE PRACOWNI PROJEKTOWYCH

KONCEPCJA WZWN „ŚWIDER-BIS”

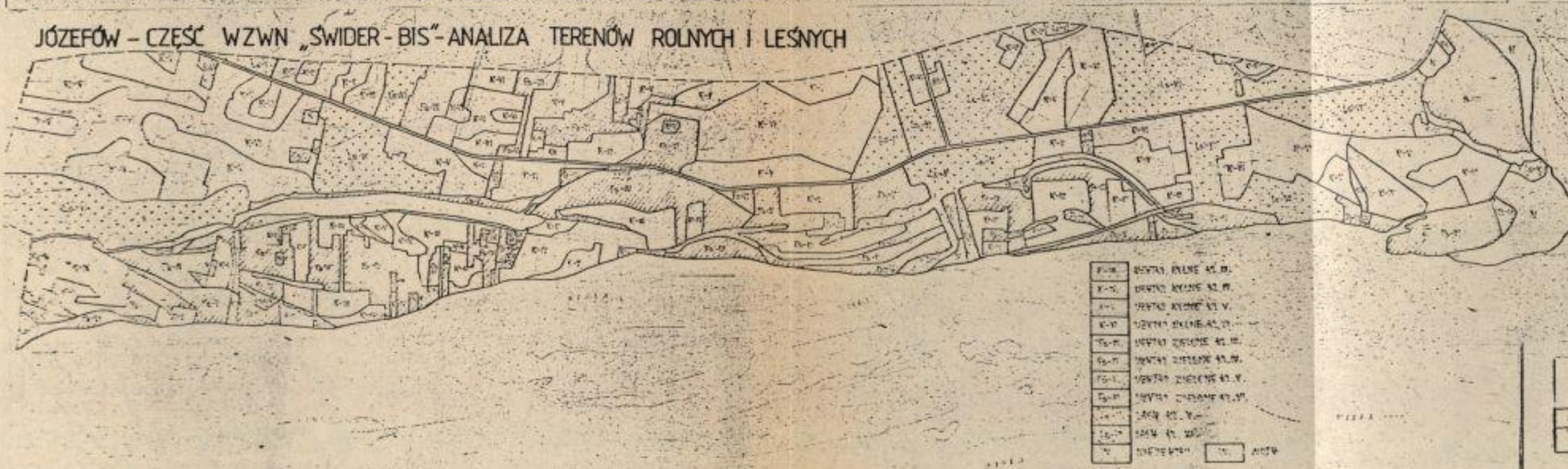
JÓZEFÓW - CZĘŚĆ WZWN "ŚWIDER-BIS" - ANALIZA TERENÓW ROLNYCH I LEŚNYCH

RYS. 7

PRACA CRRP-0406 1004 15

JÓZEFÓW - CZĘŚĆ WZWN "ŚWIDER-BIS" - ANALIZA TERENÓW ROLNYCH I LEŚNYCH

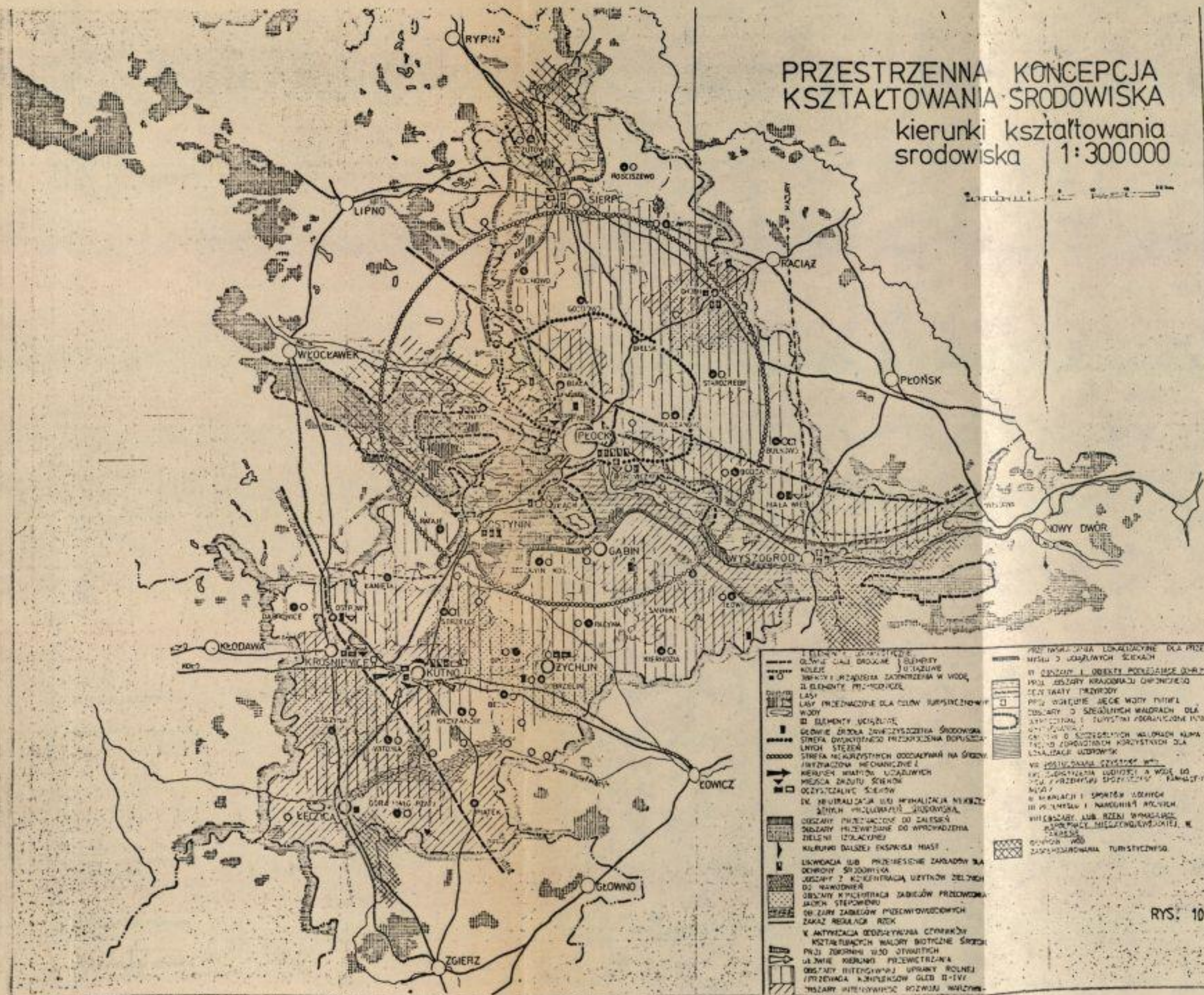

RYS. 8

PRACA CRRP-0406 1004 15

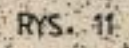
kierunki kształtowania
 środowiska | 1:300 000

SECTION 11-12 PERMITS

RYS. 10

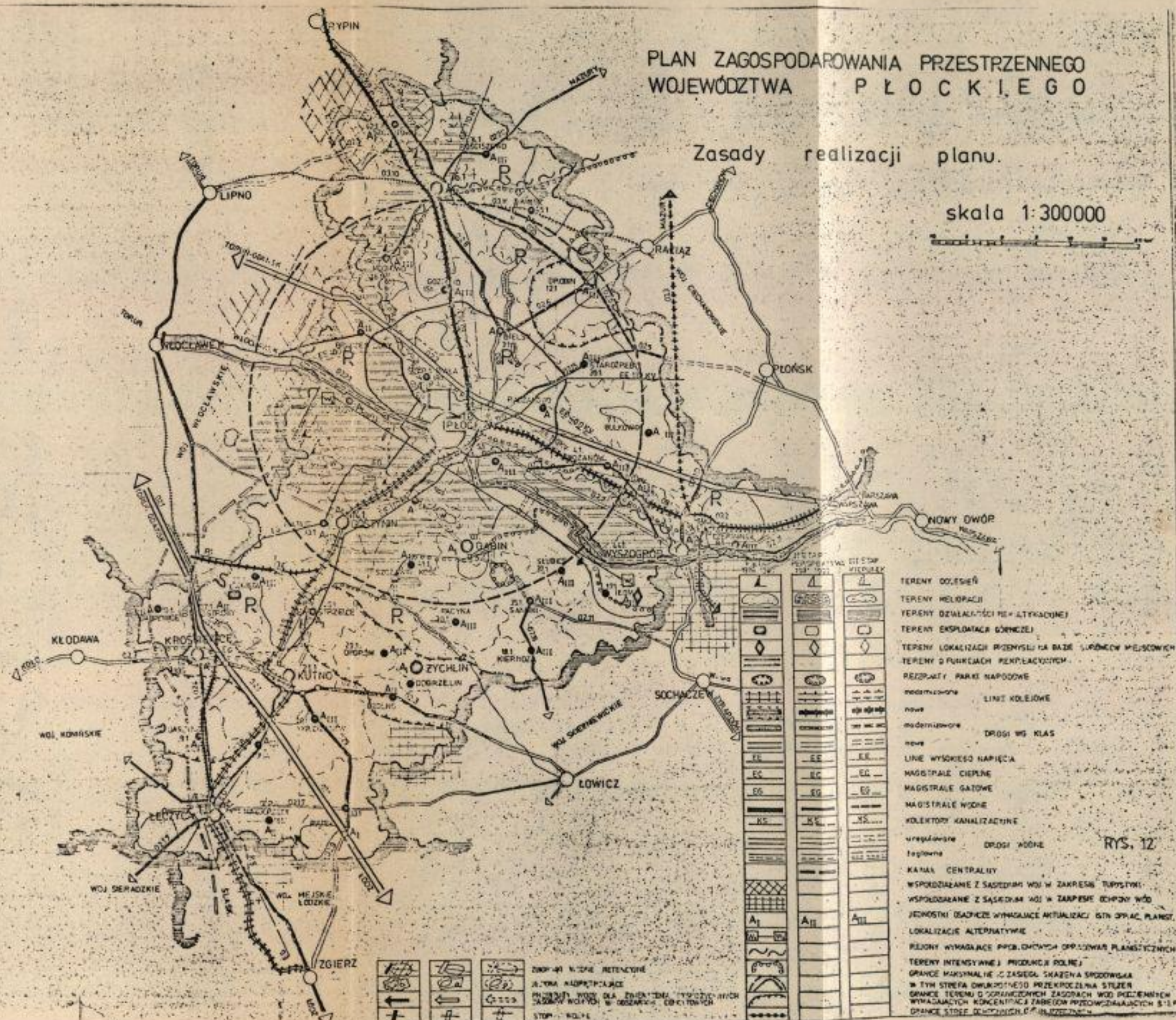
 CIECHANÓW 1: 300000

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA P Ł O C K I E G O

Zasady realizacji planu.

skala 1:300000

RYS. 12

EFÓW OGÓLNY ZAGOSPODAROWANIE I PRZESTRZENNEGO REALIZACJA SKALA 1:50000

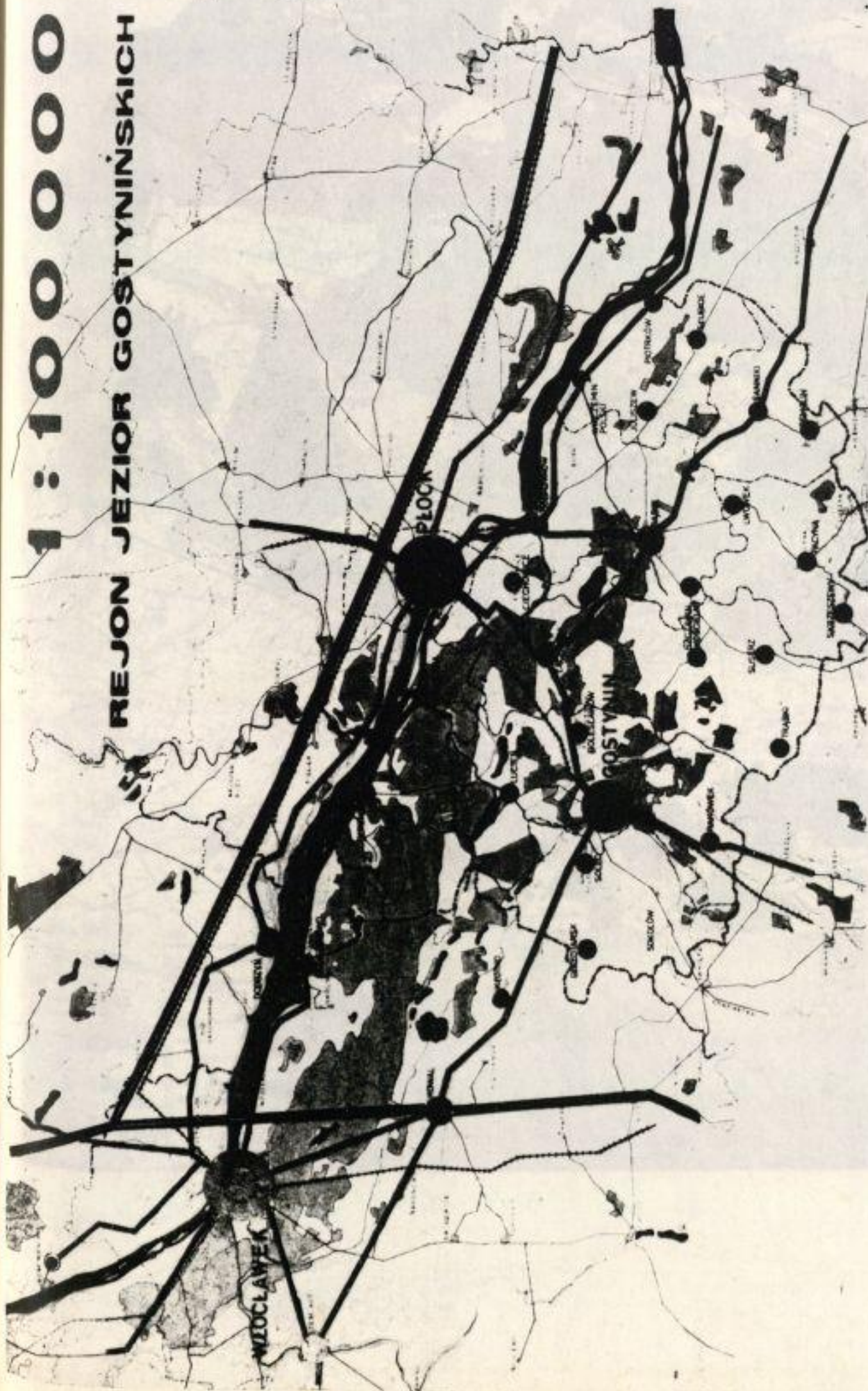
RYS. 9

PRACA CENP-04.04.1944

1 : 100 000

REJON JEZIOR GOSTYŃSKICH

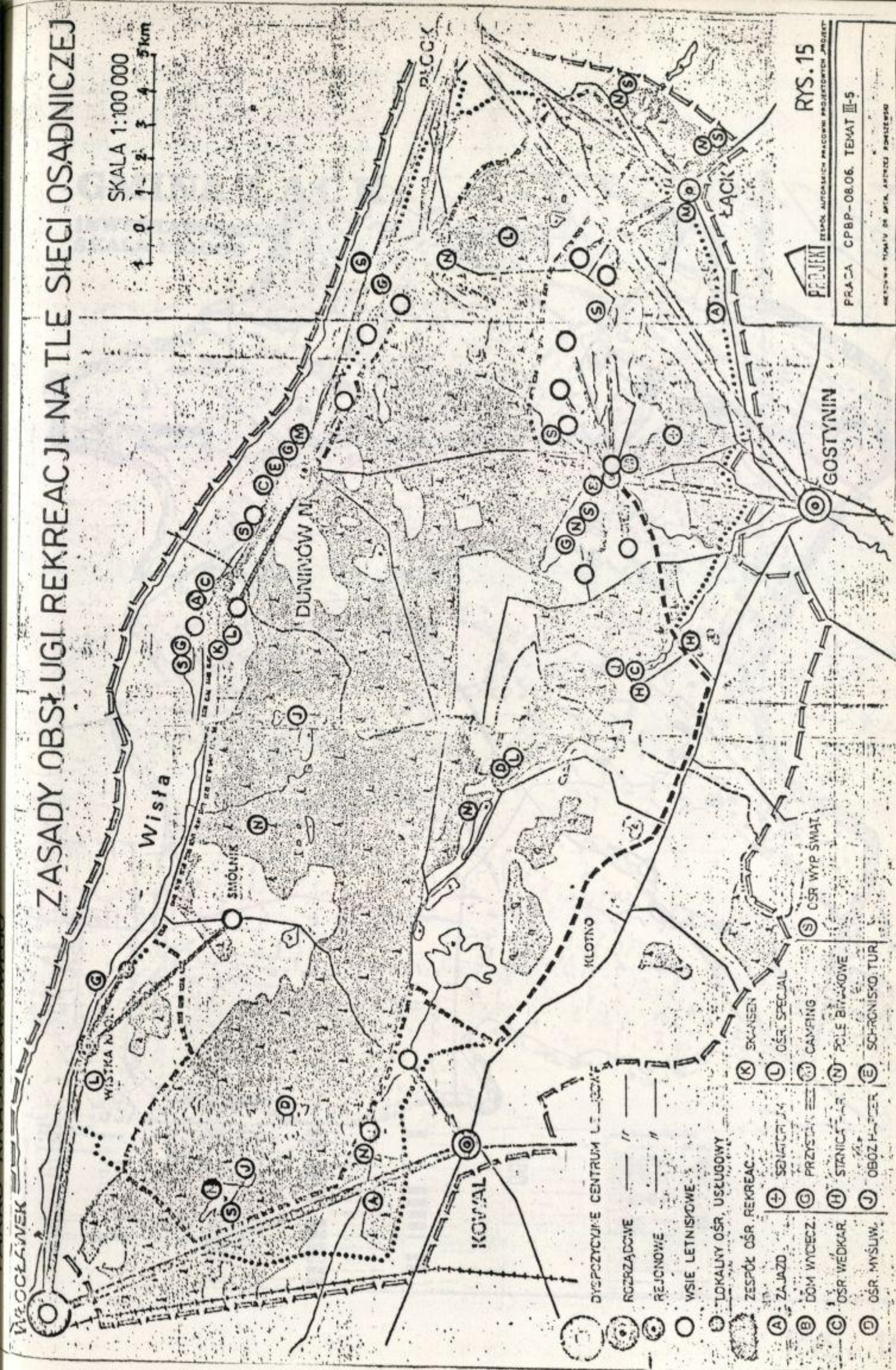
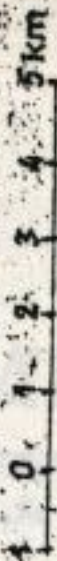
- KOMUNIKACJA
- -
 -
- ADMINISTRACJA
- -
 -
 -
- SIEĆ OSADNICZA
- MIASTA PONAD 100 000 MIESZKAŃCÓW
 - MIASTA PONAD 20 000 MIESZKAŃCÓW
 - MIASTA PONAD 5 000 MIESZKAŃCÓW
 - WIEŚ

RYS. 13

ZASADY OBSŁUGI REKREACJI NA TLE SIECI OSADNICZEJ

SKALA 1:100 000

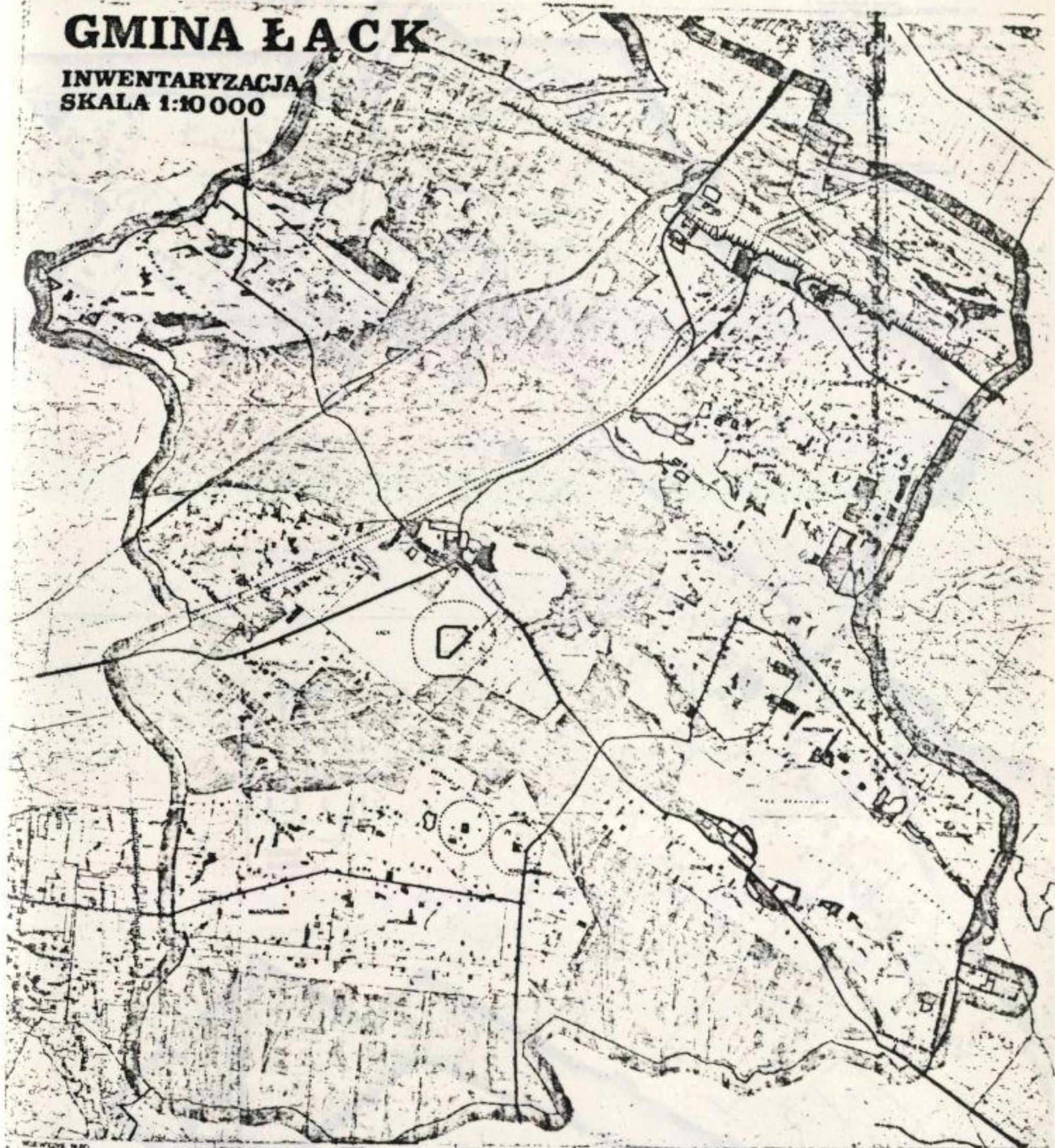
- DISPOZYCYJNE CENTRUM LEŻOKA
- ROZSZERZACZ
- REJONOWE
- WSIE LETNISKOWE
- LOKALNY OŚR. USŁUGOWY
- ZESPÓŁ OŚR. REKREAC.

- A ZAJAZD
- B DOM WIECZ.
- C OŚR. WĘDKAR.
- D OŚR. MYŚLIW.
- E OBOZ HAJTER
- F STANICA
- G PRZYSTAN
- H OŚR. SPECJAL.
- I SKANSEN
- J OŚR. MYŚLIW.
- K OŚR. SPECJAL.
- L CAMPING
- M OŚR. SPECJAL.
- N POLA BIAKOWE
- O OŚR. SPECJAL.
- P OŚR. SPECJAL.
- Q OŚR. SPECJAL.
- R OŚR. SPECJAL.
- S OŚR. SPECJAL.

RYS.15

PRACOWNIA PROJEKTOWA
PRACA CPBP-08.06. TEMAT III-5
MERYTORE TYTUŁU DR. ARTYSTY ARCHITEKTA

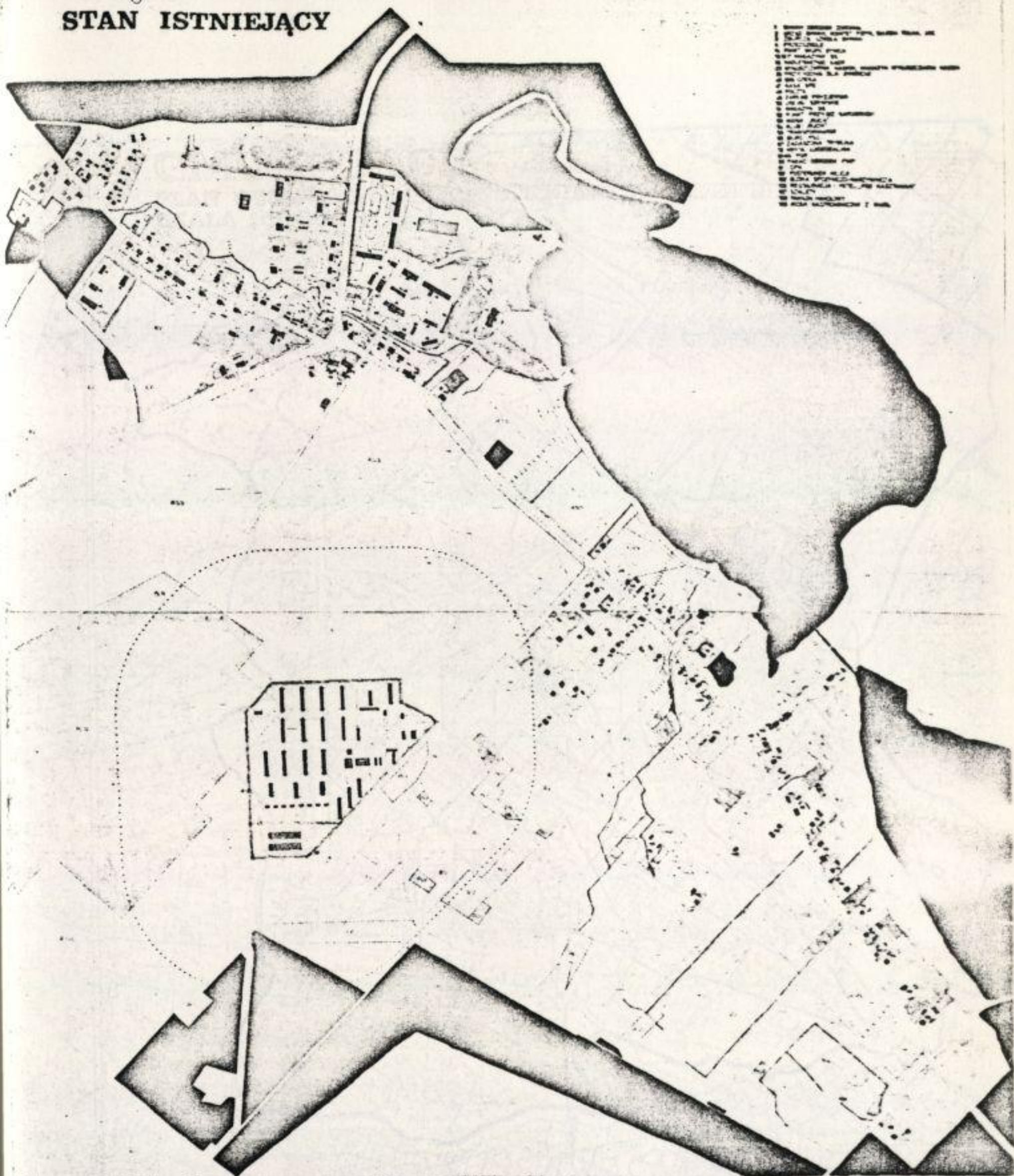
INWENTARYZACJA
SKALA 1:10 000

ŁĄCK

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

STAN ISTNIEJĄCY

- 1. Budynek pałacowy
- 2. Budynek dworski
- 3. Budynek kościelny
- 4. Budynek pałacowy
- 5. Budynek dworski
- 6. Budynek kościelny
- 7. Budynek pałacowy
- 8. Budynek dworski
- 9. Budynek kościelny
- 10. Budynek pałacowy
- 11. Budynek dworski
- 12. Budynek kościelny
- 13. Budynek pałacowy
- 14. Budynek dworski
- 15. Budynek kościelny
- 16. Budynek pałacowy
- 17. Budynek dworski
- 18. Budynek kościelny
- 19. Budynek pałacowy
- 20. Budynek dworski
- 21. Budynek kościelny
- 22. Budynek pałacowy
- 23. Budynek dworski
- 24. Budynek kościelny
- 25. Budynek pałacowy
- 26. Budynek dworski
- 27. Budynek kościelny
- 28. Budynek pałacowy
- 29. Budynek dworski
- 30. Budynek kościelny
- 31. Budynek pałacowy
- 32. Budynek dworski
- 33. Budynek kościelny
- 34. Budynek pałacowy
- 35. Budynek dworski
- 36. Budynek kościelny
- 37. Budynek pałacowy
- 38. Budynek dworski
- 39. Budynek kościelny
- 40. Budynek pałacowy
- 41. Budynek dworski
- 42. Budynek kościelny
- 43. Budynek pałacowy
- 44. Budynek dworski
- 45. Budynek kościelny
- 46. Budynek pałacowy
- 47. Budynek dworski
- 48. Budynek kościelny
- 49. Budynek pałacowy
- 50. Budynek dworski
- 51. Budynek kościelny
- 52. Budynek pałacowy
- 53. Budynek dworski
- 54. Budynek kościelny
- 55. Budynek pałacowy
- 56. Budynek dworski
- 57. Budynek kościelny
- 58. Budynek pałacowy
- 59. Budynek dworski
- 60. Budynek kościelny
- 61. Budynek pałacowy
- 62. Budynek dworski
- 63. Budynek kościelny
- 64. Budynek pałacowy
- 65. Budynek dworski
- 66. Budynek kościelny
- 67. Budynek pałacowy
- 68. Budynek dworski
- 69. Budynek kościelny
- 70. Budynek pałacowy
- 71. Budynek dworski
- 72. Budynek kościelny
- 73. Budynek pałacowy
- 74. Budynek dworski
- 75. Budynek kościelny
- 76. Budynek pałacowy
- 77. Budynek dworski
- 78. Budynek kościelny
- 79. Budynek pałacowy
- 80. Budynek dworski
- 81. Budynek kościelny
- 82. Budynek pałacowy
- 83. Budynek dworski
- 84. Budynek kościelny
- 85. Budynek pałacowy
- 86. Budynek dworski
- 87. Budynek kościelny
- 88. Budynek pałacowy
- 89. Budynek dworski
- 90. Budynek kościelny
- 91. Budynek pałacowy
- 92. Budynek dworski
- 93. Budynek kościelny
- 94. Budynek pałacowy
- 95. Budynek dworski
- 96. Budynek kościelny
- 97. Budynek pałacowy
- 98. Budynek dworski
- 99. Budynek kościelny
- 100. Budynek pałacowy

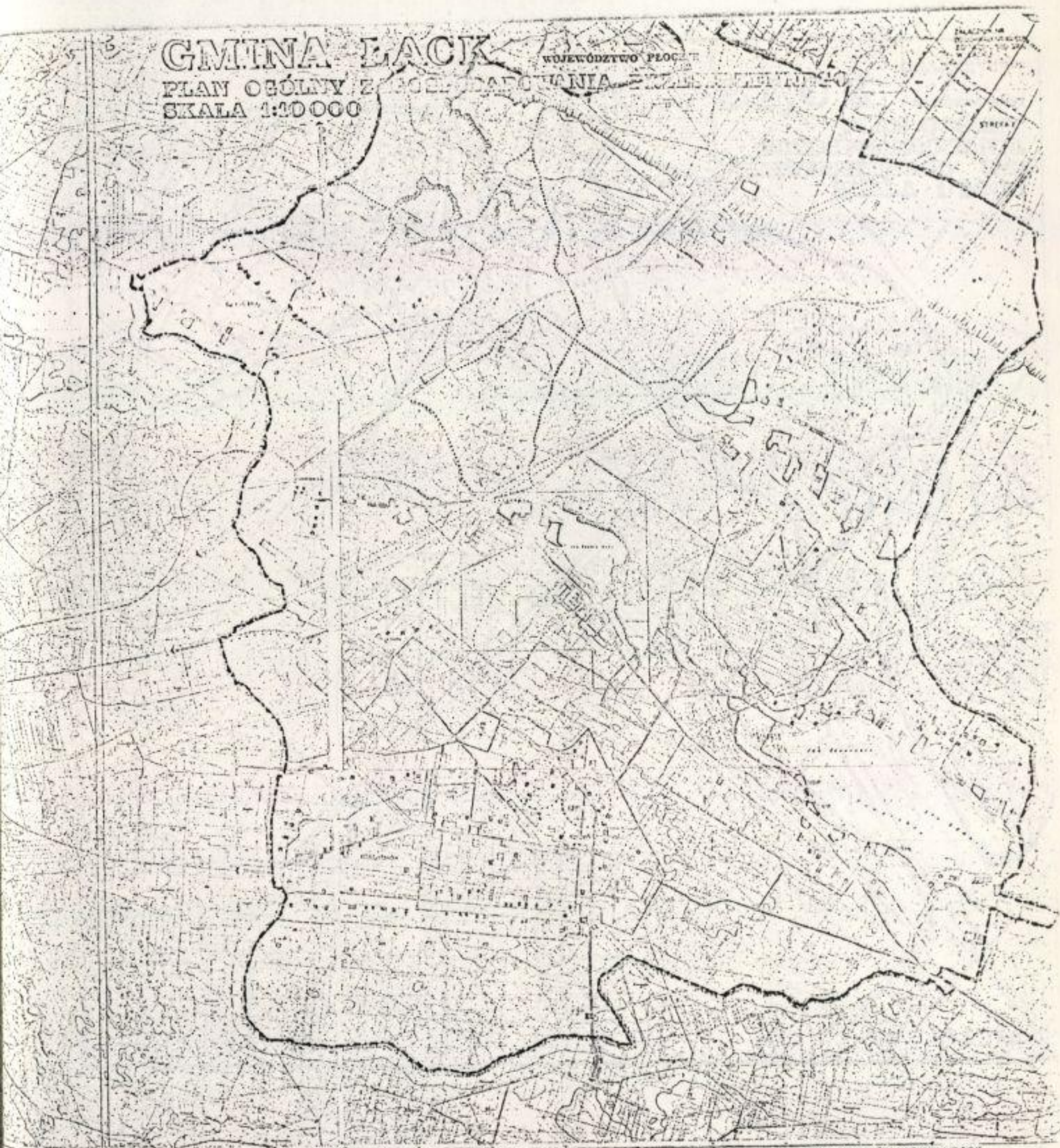
WYKONANO BURD
PLANOWANIE PRZESTRZENNEGO
PRZEDSIĘWZIĘCIA

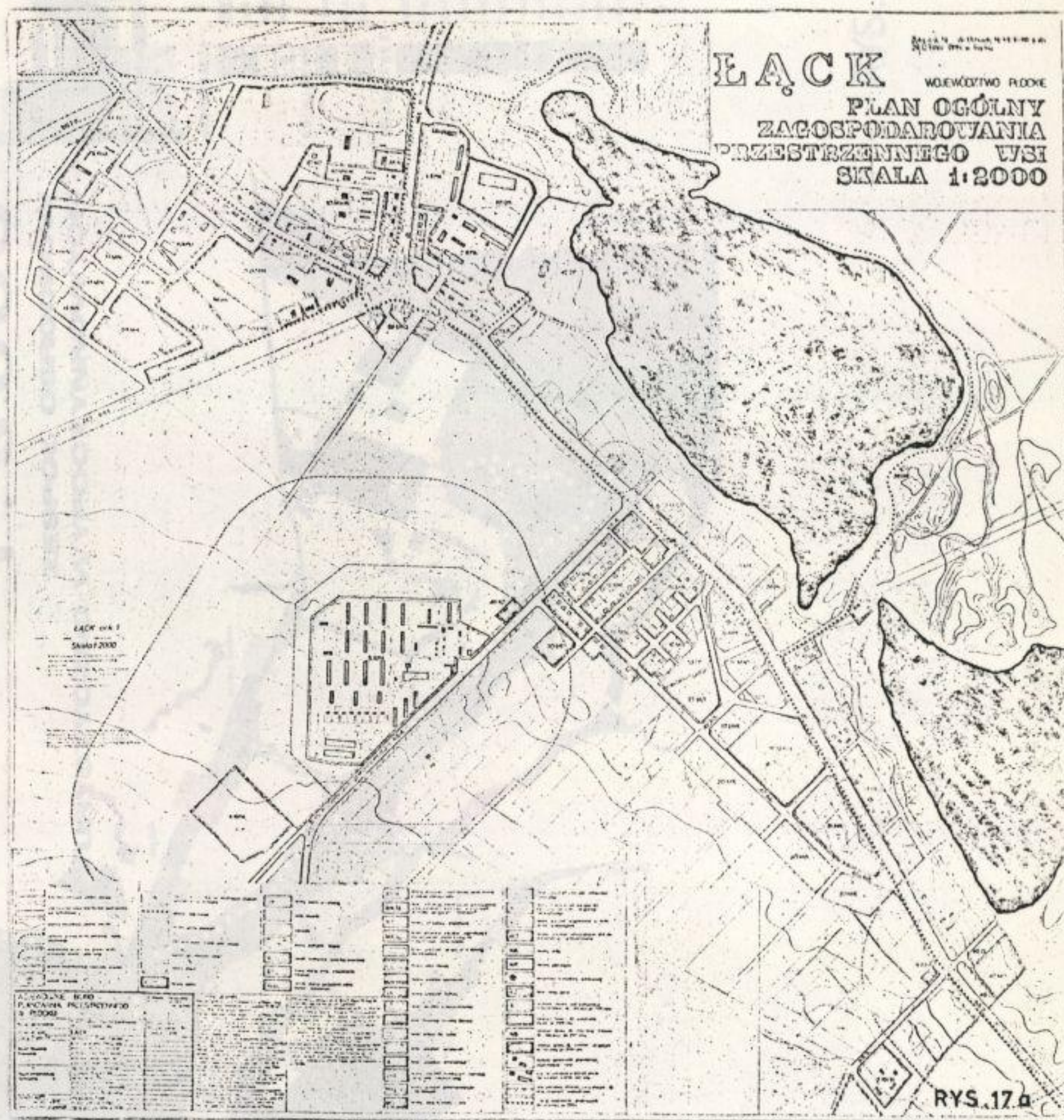
GMINA ŁACK

PLAN OGÓLNY Z PODZIAŁEM NA DZIAŁY
SKALA 1:10 000

WOJEWÓDZTWO PŁOCK

LEGENDA			
Linie graniczne Linia granicy państwa Linia granicy województwa Linia granicy powiatu Linia granicy gminy Linia granicy działu	Wody Rzeki Strumienie Łącznice Stawy Wody gruntowe	Las Las państwowy Las państwowy - ogólny Las państwowy - leśnictwo Las państwowy - ogólny - leśnictwo Las państwowy - ogólny - leśnictwo - ogólny	Wzrost osadników wyodrębnionych Wzrost osadników wyodrębnionych - ogólny Wzrost osadników wyodrębnionych - ogólny - leśnictwo Wzrost osadników wyodrębnionych - ogólny - leśnictwo - ogólny

1 : 5 0 0 0

ZESPÓŁ OŚRODKÓW TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWYCH

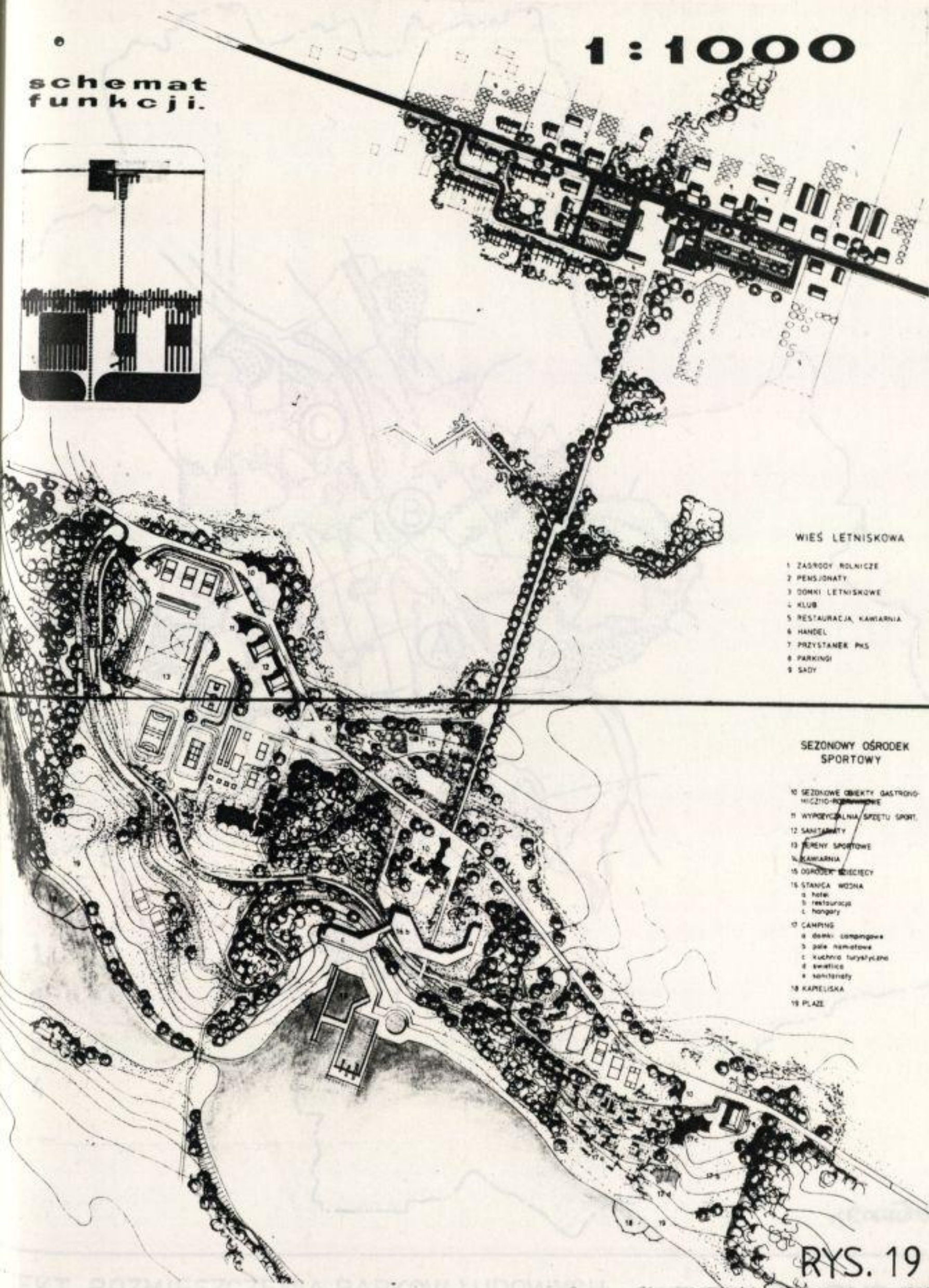
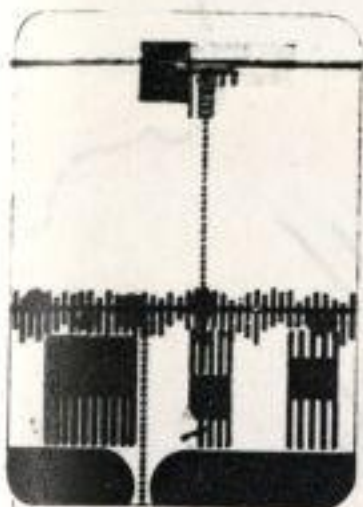

RYS. 18

RYS. 19

1:1000

schemat
funkcji.

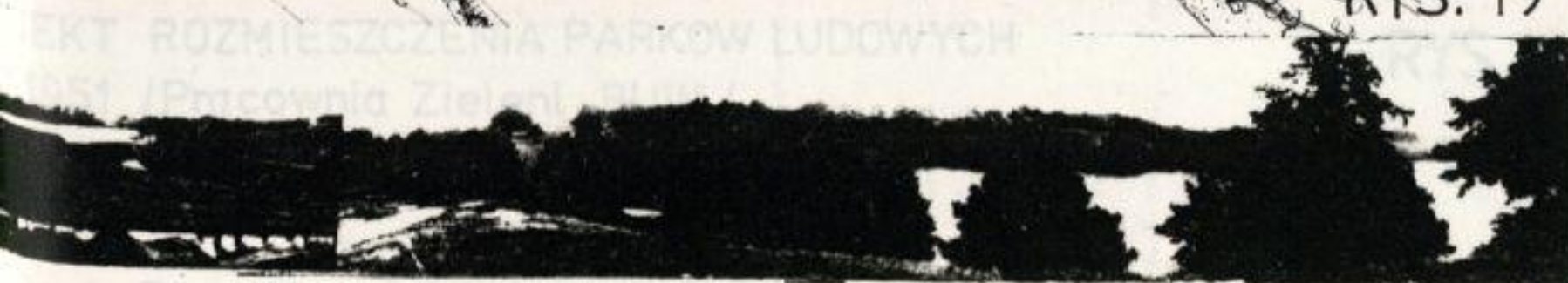
WIEŚ LETNISKOWA

1. ZASADY ROLNICZE
2. PENSJONATY
3. DOMKI LETNISKOWE
4. KLUB
5. RESTAURACJA, KAWIARNIA
6. HANDEL
7. PRZYSTANEK PKS
8. PARKINGI
9. SĄDY

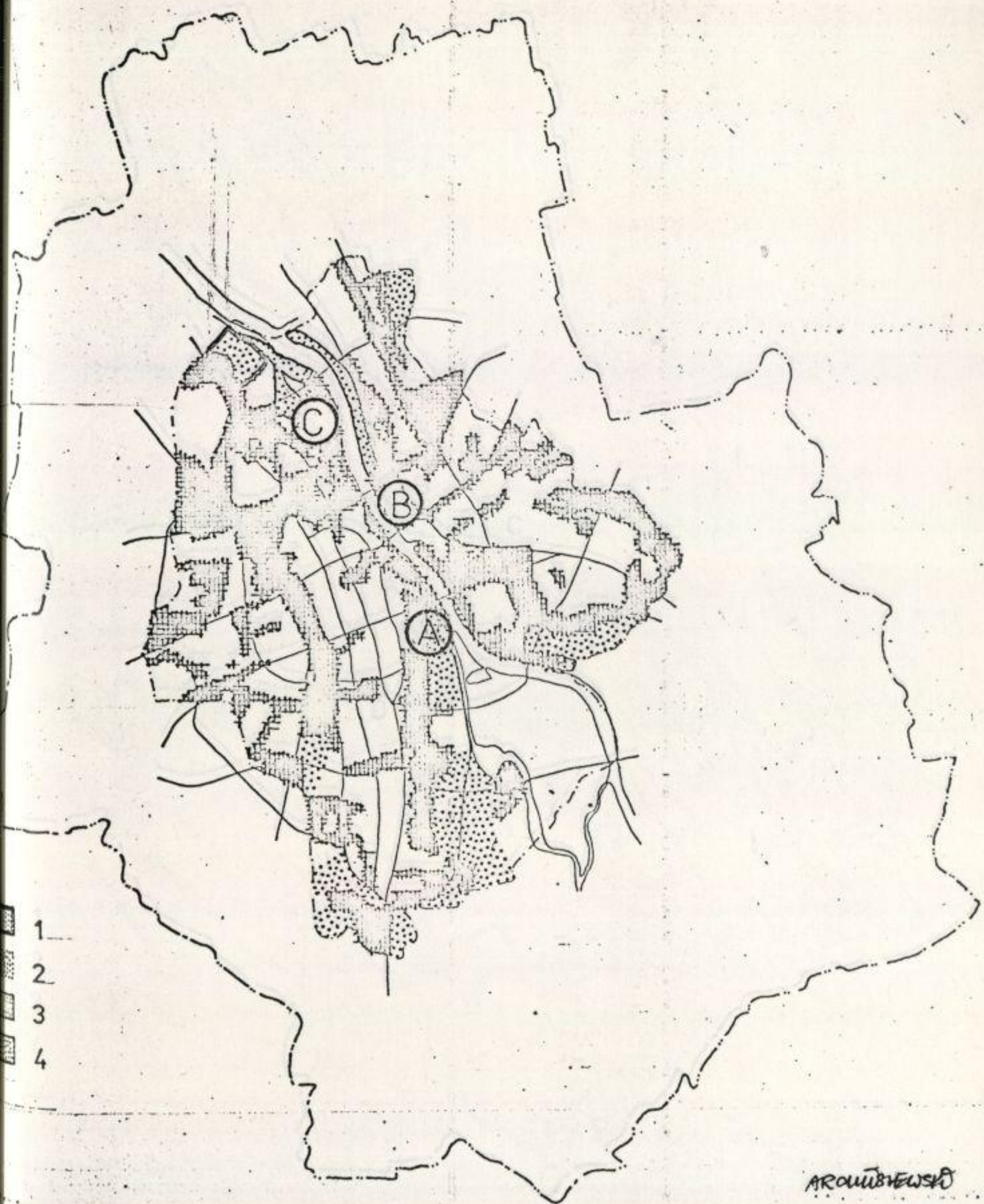
SEZONOWY OŚRODEK
SPORTOWY

10. SEZONOWE OBIEKTY GASTRONOMICZNO-ROZRYWKOWE
11. WYPOZYSCIALNIA SPORTU
12. SANITARIATY
13. TERENY SPORTOWE
14. KAWIARNIA
15. OGRÓDZIECIE
16. STANCA WODNA
 - a. hotel
 - b. restauracja
 - c. hangary
17. CAMPING
 - a. domki campingowe
 - b. pola namiotowe
 - c. kuchnia turystyczna
 - d. świetlica
 - e. sanitariaty
18. KAPIELISKA
19. PLĄŻE

RYS. 19

PLAN KIERUNKOWY Z 1948

PROJEKT ROZMIESZCZENIA PARKÓW LUDOWYCH
1951 /Pracownia Zieleni BUW /

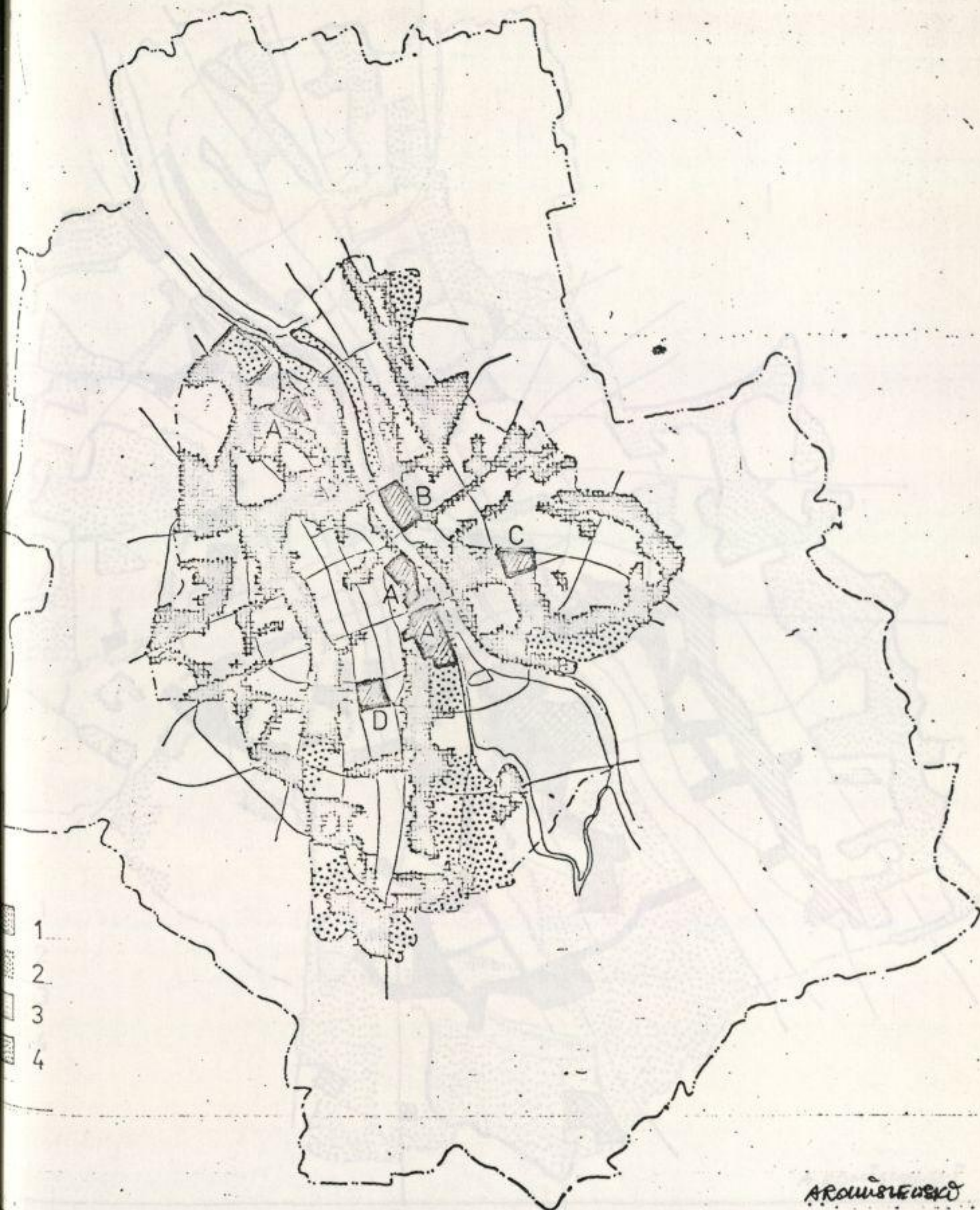
RYS. 20

Park Centralny

Park Prawobrzeżny

Park Południowy

PLAN KIERUNKOWY Z 1948

PROJEKT ROZMIESZCZENIA PARKÓW KULTURY I WYPOCZYNKU

Park Kultury i Wypoczynku

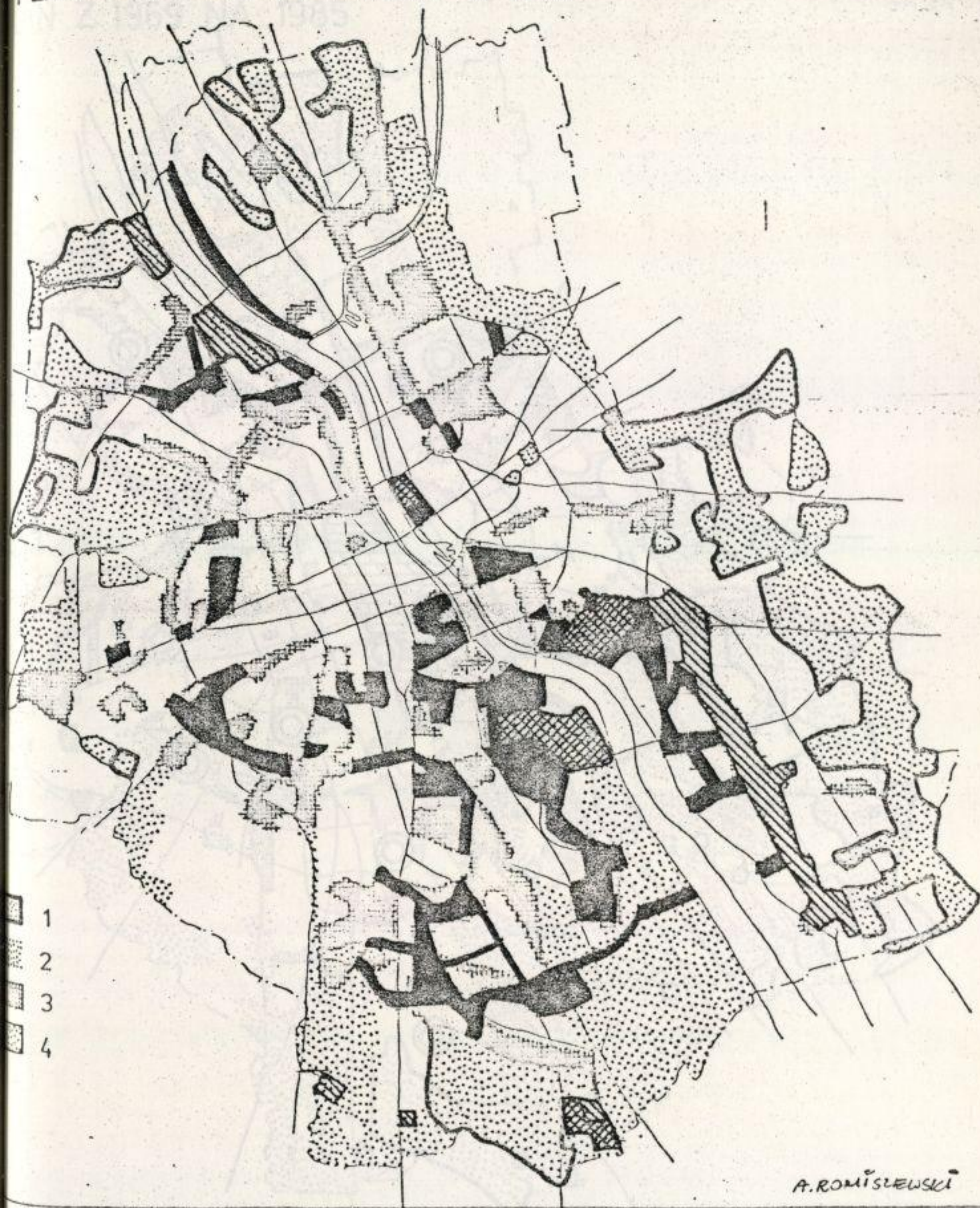
ZOO.

Park Paderewskiego

Pole Mokotowskie

RYS. 21

PLAN PERSPEKTYWICZNY Z 1961

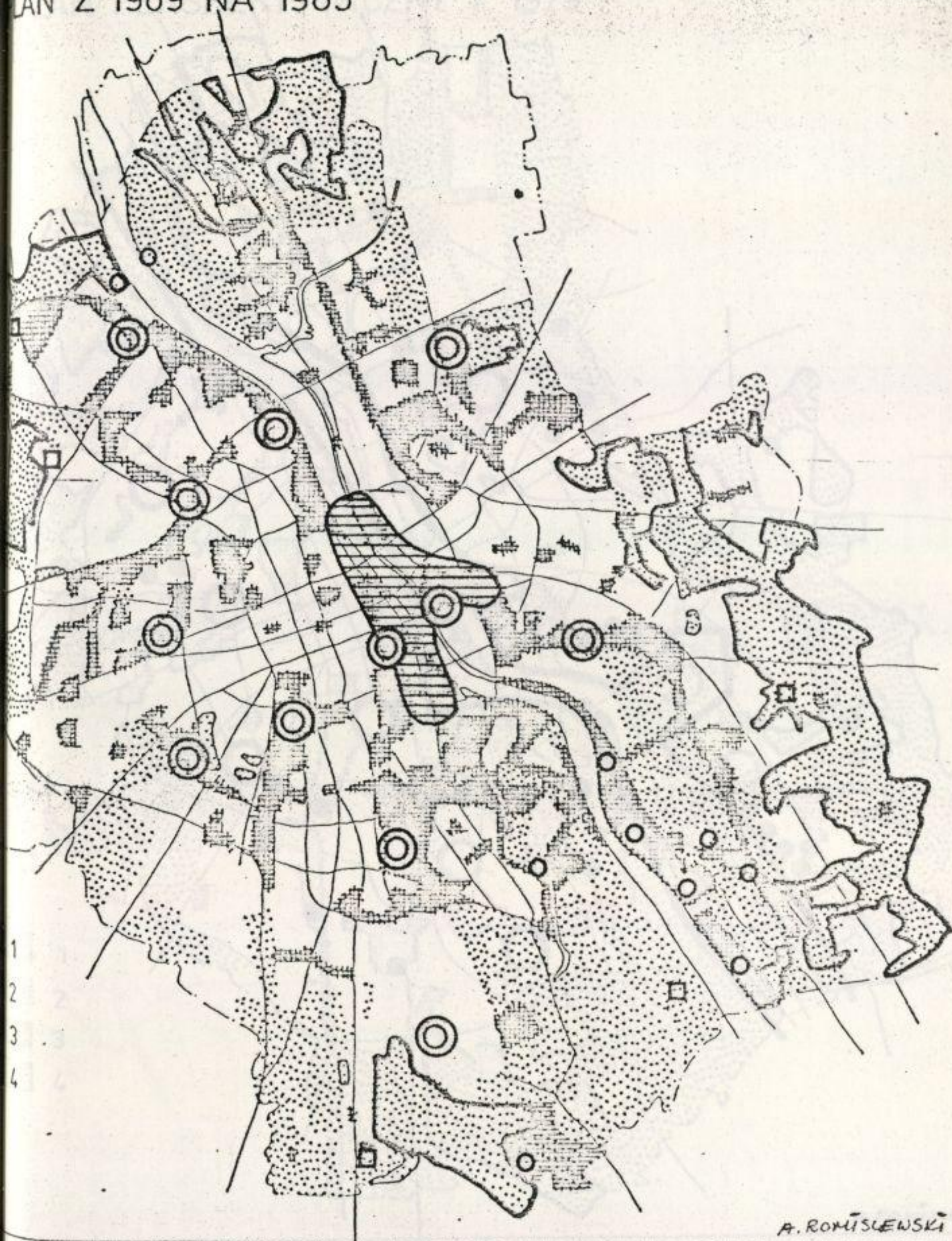
A. ROMIŃSKI

PROJEKT ROZMIESZCZENIA TERENÓW WYPOCZYNKOWYCH

RYS. 22

- 1 Tereny wypoczynkowe bliskiego zasięgu
- 2 Tereny wypoczynkowe o charakterze specjalnym
- 3 Tereny wypoczynkowe dalekiego zasięgu

PLAN Z 1969 NA 1985

A. ROMIŃSKI

SKŁAD ROZMIESZCZENIA OŚRODKÓW WYPOCZYNKOWYCH

RYS. 23

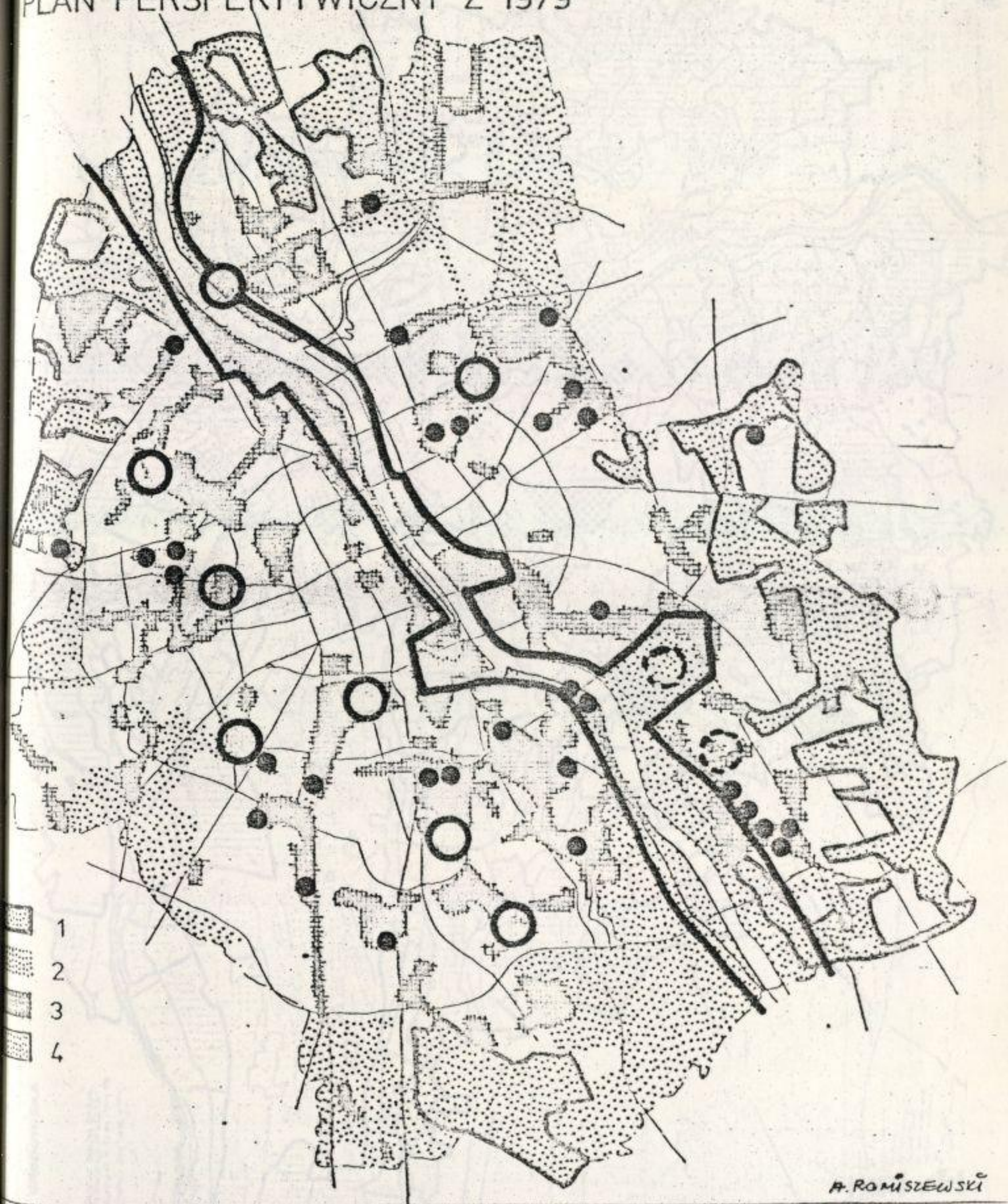
centralny zespół rekreacyjny w III i IV poziomie

wielofunkcyjne ponaddzielnicowe ośrodki wypoczynkowe rozrywkowe w III poziomie

ośrodki przyleśne i nadwodne

bazy obsługi wypoczywających w IV poziomie

PLAN PERSPEKTYWICZNY Z 1979

A. ROMUSZEWSKI

PROJEKT ROZMIESZCZENIA WIELOFUNKCYJNYCH OŚRODKÓW WYPOCZYNKOWO-ROZRYWKOWYCH /WOWR/

RYS. 24

- 1 wielofunkcyjne ośrodki wypoczynkowo-rozrywkowe III st.
- 2 wielofunkcyjne ośrodki wypoczynkowo-rozrywkowe - kierunek
- 3 ogrody działkowe
- 4 zespoły rekreacji IV st.

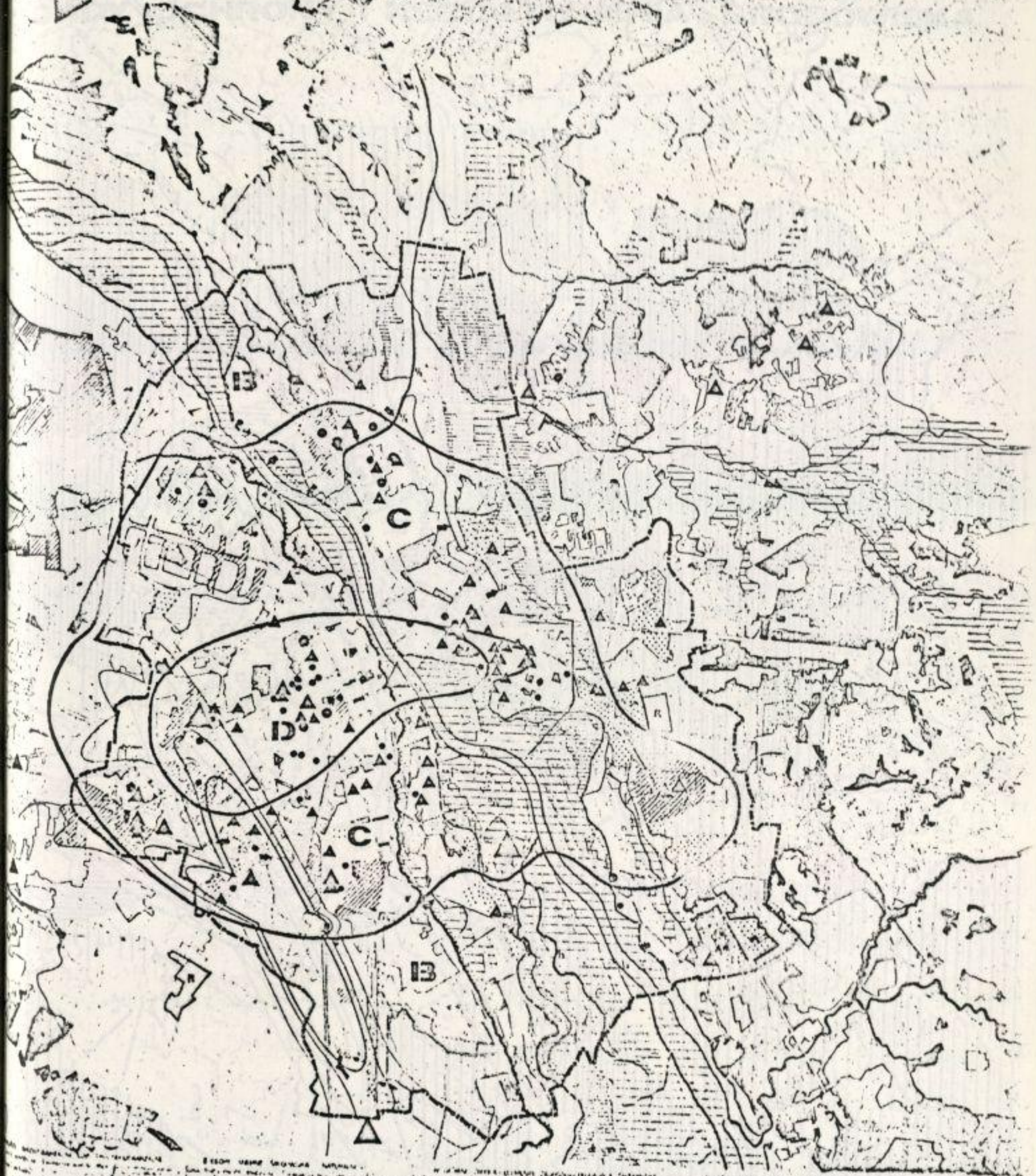

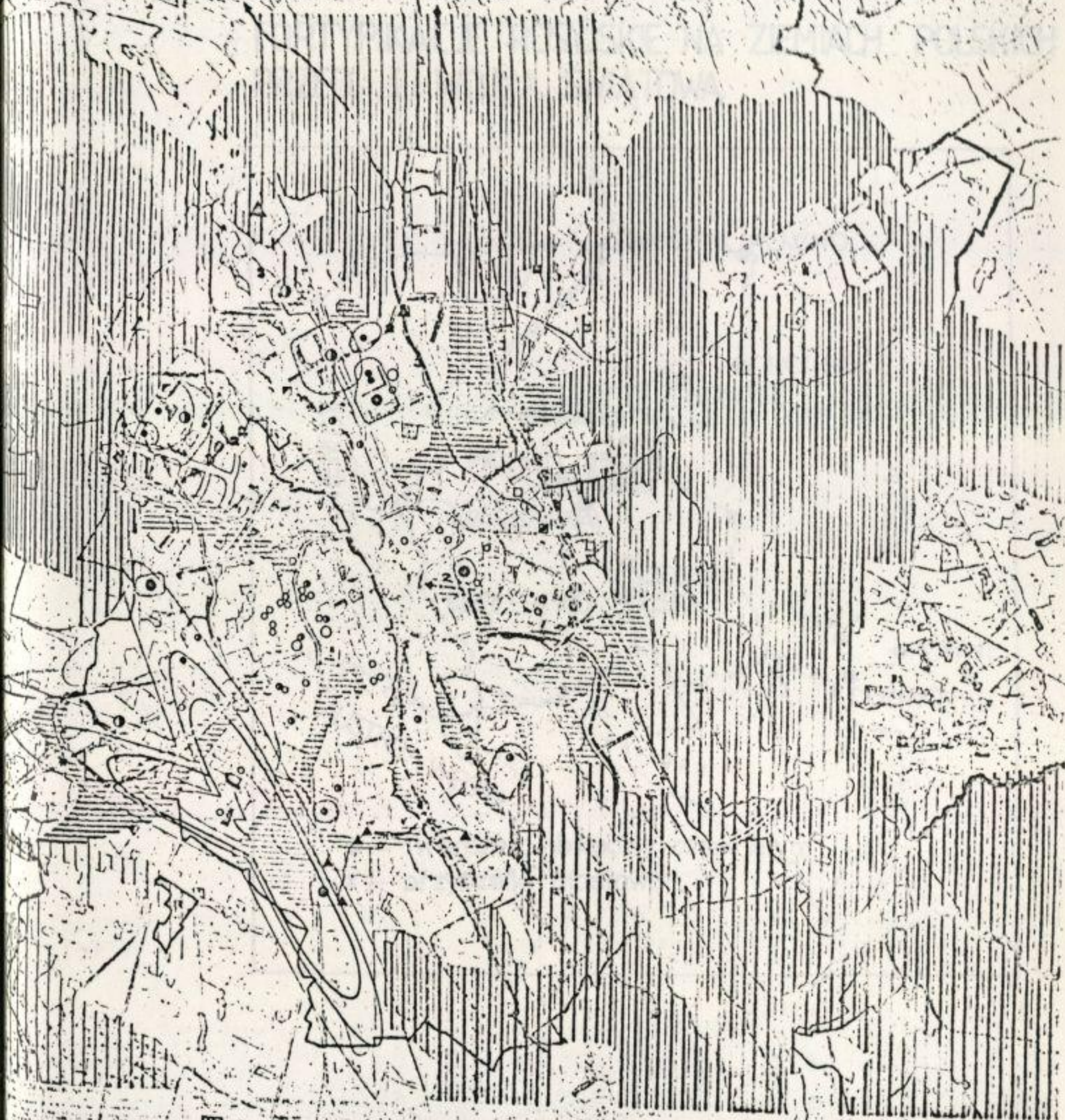
**ZASADY GOSPODAROWANIA ZASOBY PRZYRODY
I OCHRONY ŚRODOWISKA**

1:50 000
1:100 000
1:200 000
1:500 000
1:1 000 000

0 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000

1:50 000 / 1:100 000

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

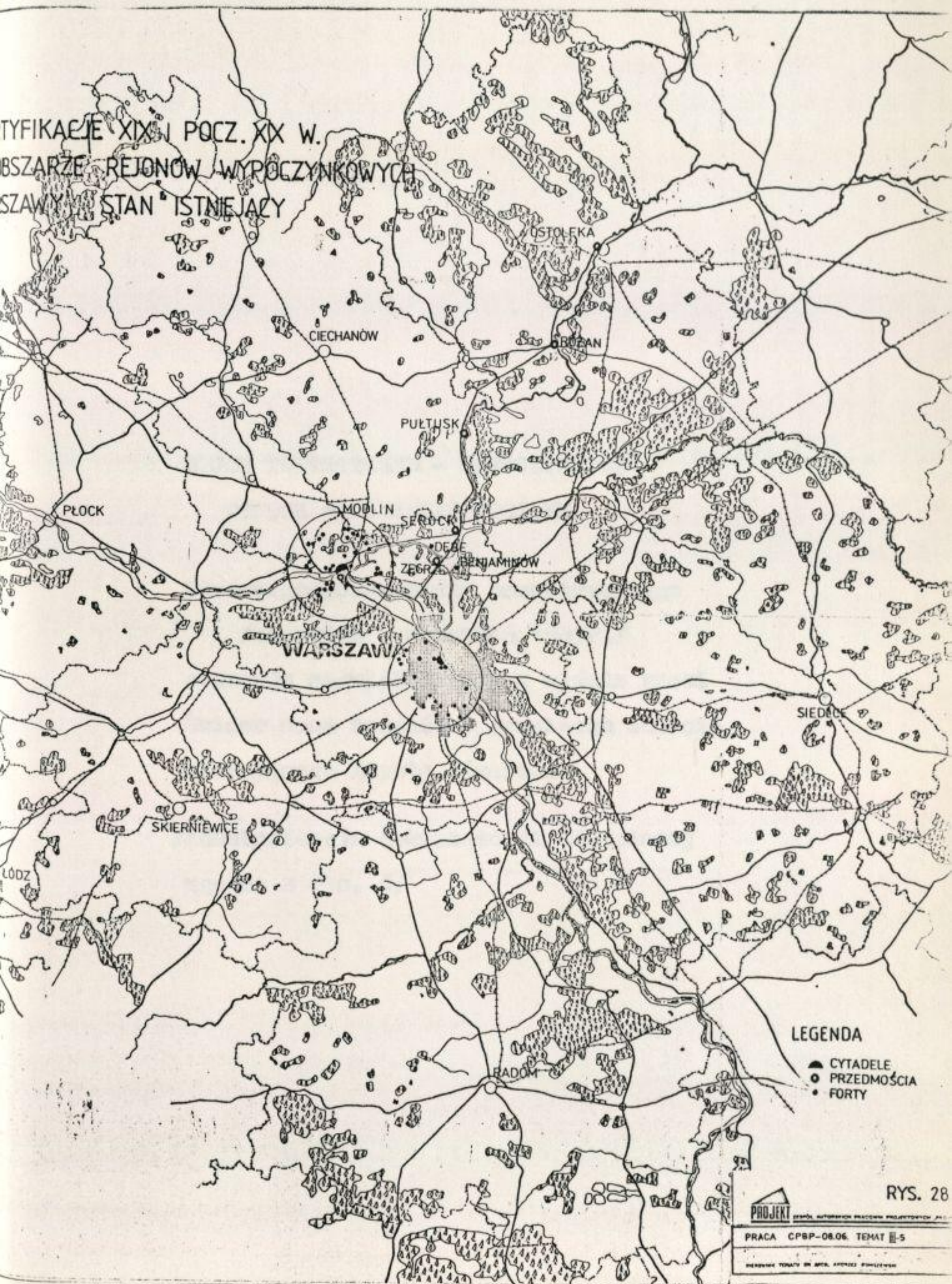
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

FORTYFIKACJE ROSYJSKIE NA ZIEMIACH POLSKICH PRZED I WOJNĄ ŚWIATOWĄ

TYFIKACJE XIX I POCZ. XIX W.
BSZARZE REJONÓW WYPOCZYNKOWYCH
SZAWY W STANIE ISTNIEJĄCY

RYS. 28

PROJEKT

PRACA CPBP-08.06. TEMAT 5

DISPATCHED TERNARY ON APRIL, APPROX. 10:00 PM

REJON TURYSTYCZNO - WYPOCZYNKOWY

OTWOCK - SOBIENIE JEZIORY

Stan zagospodarowania przestrzennego

/czerwiec - wrzesień 1989r./

obszarów nadwiślańskich u ujścia rzeki
Świder oraz terenów w granicach admini-
stracyjnych miasta Józefowa.

/identyfikacja dokumentacji zdjęciowej

zgodna z rys. 4/

③

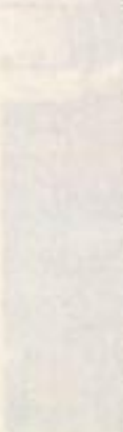
②

①

④

⑤

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

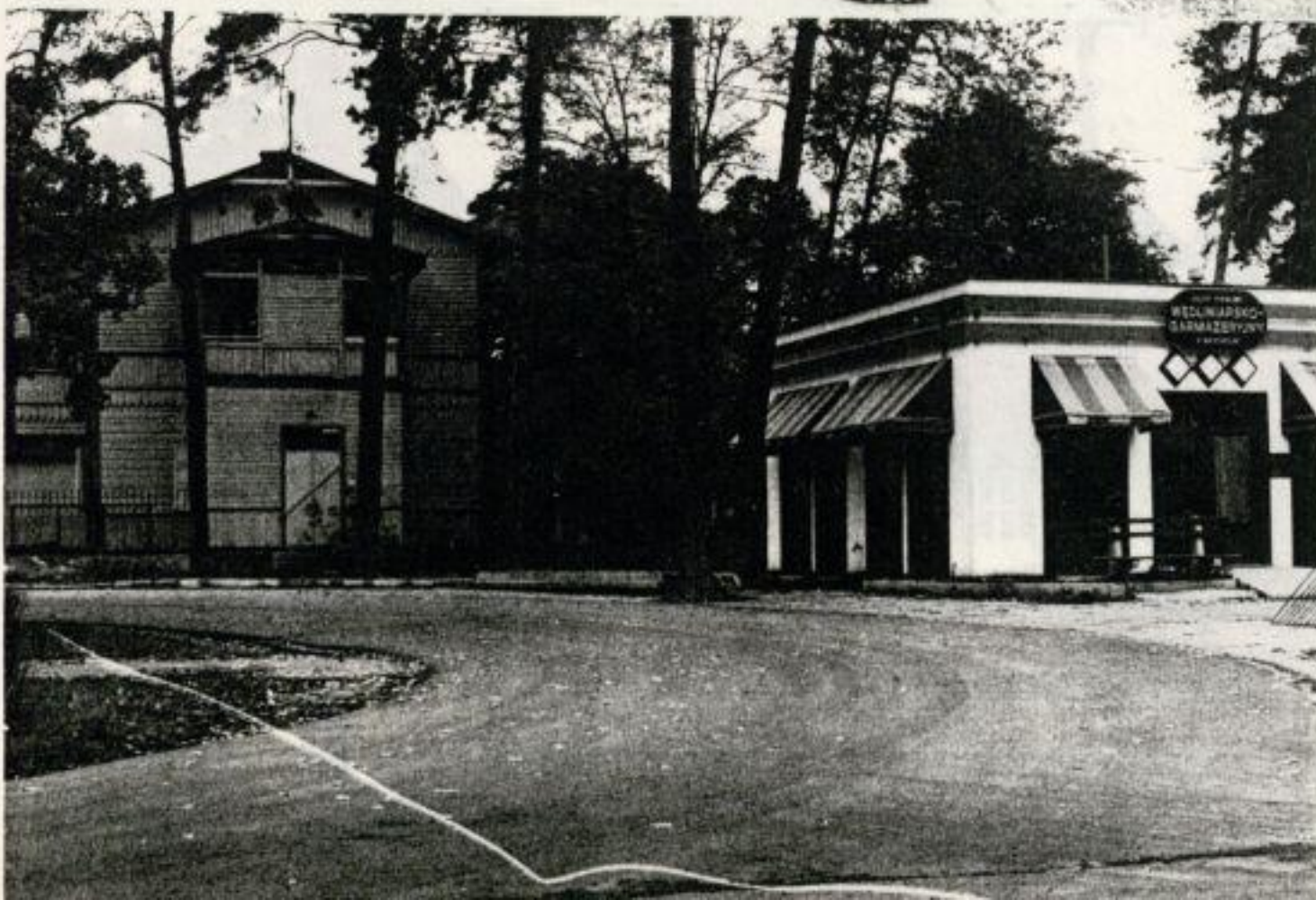
22

23

24

25

26

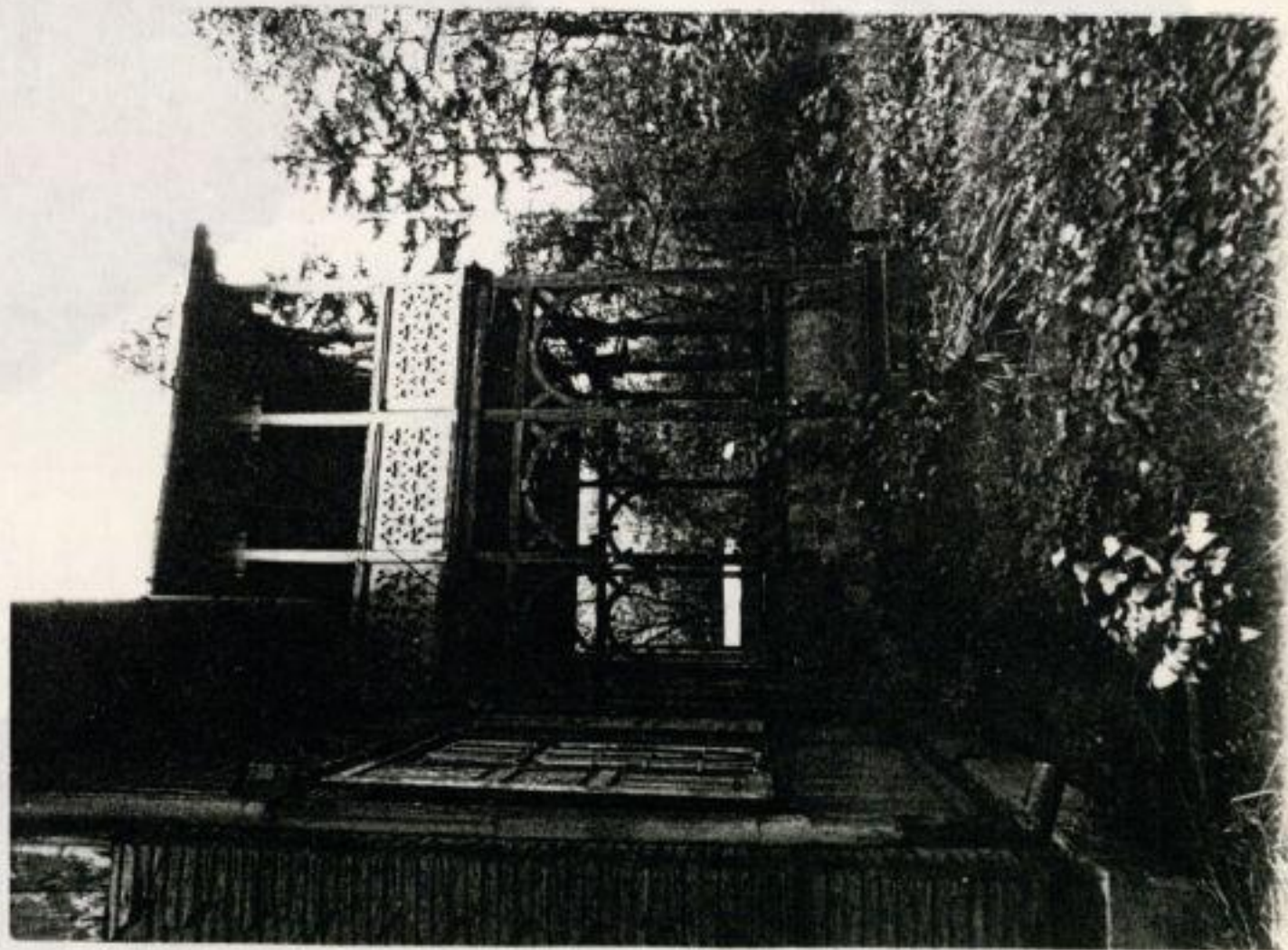
27

30

28

29

32

33

31

32

33

34

35

ENIA

PLAN OŚRODKA

REGULAMIN

1. WODNY POKŁADZ TRWA DO 15.00 GODZ. DLA NAJPIŹNIEJ
2. CZASOWA REZERWACJA DO 15.00 GODZ. DLA
3. DO REZERWACJI I REZERWACJI WODNY REZERWACJA NA POKŁADZ W REZERWACJI
4. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
5. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
6. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
7. WODNY POKŁADZ I POKŁADZU I WODNY POKŁADZ
8. DO WODNY POKŁADZU I WODNY POKŁADZU
9. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
10. DO WODNY POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
11. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
12. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY
13. PRZEBIEG POKŁADZU NAJPIŹNIEJ DO 15.00 GODZ. WODNY

WODNY POKŁADZ
DYREKTOR

36

37

38

39

40

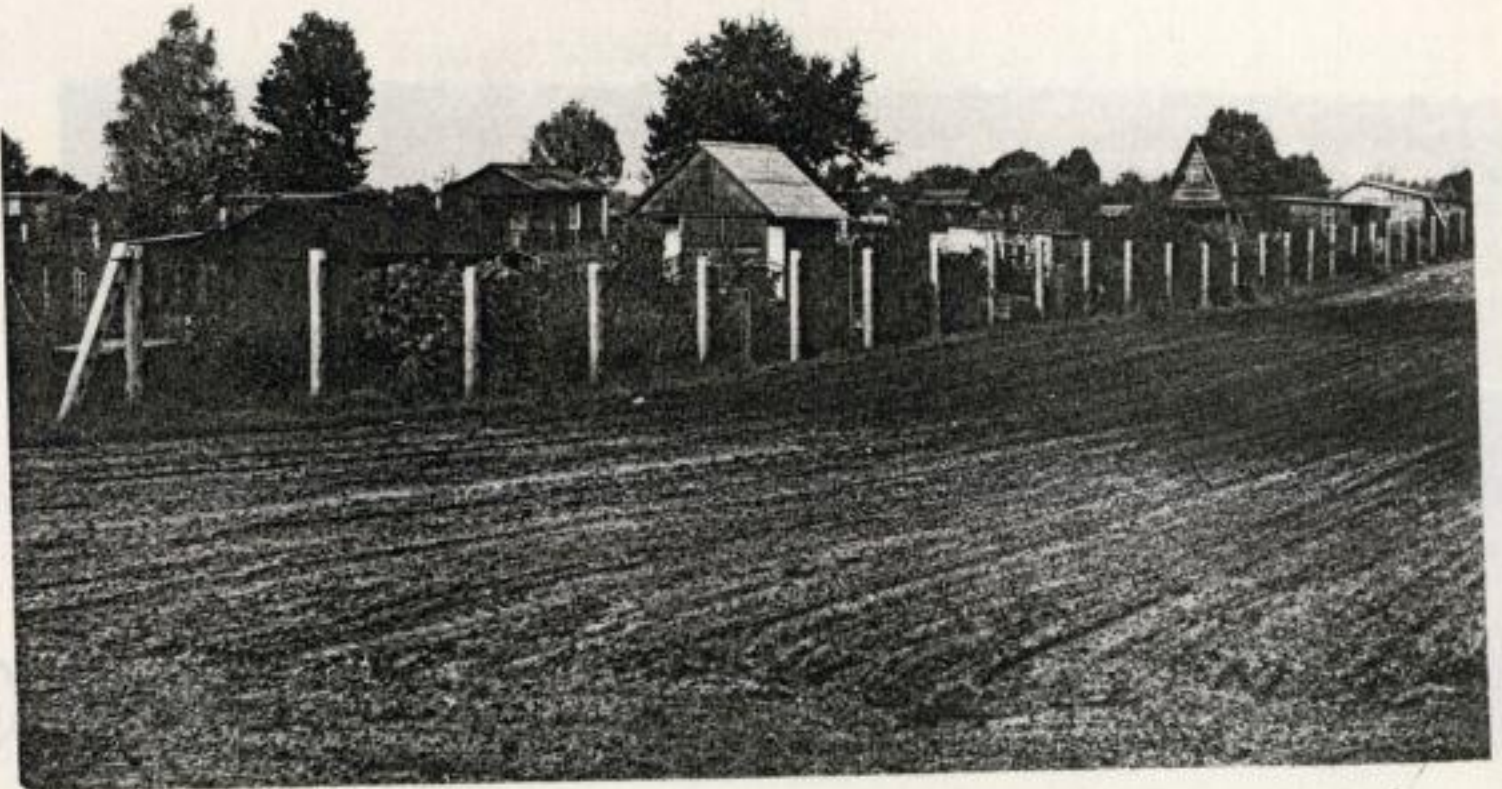

41

42

43

44

45

46

47

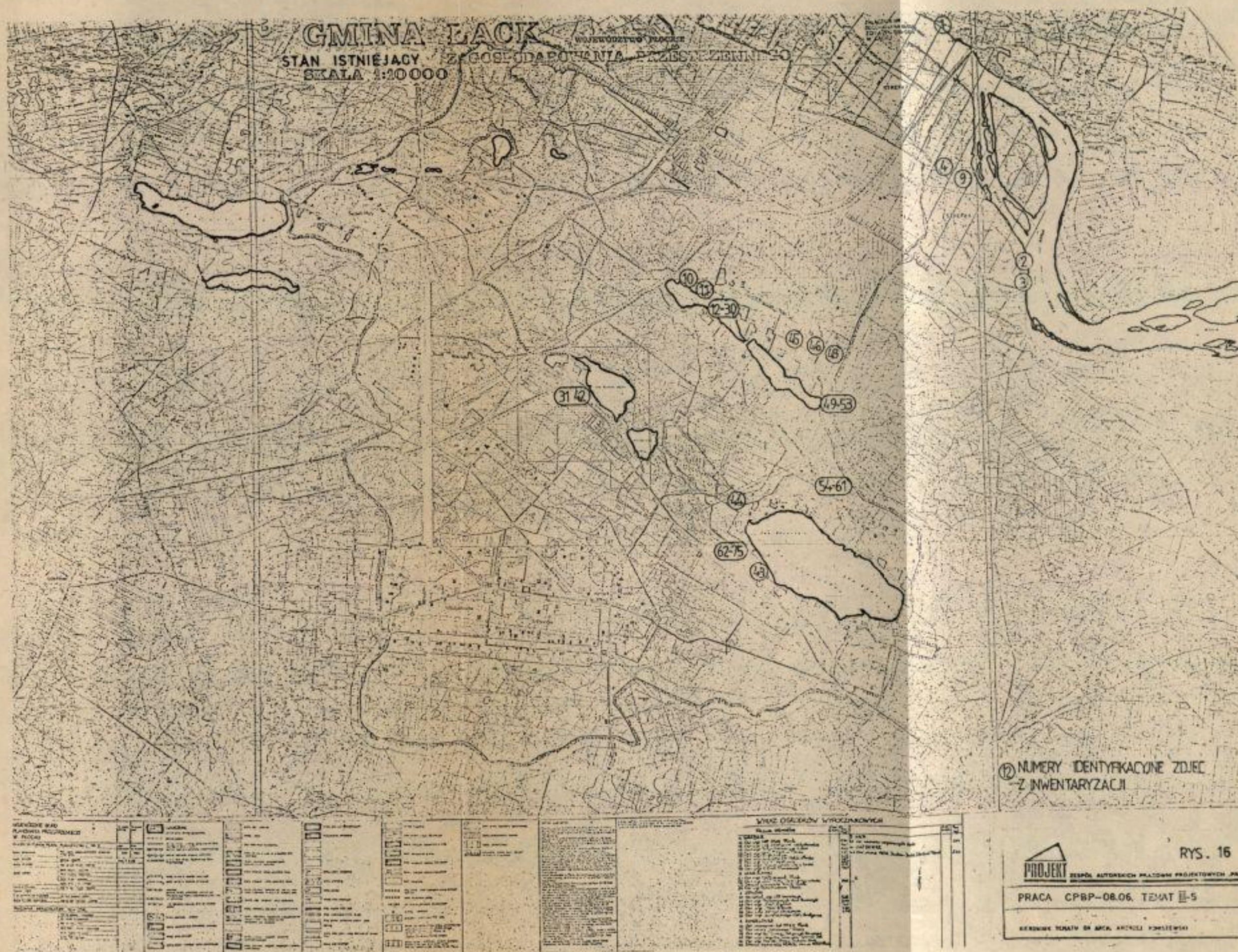
48

REJON TURYSTYCZNO - WYPOCZYNKOWY
JEZIORA GOSTYNIŃSKIE

Stan zagospodarowania przestrzennego
/czerwiec - wrzesień 1989r./

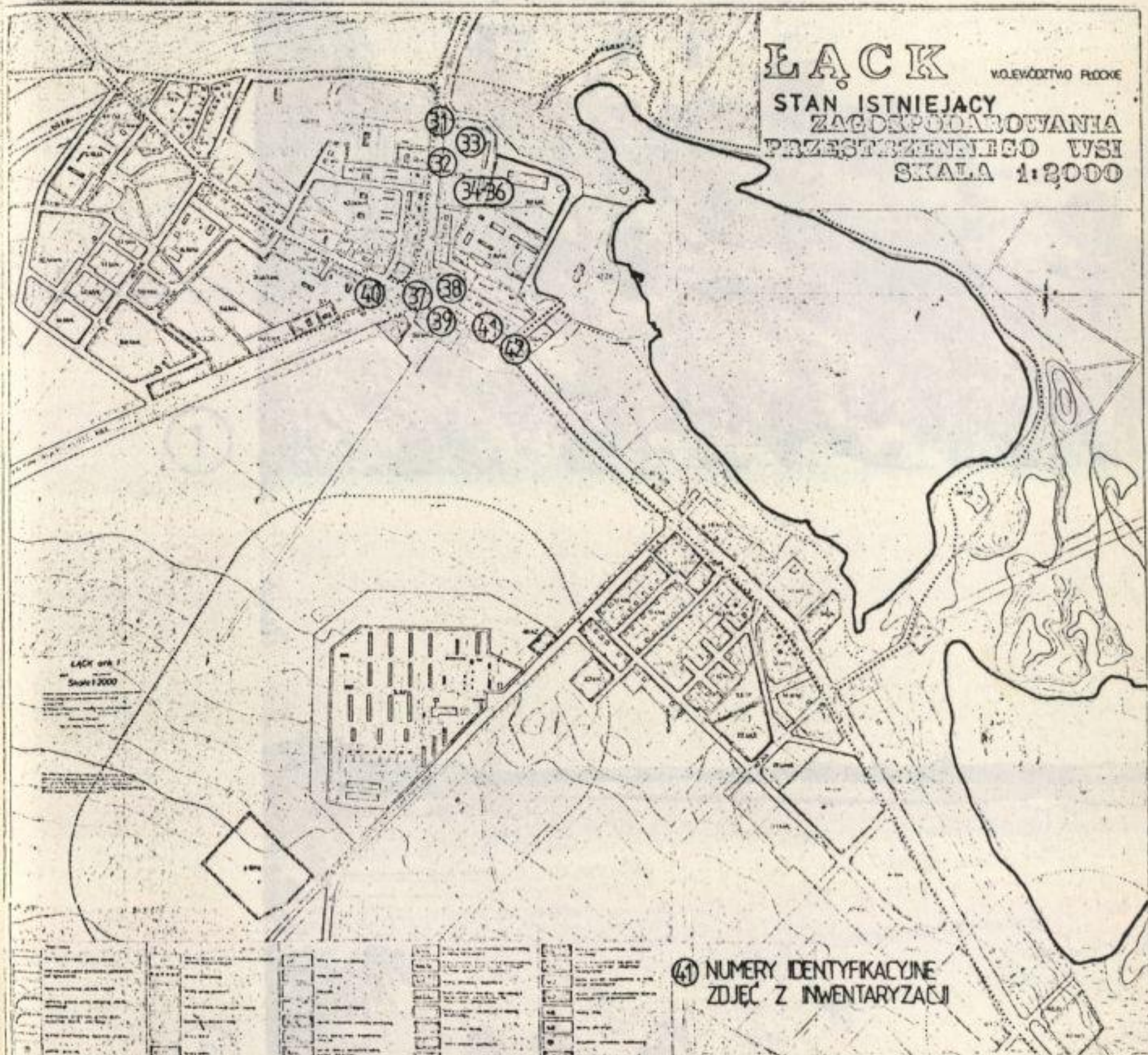
identyfikacja dokumentacji zdjęciowej
zgodna z rys. 16 i 16a

ŁĄCK

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

STAN ISTNIEJĄCY
ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO WSI
SKALA 1:2000

41 NUMERY IDENTYFIKACYJNE
ZDJĘĆ Z INWENTARYZACJI

PROJEKT

GRUPA AUTOMATYCZNEGO PRACOWNIOWEGO PROJEKTOWANIA

PRACA CPBP-03.06. TEMAT II-5

NUMER DOKUMENTU W ARCHIWUM DOKUMENTÓW

RYS. 16a

①

②

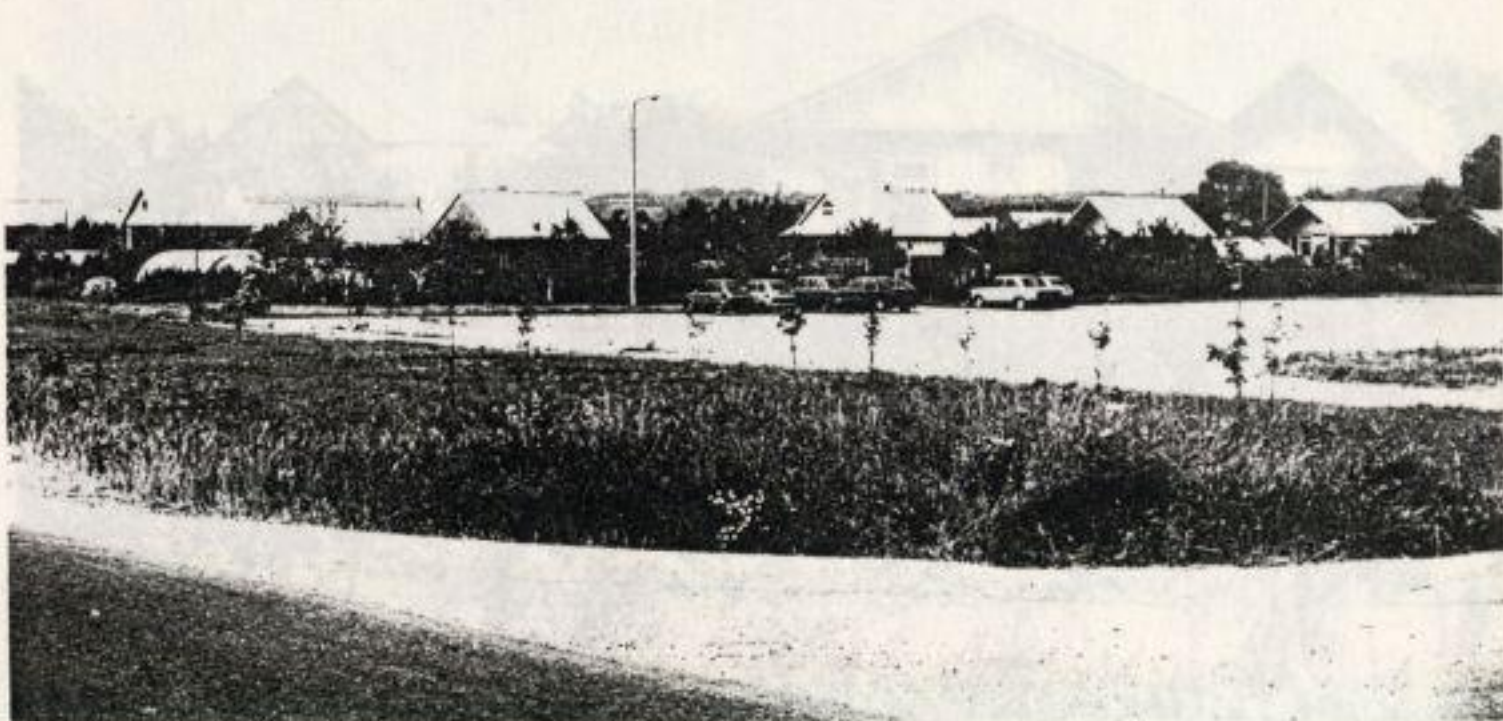
③

4

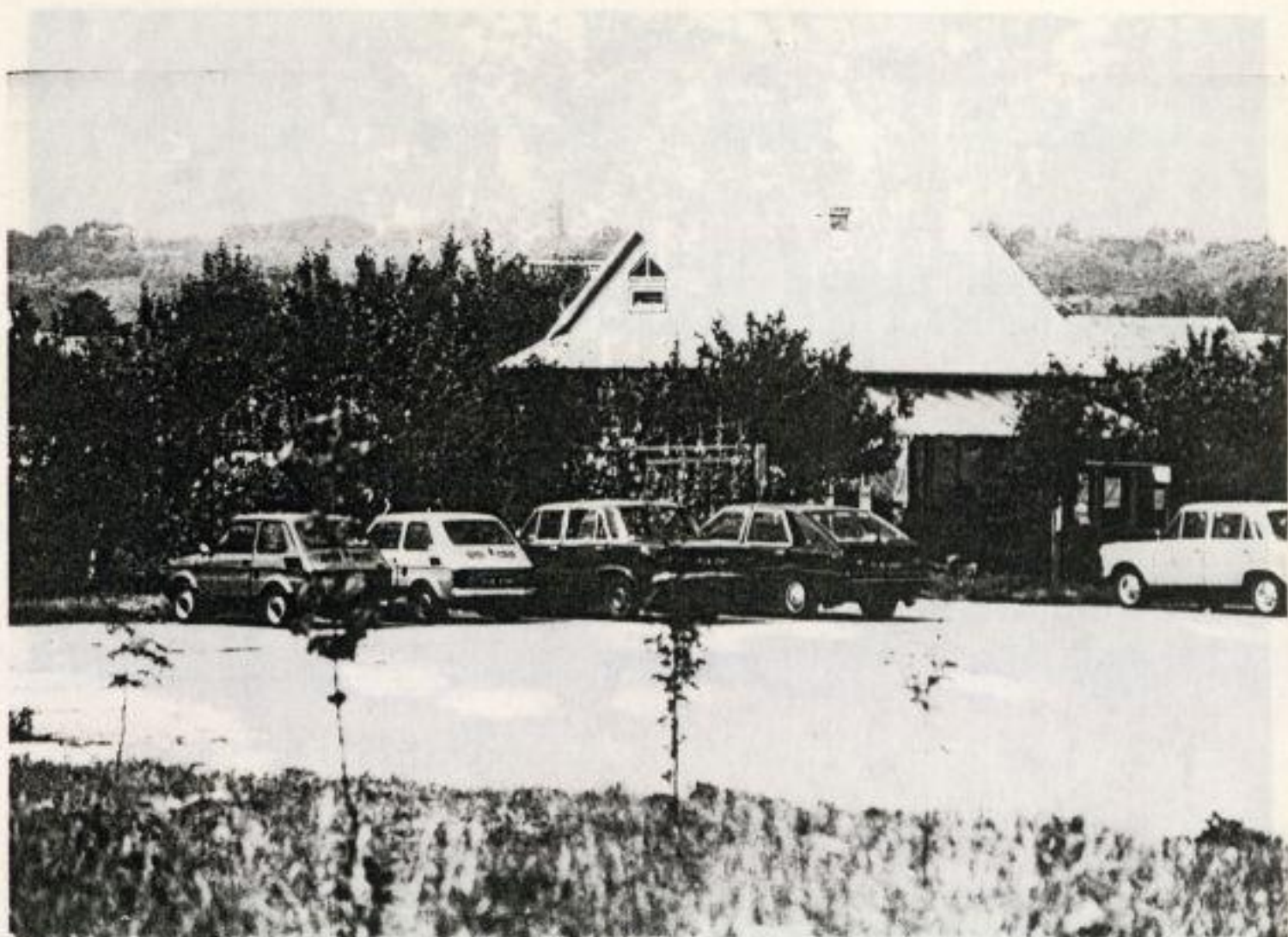
5

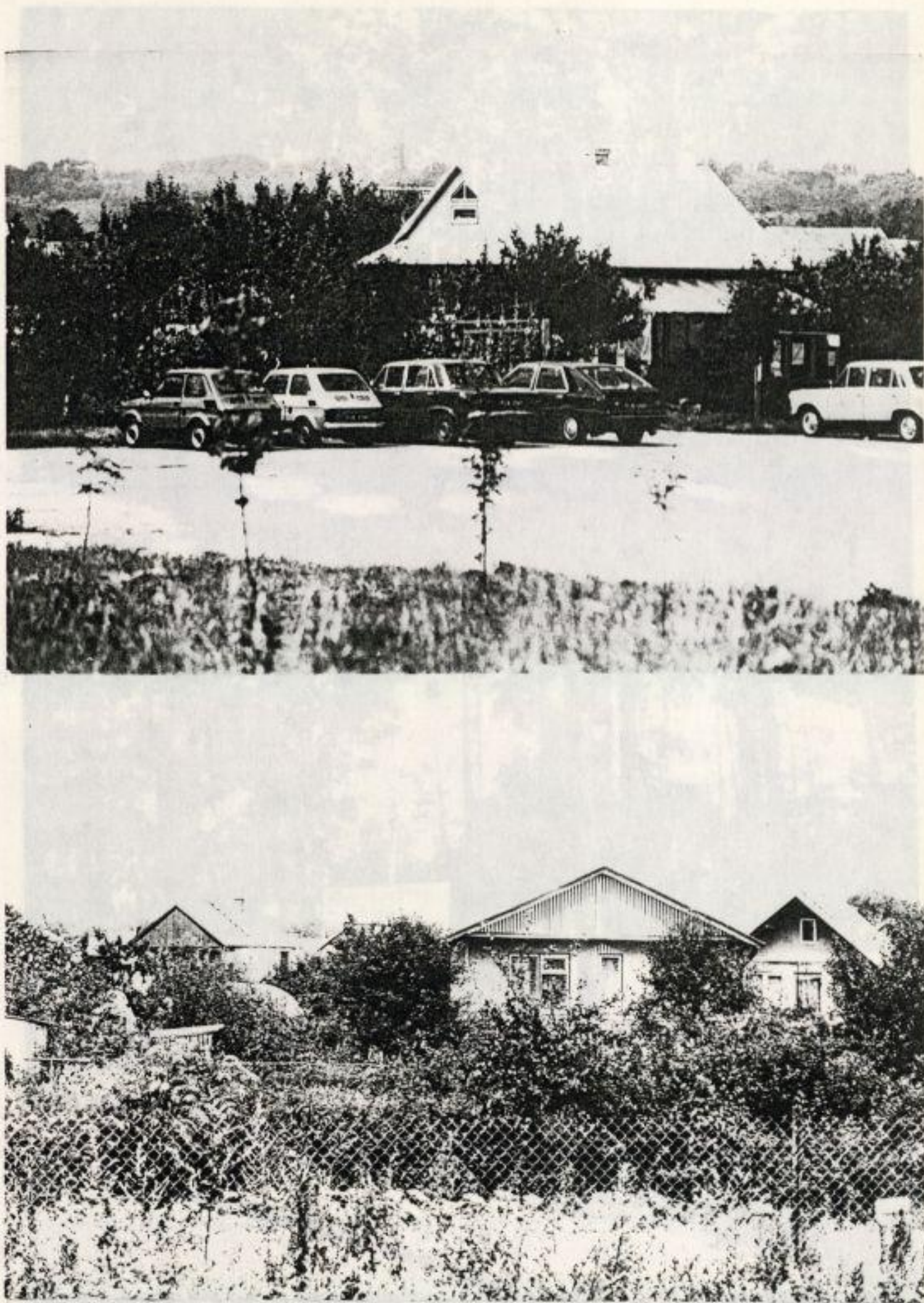
6

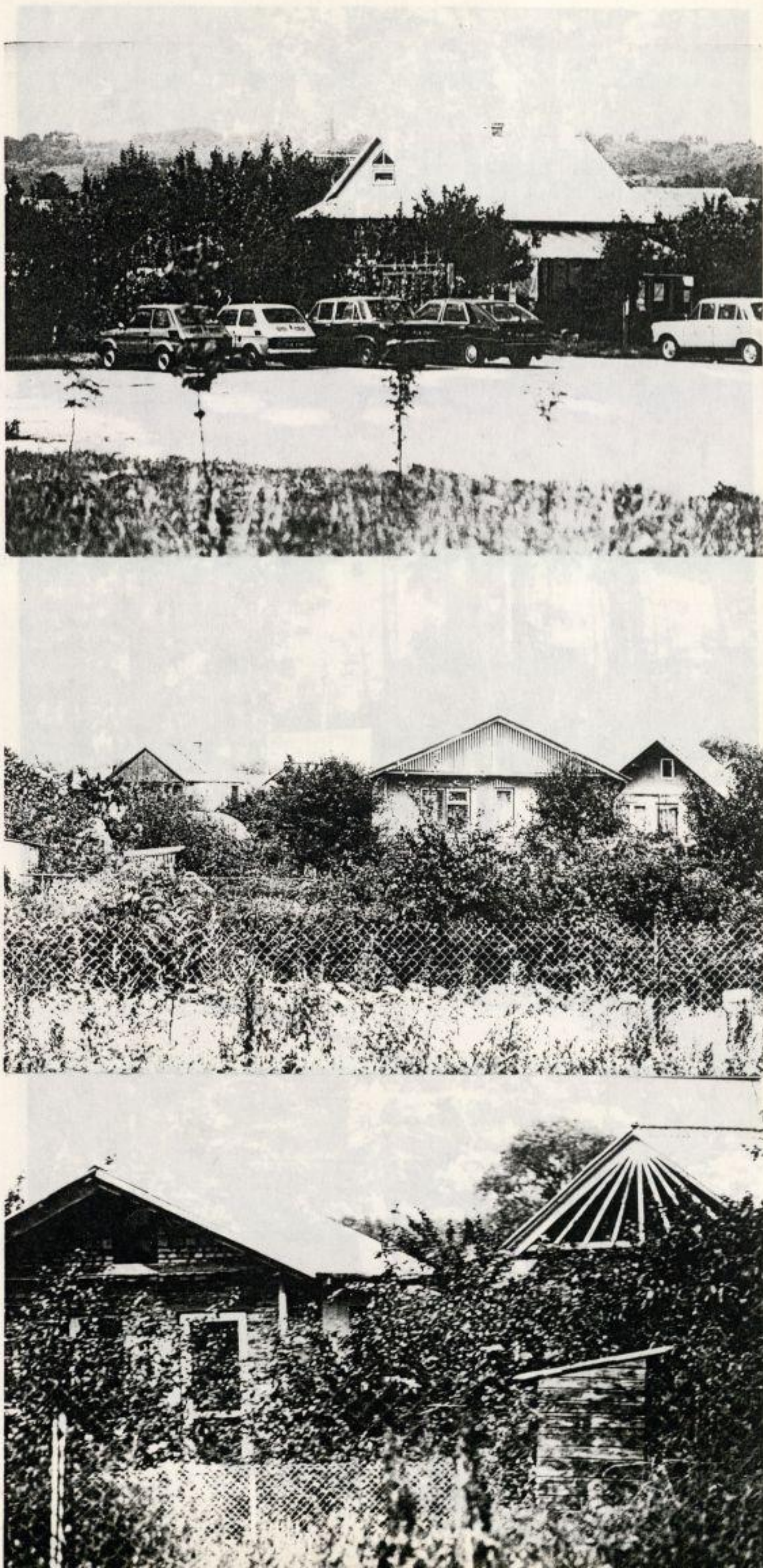
7

8

9

10

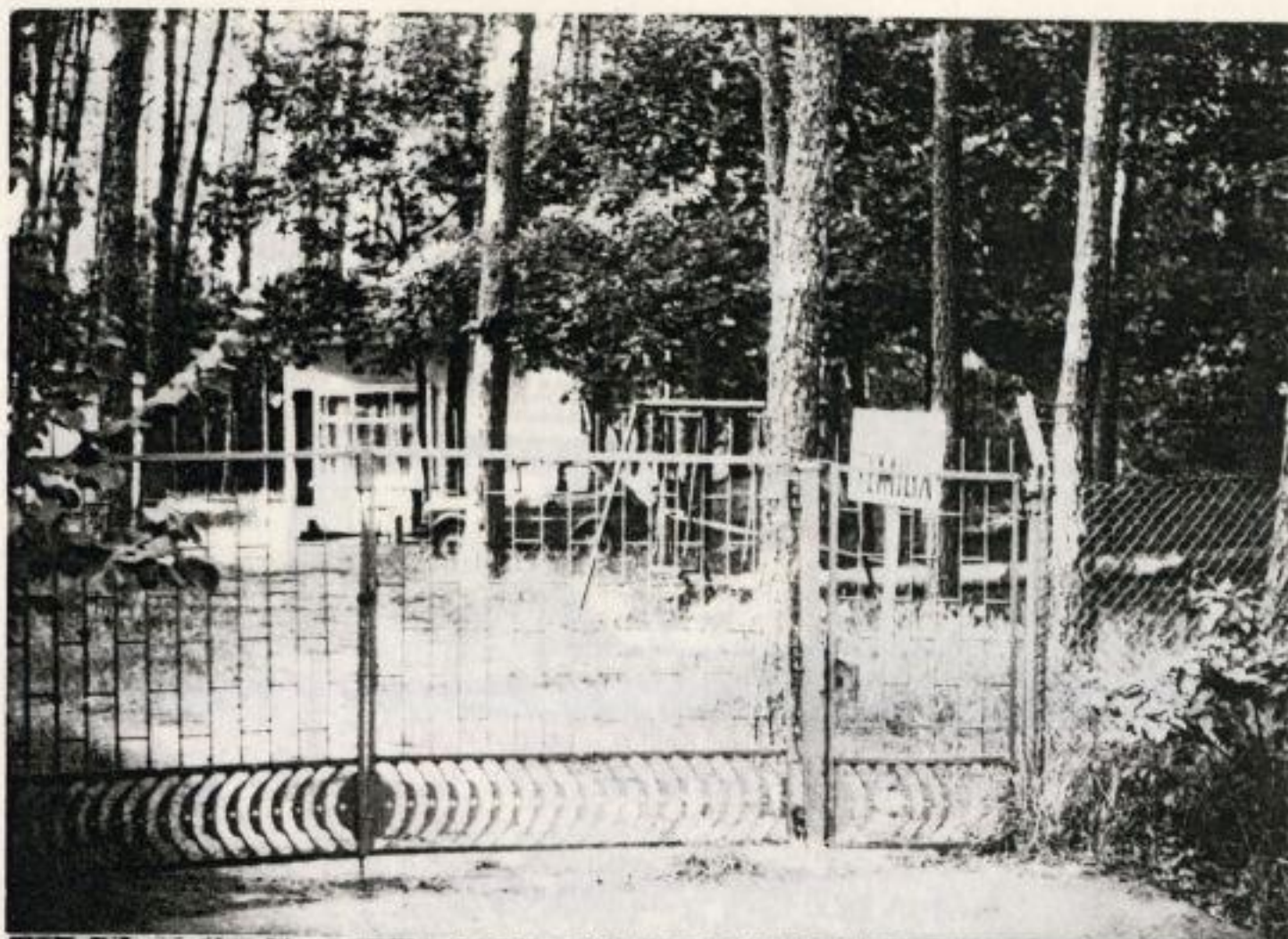
11

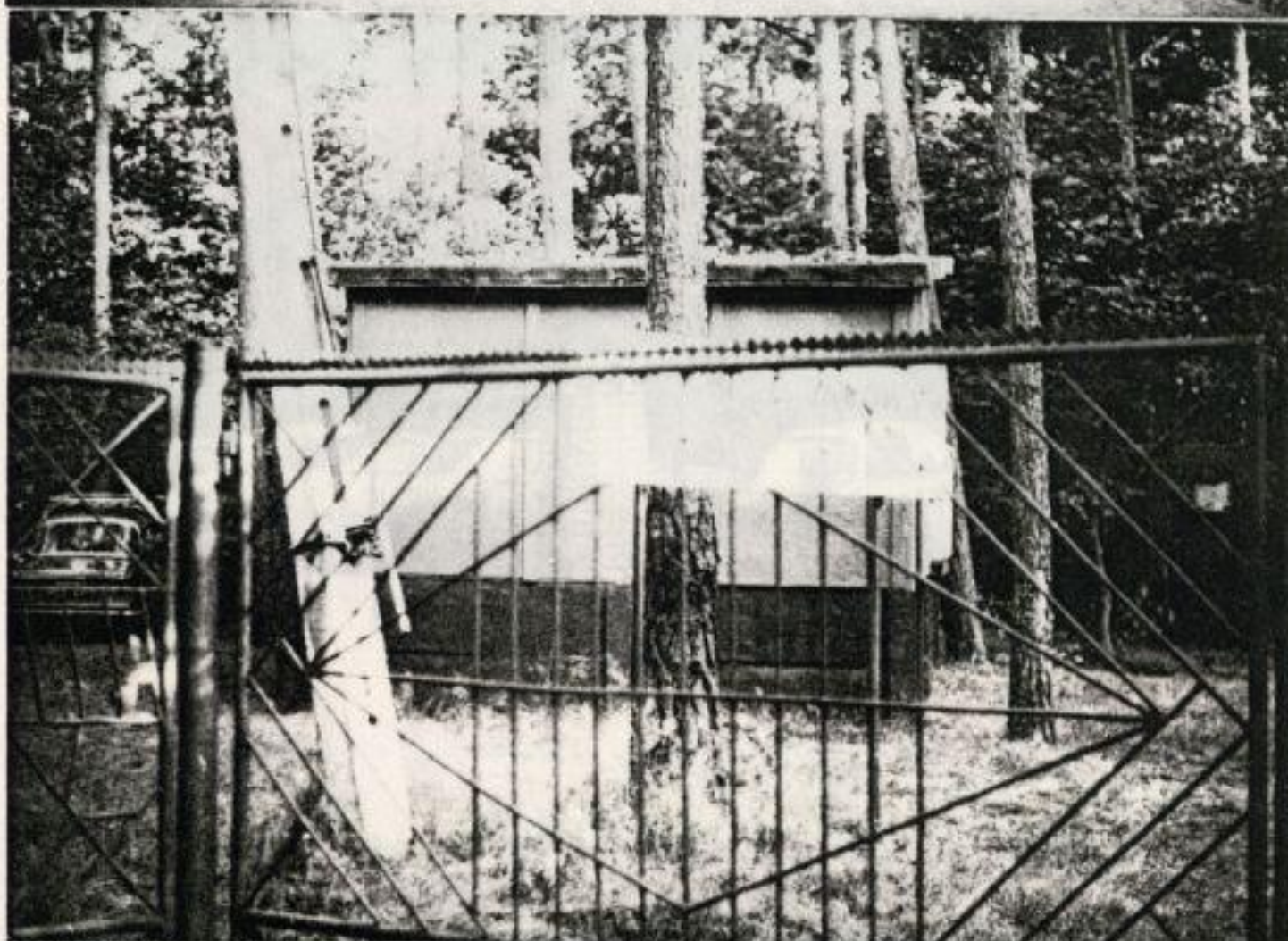
12

13

14

15

16

17

18

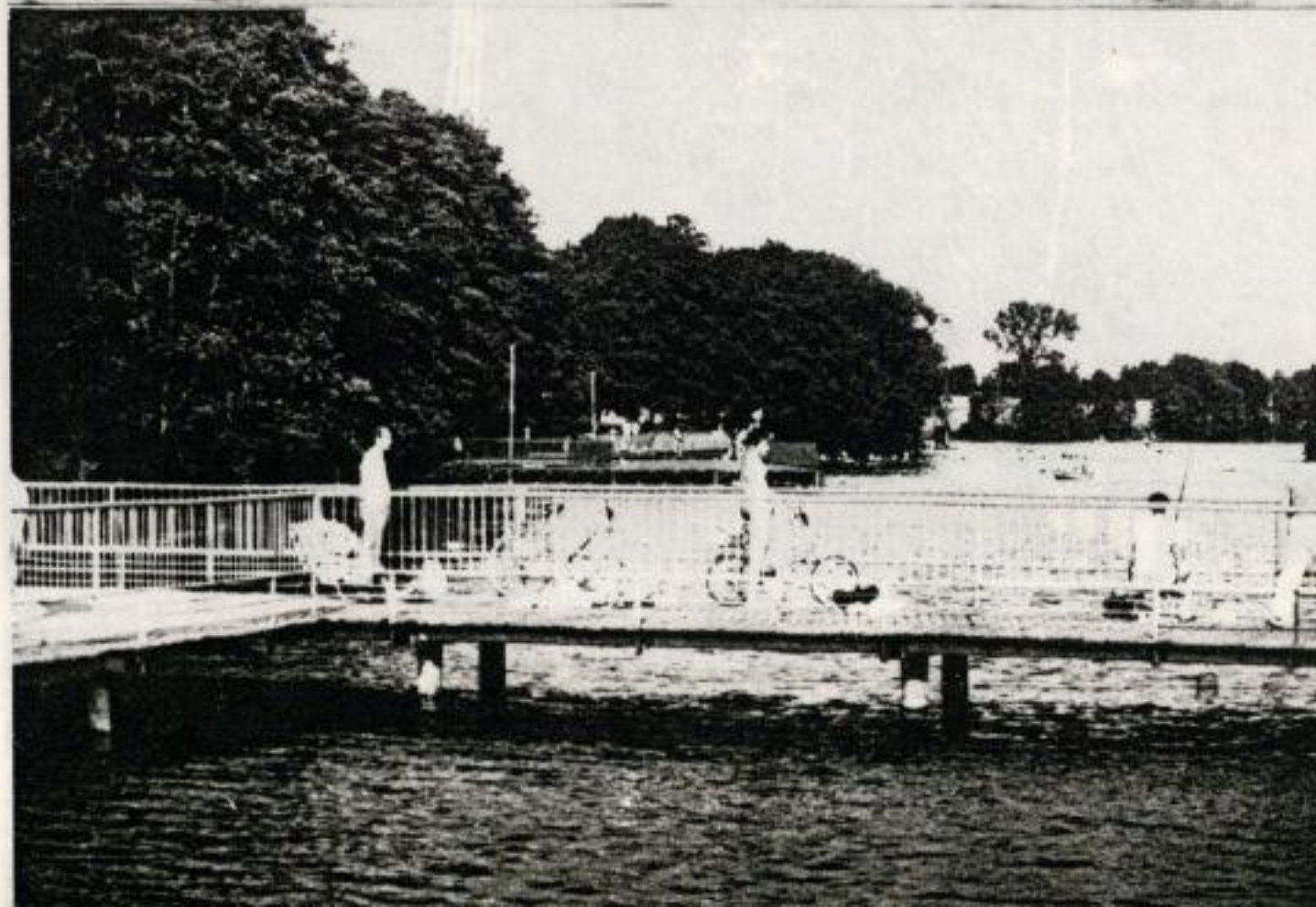
19

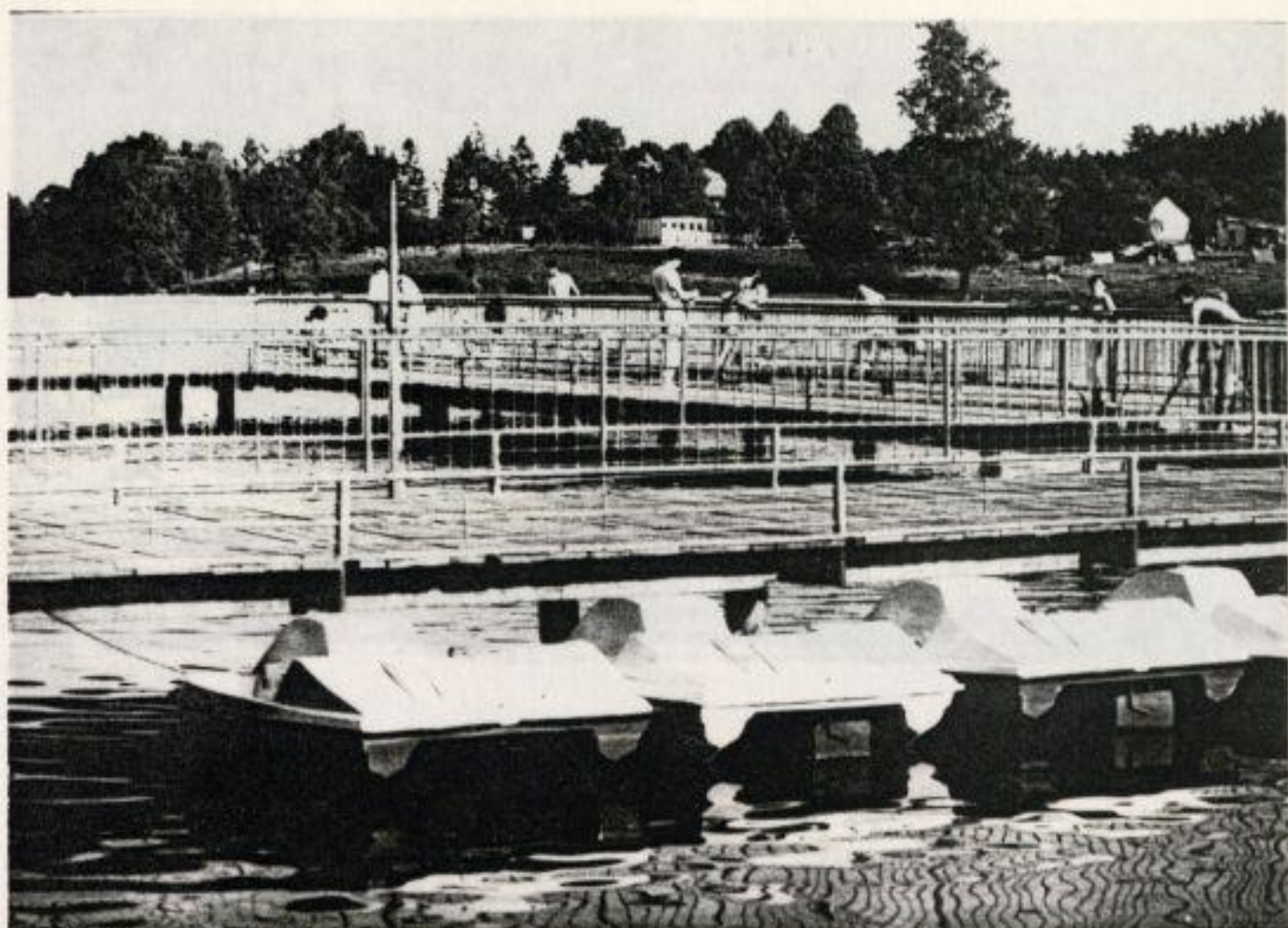
20

21

22

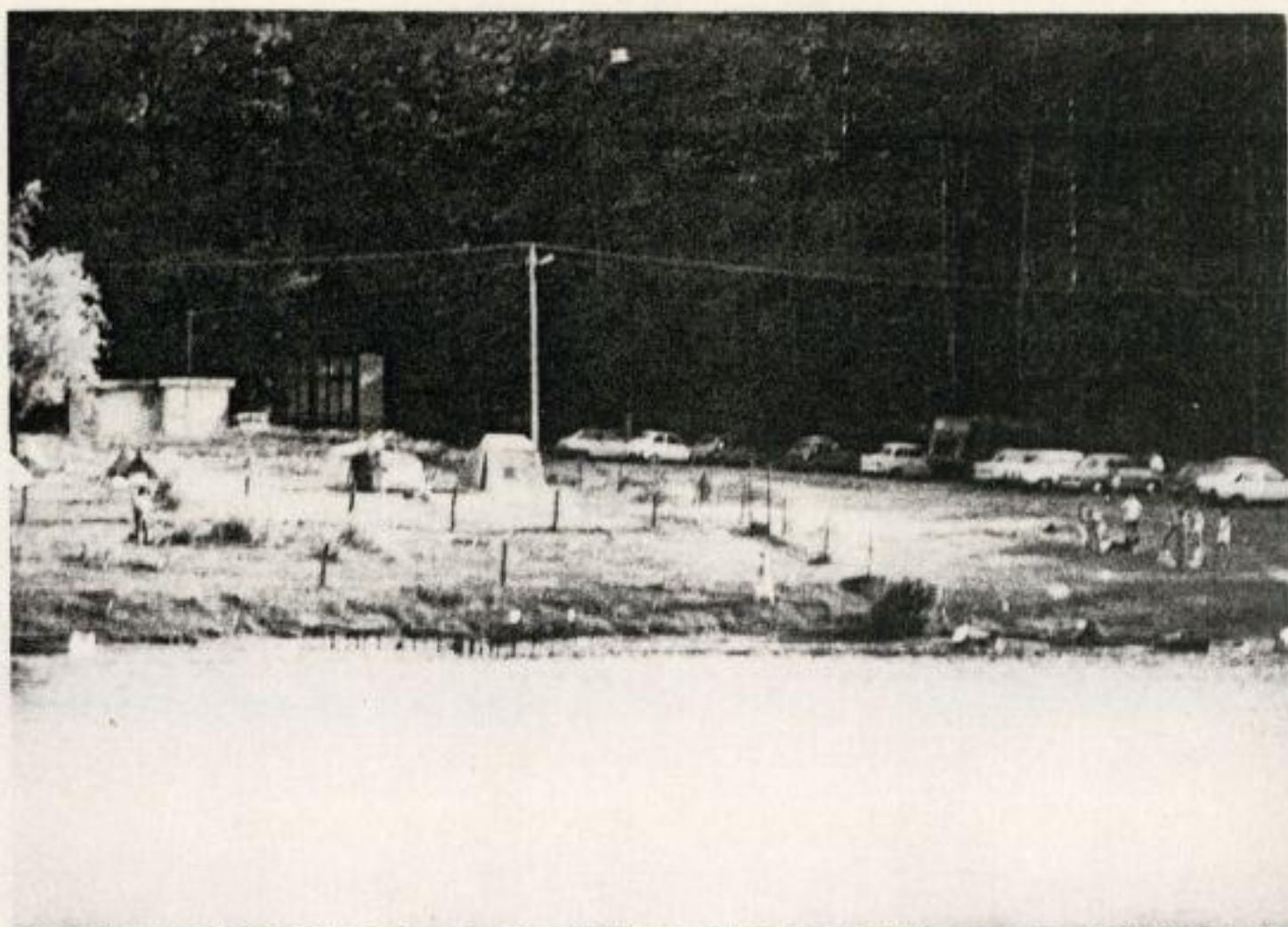

23

24

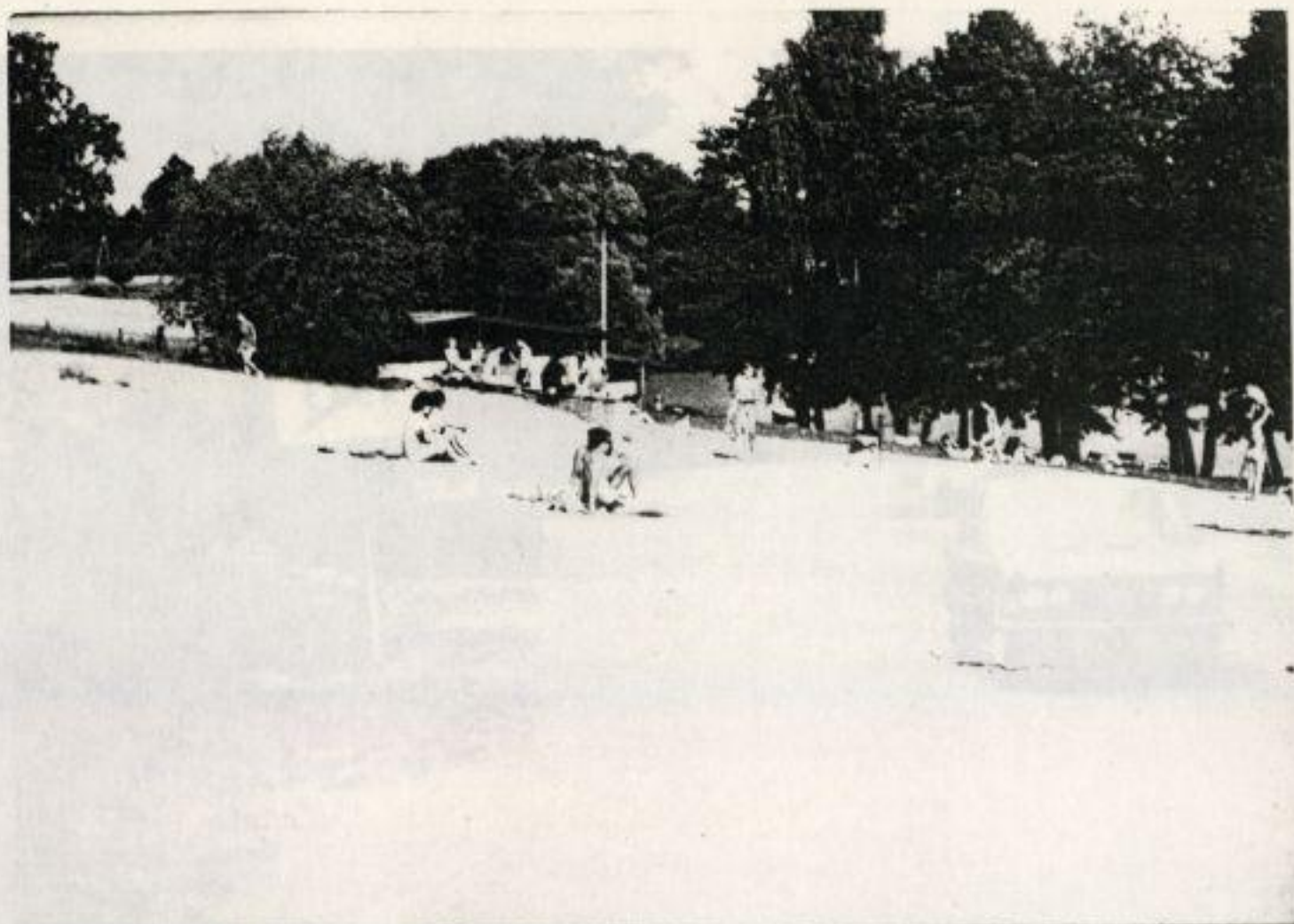
25

26

27

28

29

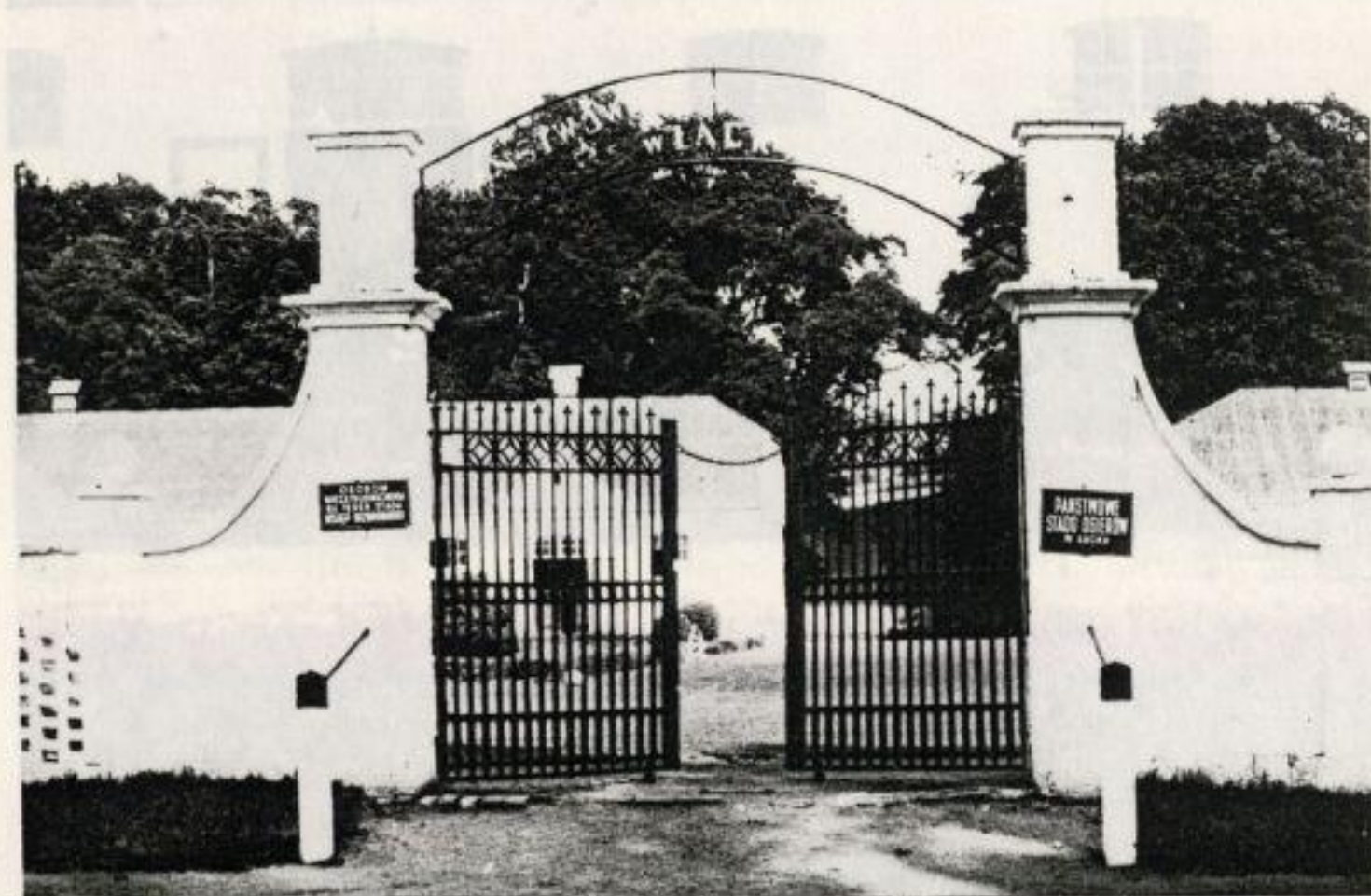

30

31

32

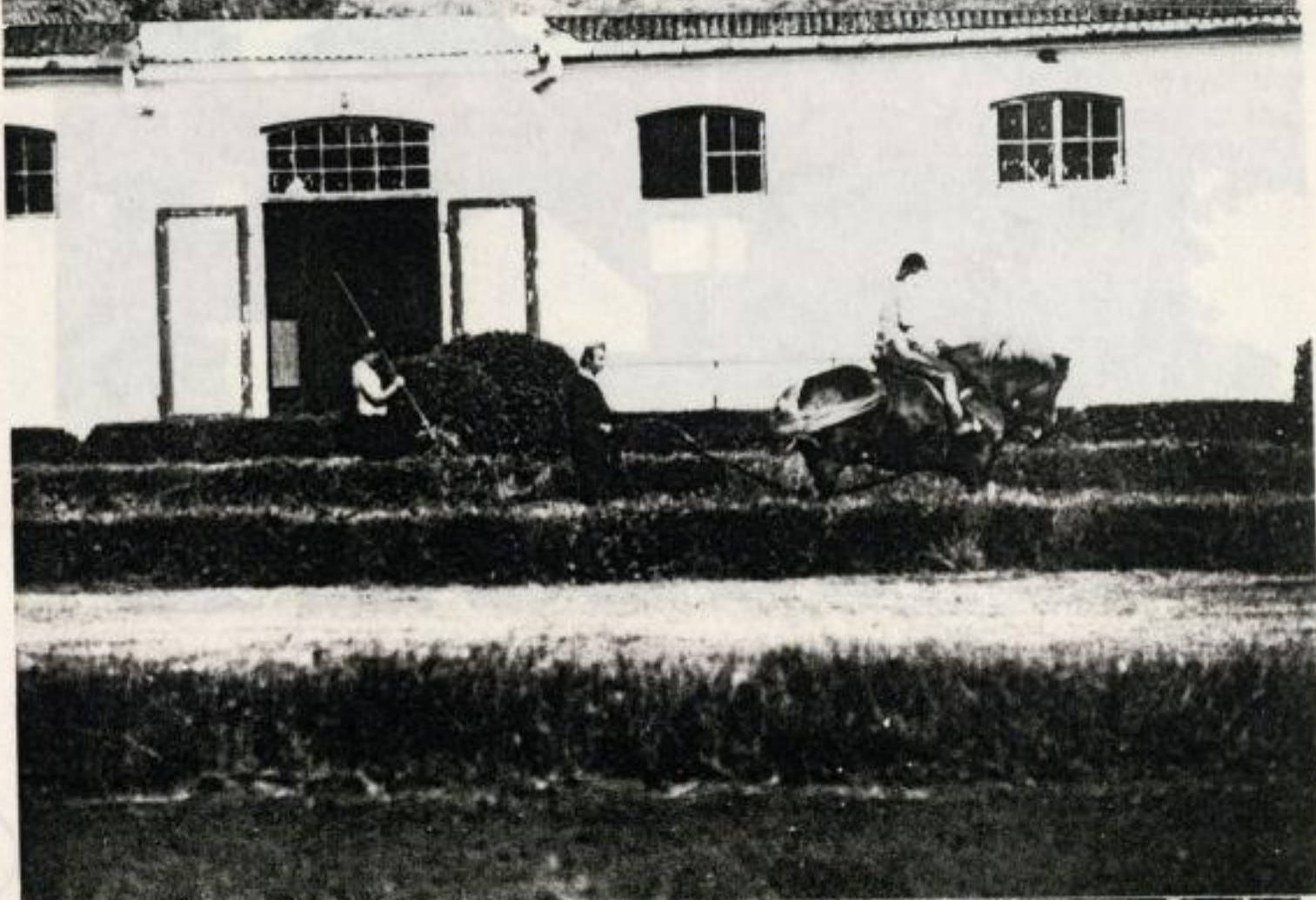
33

34

35

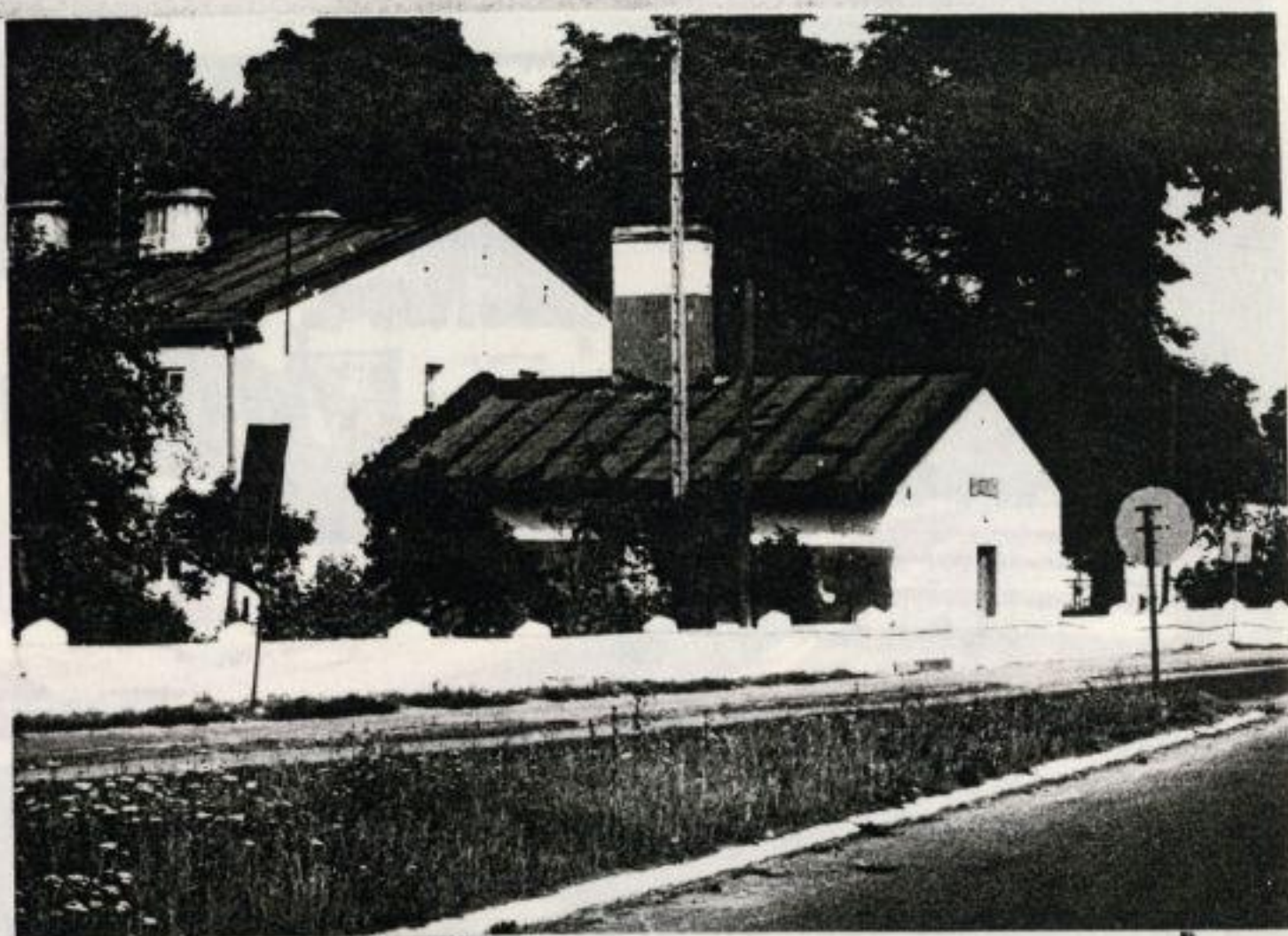

36

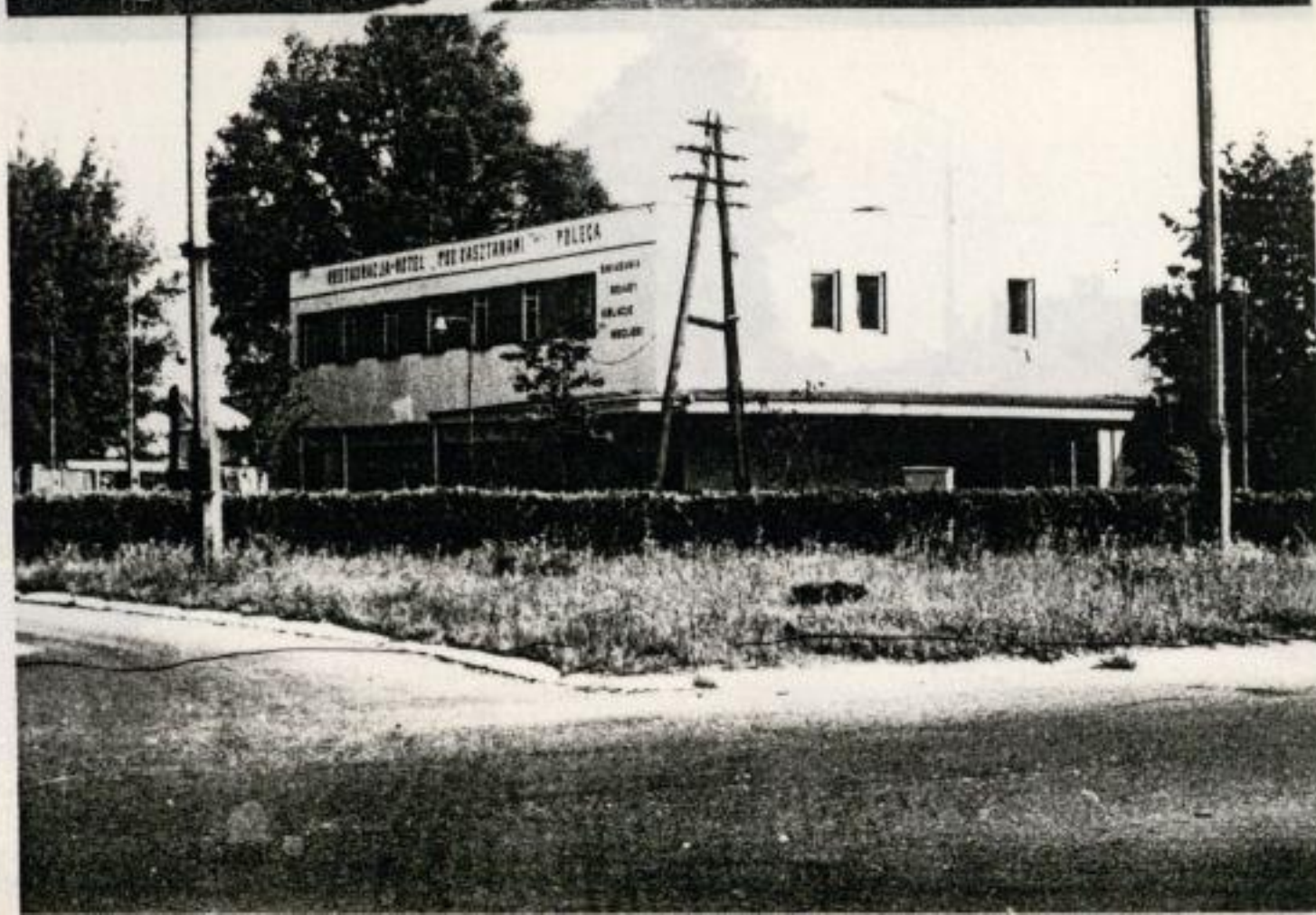

37

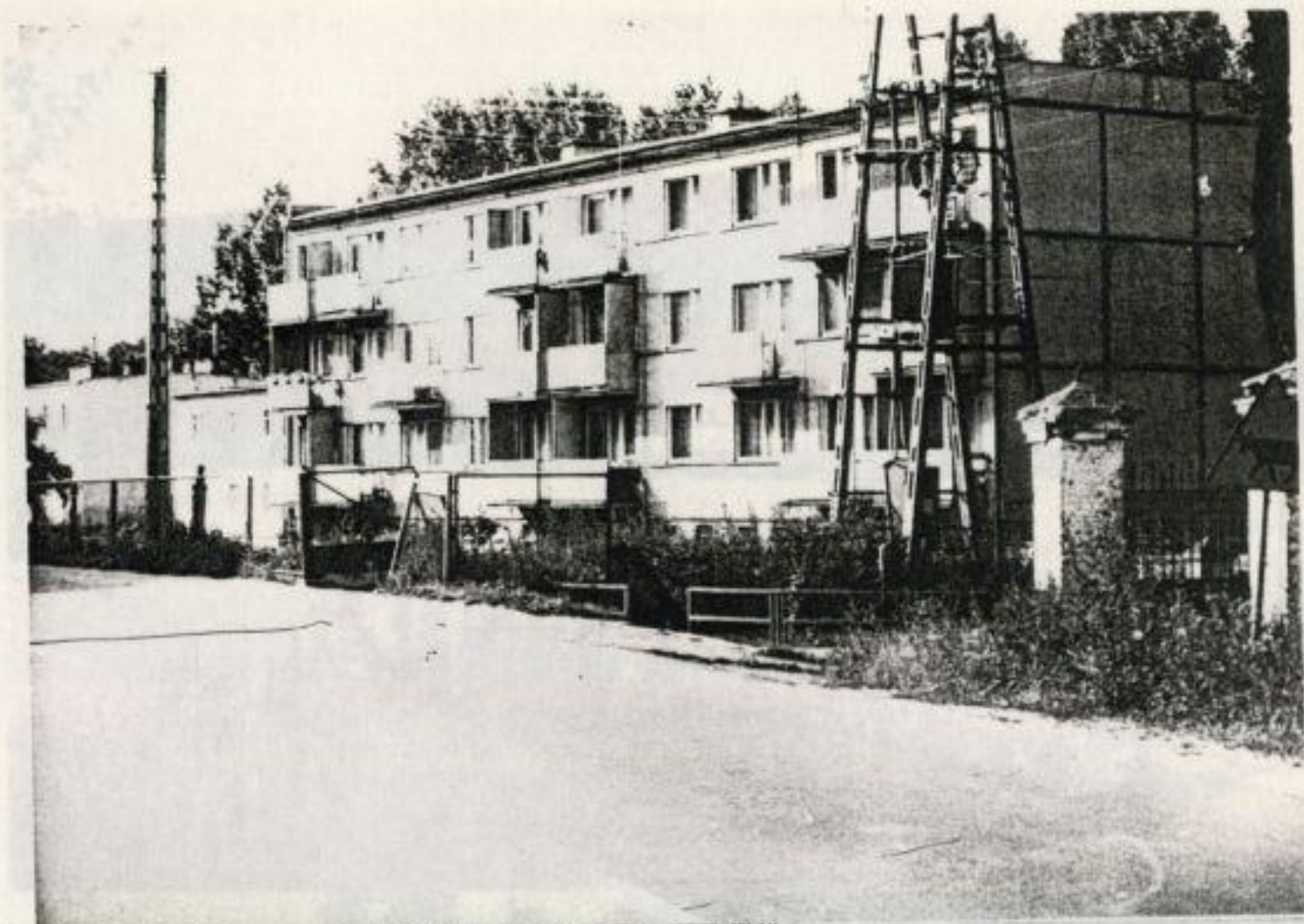

38

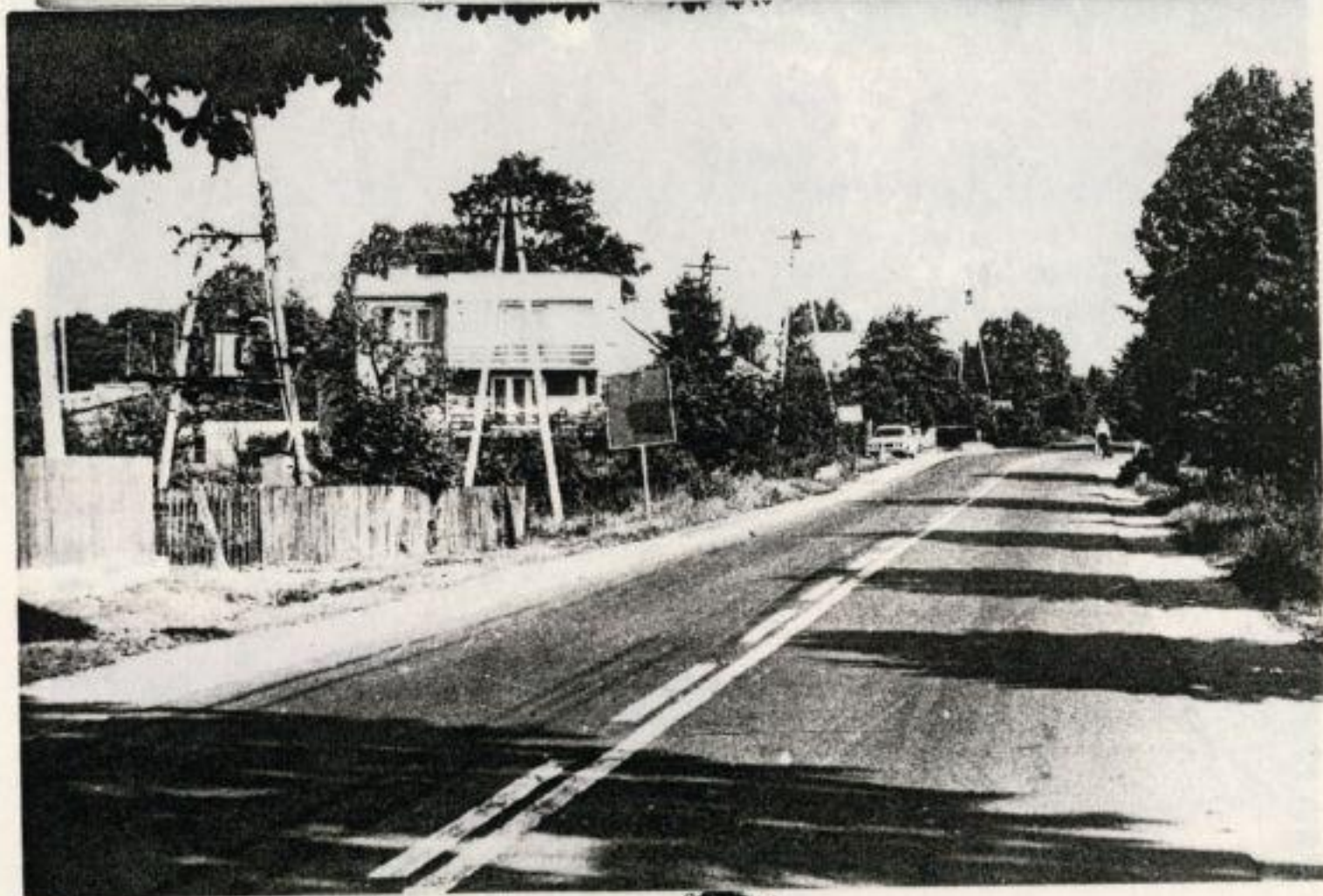

39

40

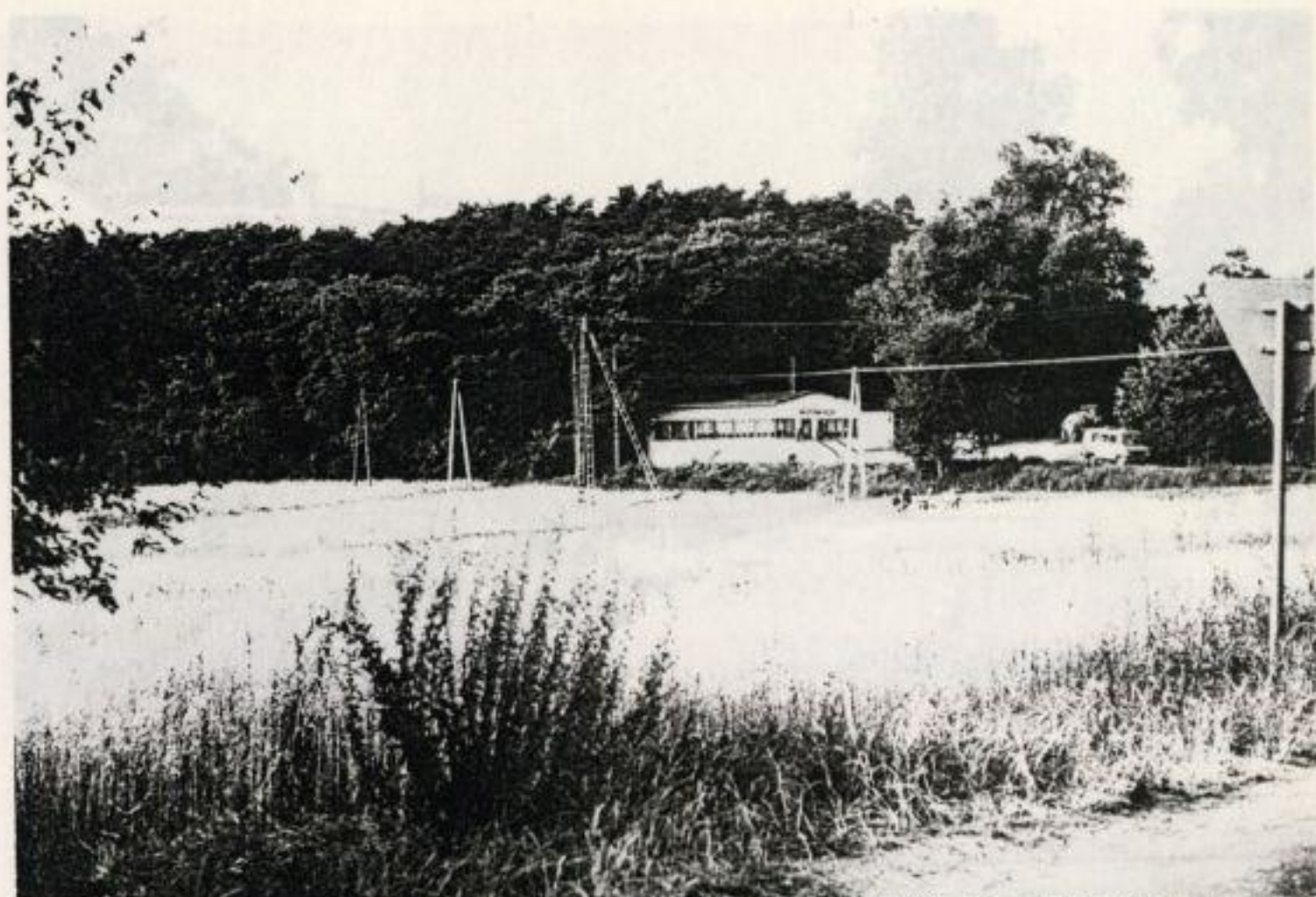
41

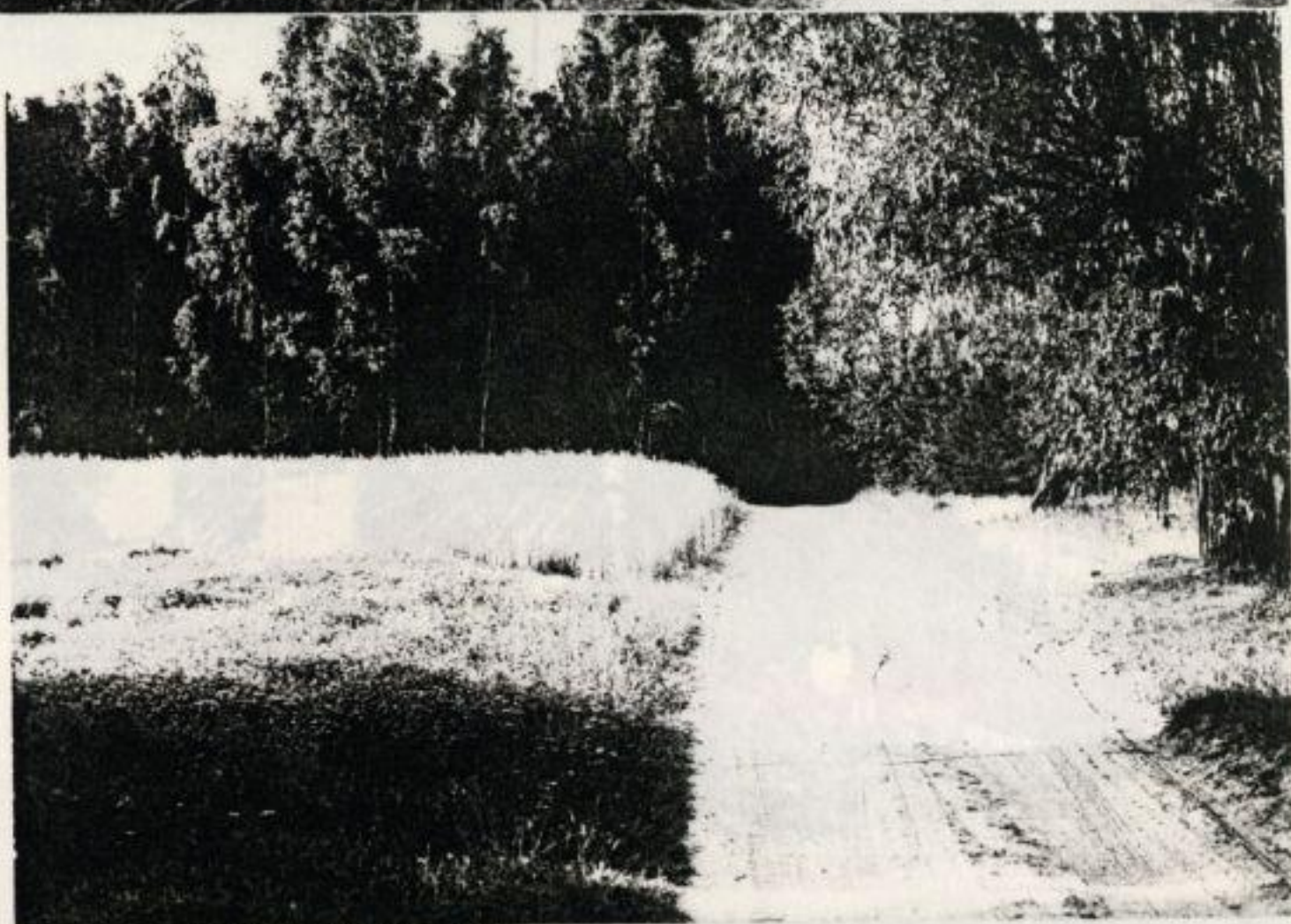
42

43

44

45

46

47

48

49

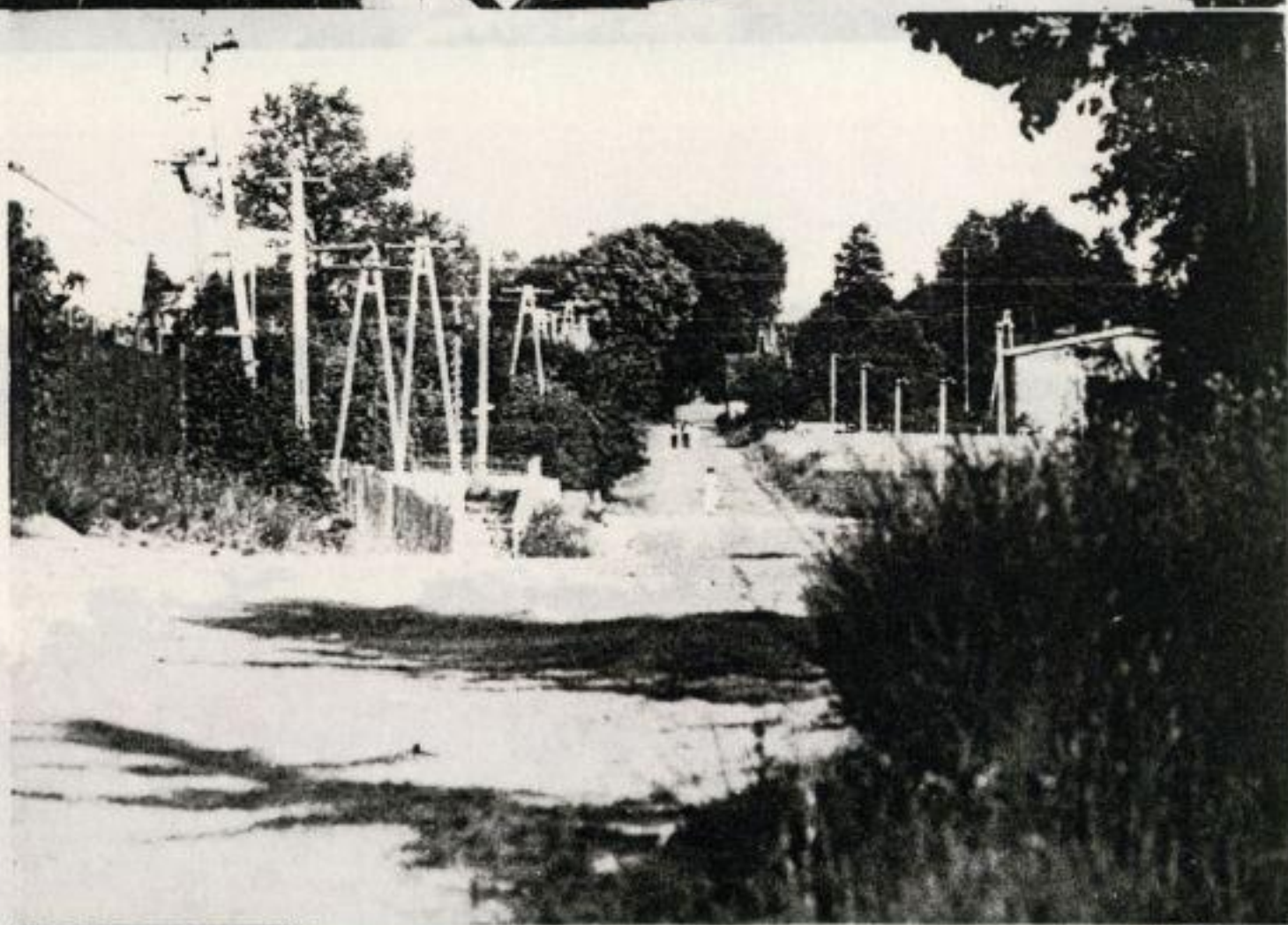
51

52

53

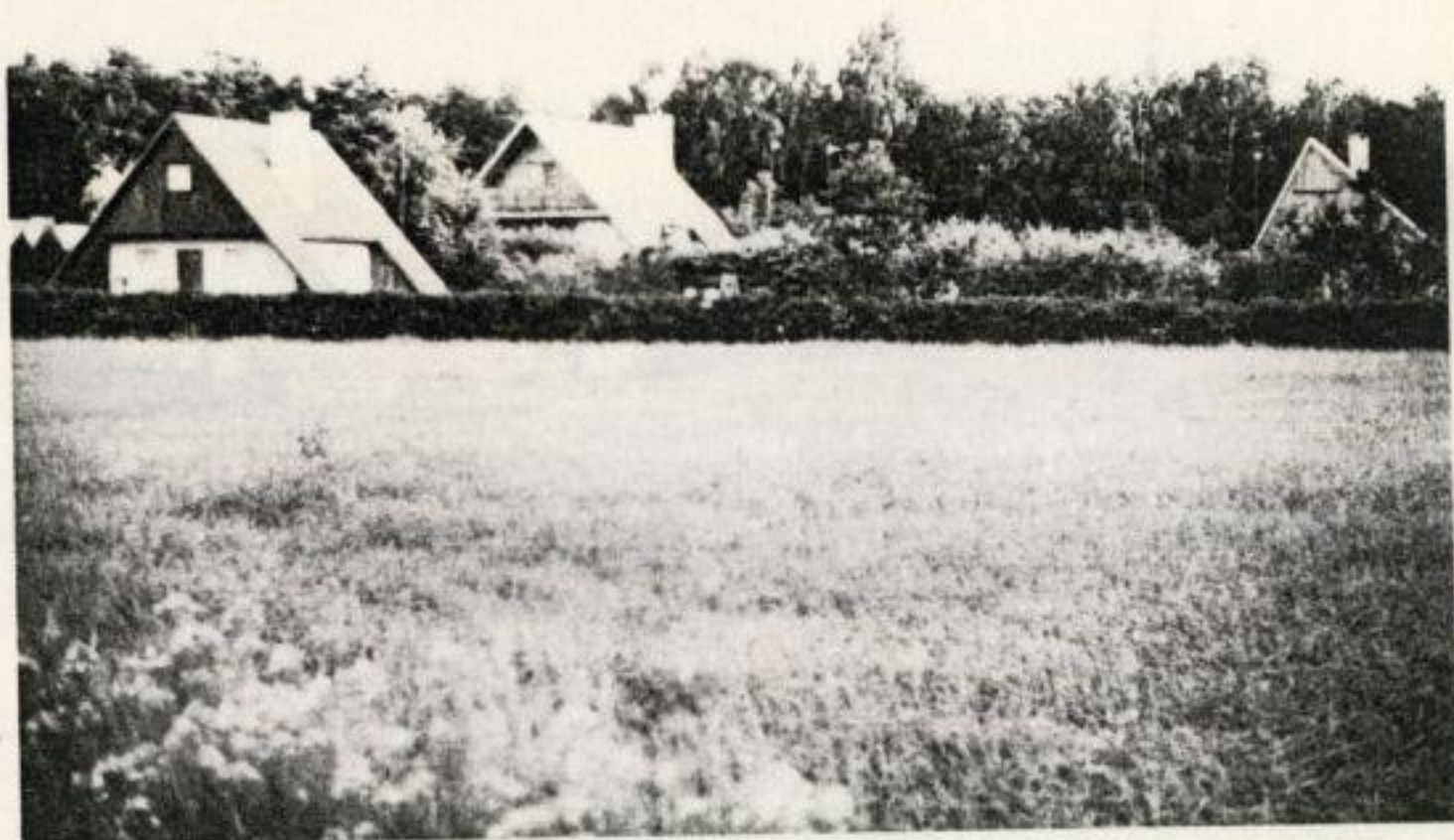

54

55

56

57

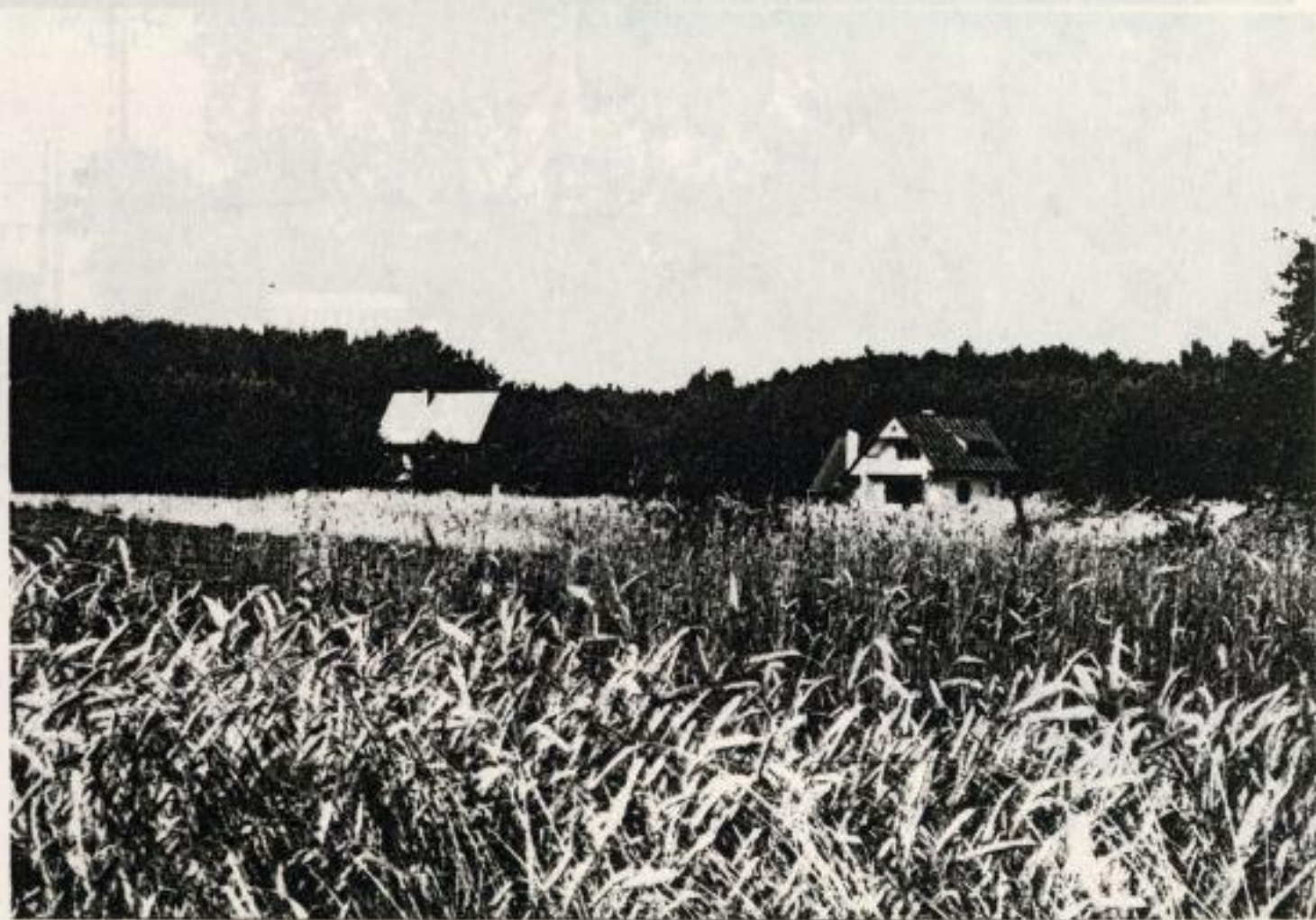
58

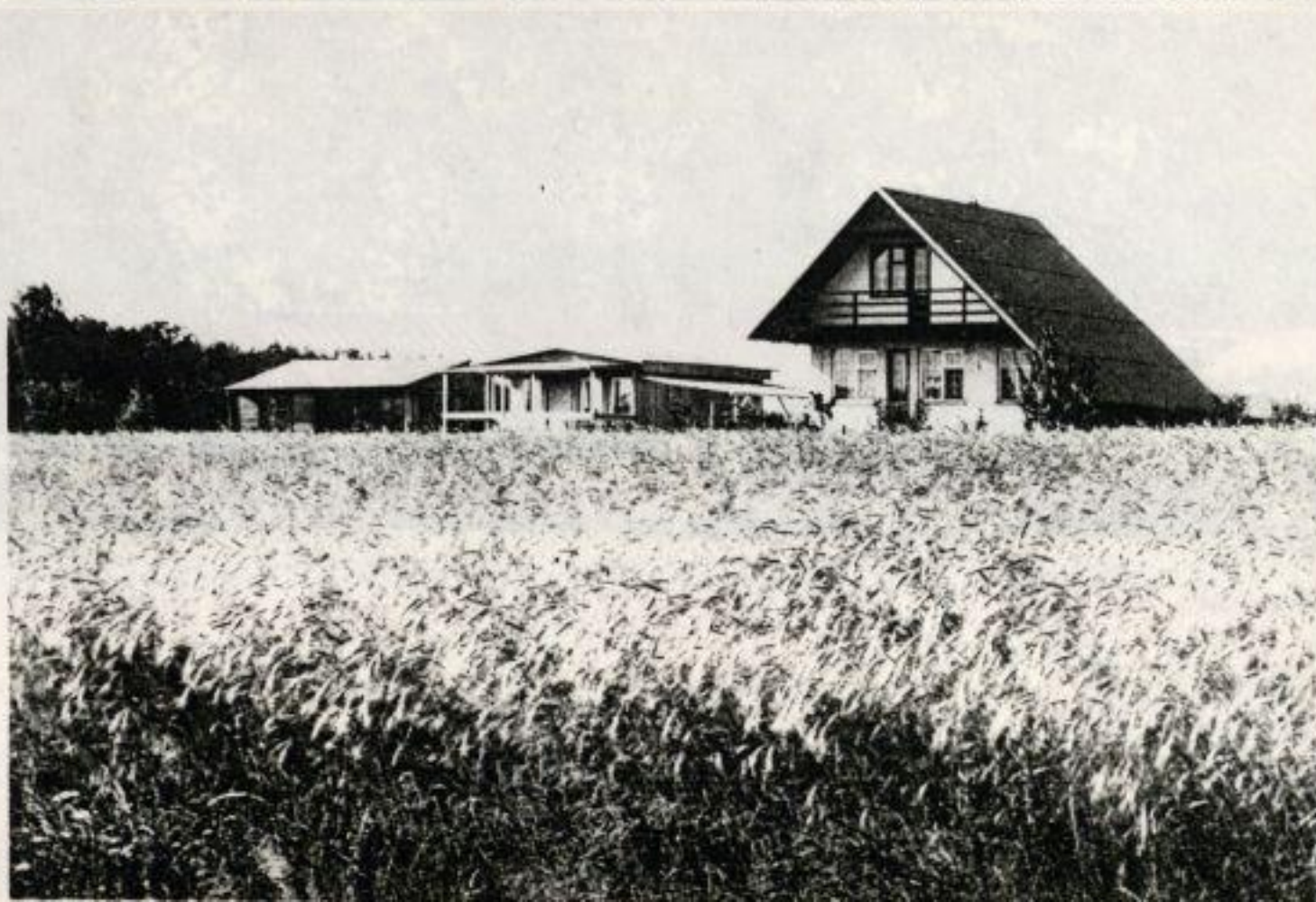
58

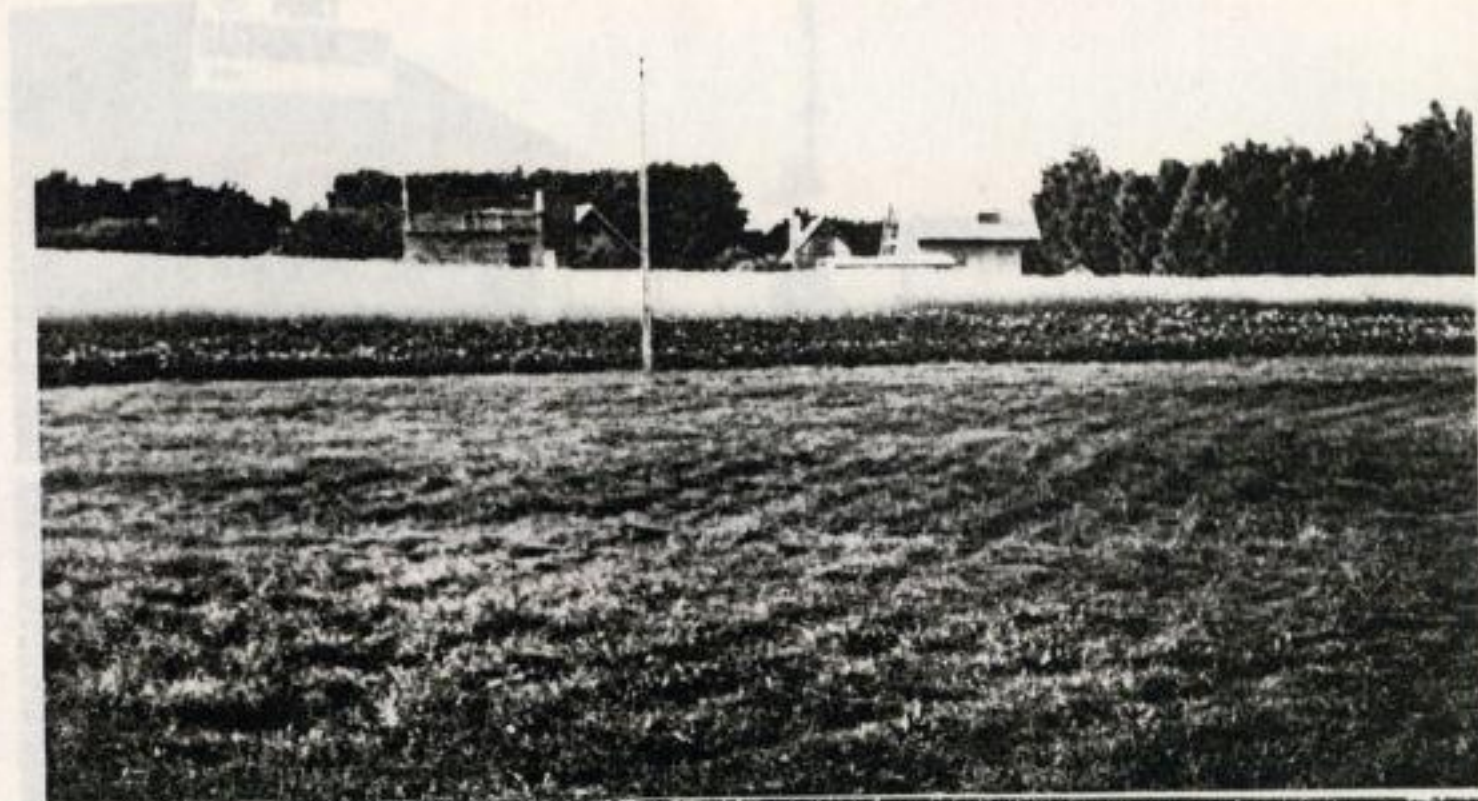
59

60

61

62

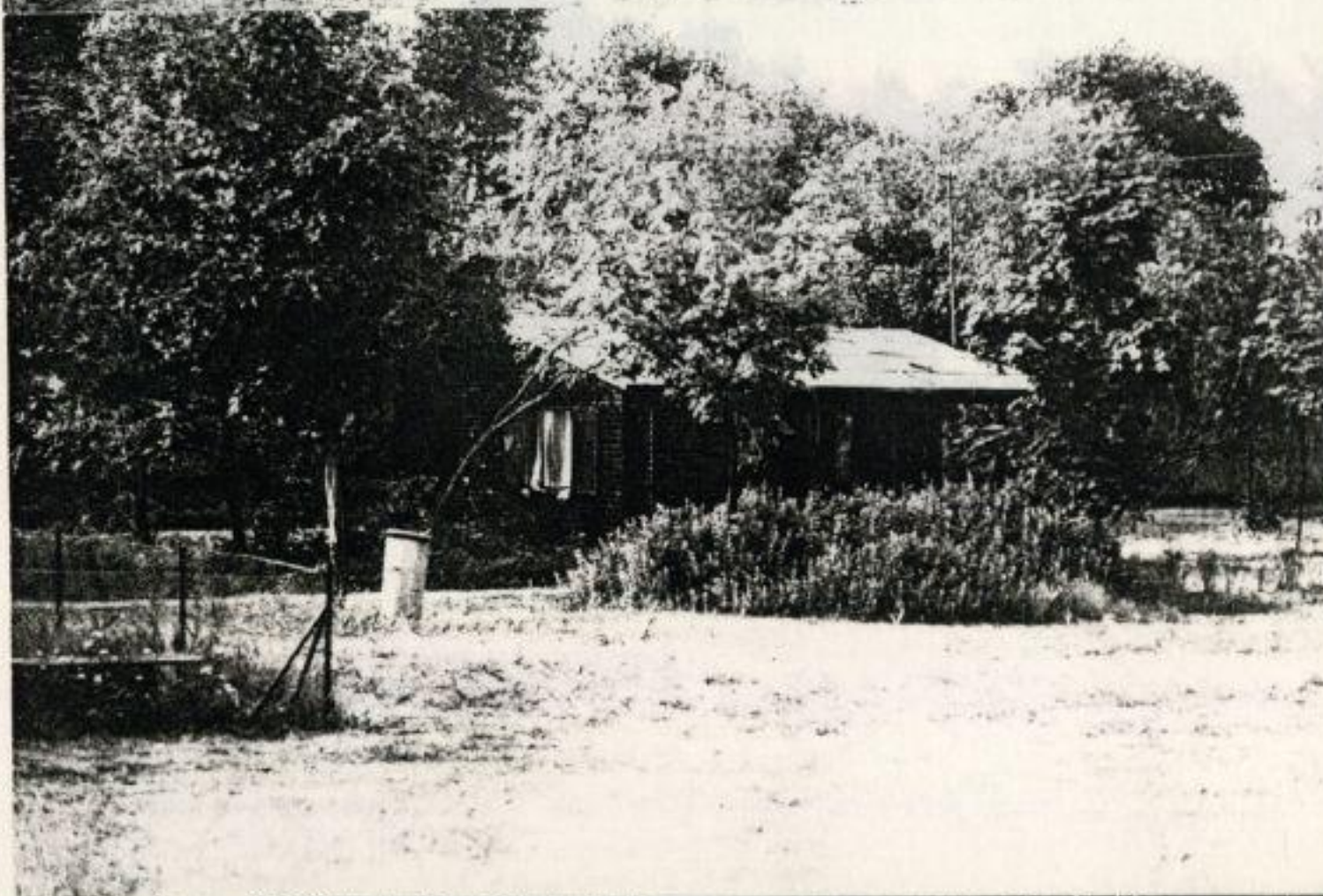
63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

NR 1

73

NR 5

74

NR 9

75

OBIEKTY I TERENY FORTYFIKACJI TWIERDZY MODLIŃSKIEJ

/ DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA ZDJĘCIA OD NR 1 - 10 /

NR 1	BRAMA KS. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO
ELEWACJA PN-ZACH / ZEWNĘTRZE /	1832-41
NR 2	BRAMA KS. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO
ELEWACJA PN-ZACH / WEWNĘTRZE /	
NR 3	BRAMA DĄBROWSKIEGO	
NR 4	DZIAŁOBITNIA NAPOLEOŃSKA, APTEKA,
REDUTA NAPOLEONA 1811-12 / FORTYFIKACJE ZEWN. CYTADELI /
WIDOK Z KURTYNY VII	
NR 5	LUNETY XIII / FORTYFIKACJE WEWN. CYTADELI /
PD-WSCH FRAGMENT SZYJI, MUR COMOTA WE WSCH. FOSIE,
KAZAMATY W WALE I DZIAŁORZUTNIA SZYJOWA Z MOSTEM
I BRAMAMI	
NR 6	FORT XI A	FRAGMENT BETONOWEJ ŁAWKI STRZELECKIEJ
NR 7	FORT XIII	FOSA W CZOLE, Z PRAWEJ KAPONIERA
PRZECIWSKARPOWA WSCH. BARKU
NR 8	FORT VII	KAPONIERE: SKARPOWA I PRZECIWSKARPOWA
ORAZ FOSA PN. BARKU. WIDOK OD CZOŁA
NR 9	FORT V	KAPONIERA PRZECIWSKARPOWA, NA OSI FORTU
W CZOLE. WIDOK OD PN.
NR 10	FORT XIII	DZIEDZINIEC WEWNĘTRZNY FORTU

A-1017